

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Socioekonomická/demografická proměna států jižní Asie od získání nezávislosti do současnosti: srovnání Pákistánu a Bangladéše (dvou nástupnických států někdejší Britské východní Indie)

Socio-economic / demographic transformation of the countries of South Asia from independence to the present: a comparison of Pakistan and Bangladesh (the two successor states of the former British East Indies)

Eliška Lorencová

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářkou práci na téma

„Socioekonomická/demografická proměna států jižní Asie od získání nezávislosti do současnosti: srovnání Pákistánu a Bangladéše (dvou nástupnických států někdejší Britské východní Indie)“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 24.4.2022

v.r. Eliška Lorencová

podpis autora

Ráda bych poděkovala vedoucímu této bakalářské práce RNDr. Jiřímu Preisovi,
Ph.D.za pomoc při zpracování této bakalářské práce.

Obsah

Úvod	7
1 Cíle práce	8
2 Metodika	8
3 Rozbor literatury	9
4 Obecná charakteristika	10
4.1. Fyzicko-geografická charakteristika	10
4.1.1. Bangladéš	10
4.1.2. Pákistán	11
5 Historie a základní vývoj Britské Indie	12
5.1 Britská Indie.....	12
5.2 Ekonomické a demografické změny v Britské Indii	13
5.3 Změny a politický vývoj v Britské Indii	14
6 Vývoj Západního a Východního Pákistánu 1947-1971	14
6.1 Politický vývoj Západního a Východního Pákistánu 1947-1971	15
6.2 Hospodářská situace období 1947-1950.....	16
6.3 Hospodářská politika 50. let.....	17
6.4 Hospodářská politika 60. let.....	18
6.5 Změny v mezinárodním obchodu v období 1947-1971	19
6.6 Změny v růstu populace	19
7 Vývoj Pákistánu a samostatného Bangladéše od roku 1971	20
7.1 Politický systém a jeho vývoj.....	20
7.1.1 Bangladéš	20
7.1.2 Pákistán	23
7.2 Demografický vývoj	28
7.2.1 Vývoj populace	28
7.2.2 Stav porodnosti a úmrtnosti	30
7.2.3 Migrace	32
7.2.4 Věková struktura	34
7.3 Ekonomika.....	36
7.3.1 Ekonomika Bangladéše	36
7.3.2 Ekonomika Pákistánu	39
7.3.3 Chudoba v Bangladéši	43

7.3.4 Chudoba v Pákistánu	44
8 Společensko-rozvojové aspekty 1971-2020.....	44
8.1 Zdravotnictví.....	44
8.1.1 Zdravotnictví Bangladéše	44
8.1.2 Zdravotnictví Pákistánu	48
8.2 Vzdělání	54
8.2.1 Vzdělání v Pákistánu	54
8.2.2 Vzdělání v Bangladéši	56
8.3 Environmentální problémy.....	58
8.4 Rozvojové indexy a ukazatele.....	60
8.4.1 Human Development Index	60
8.4.2 Global Happiness Index	65
8.4.3 Global Health Security Index	67
8.4.4 Human Capital Index	67
9 Konečné zhodnocení.....	70
Závěr.....	76
Seznam knižních zdrojů.....	78
Seznam internetových zdrojů.....	78
Seznam zkratk	86
Seznam obrázků	88
Seznam tabulek.....	88
Seznam map	88
Seznam grafů	88
Abstrakt.....	90
Abstract	91

Úvod

Pákistán a Bangladéš se nacházejí na tehdejší území Britské Indie a jsou propojeny společnou minulostí. Britská Indie ponechala svá území osudu roku 1947 a byla rozdělena podle teorie dvou států. Touha po vlastním státu dle náboženské identity vyústila v integraci muslimského východu do nově vzniklé Islámské republiky Pákistán. Místní procesy formovaly rozdílně smýšlející národ do dvou rozdílných identit. Nacionalistické tendence Bengálska zapříčinily v roce 1971 občanskou válku, která vedla k vytvoření samostatného státu Bangladéš. Následný populismus v obou zemích byl další léta více emocionální než organizovaný. Pákistánská armáda pohrdající subnárodními identitami dostává úlohu ochrany nejen geografických, ale i ideologických hranic a dlouhou dobu utvářely vládu zemí snahy o legitimitu pomocí náboženství. Demokratické snahy obou zemí jsou často přerušovány díky hluboce zakořeněným tradicím, jež se často nedokážou s moderní demokracií ztotožnit. Bangladéš však časem dokázal zdokonalit volební systém jako celek a jeho snahy o rozvoj nebyly tolik svazovány starými feudálními vzory, oproti Pákistánu kde jsou liberalizace a pokrok brzděni mnohem intenzivněji místním smýšlením.

Země mají mnoho společného. Sociální i ekonomický rozvoj probíhá v zemích podobně. Obě země mají také vysokou hustotu obyvatel a z hlediska demografického přechodu se ještě nedostaly na úroveň vyspělých zemí. Bangladéš oproti Pákistánu však dokázal dosáhnout většího pokroku a více liberalizovat zakořeněné zvyky. Ačkoli rozdílný vývoj je však v obou zemích stále propojen mnoha společnými problémy.

Předložená bakalářská práce se zabývá komparací rozvoje států Pákistán a Bangladéš. V práci najdeme popsané nejdůležitější determinanty, jež utvářejí socio-ekonomický i demografický vývoj těchto dvou států. Z hlediska socio-demografického se řeší například otázky jako je politický vývoj a nastolené změny, rozvoj zdravotnictví i vzdělání. Z hlediska ekonomického se podíváme na úroveň HDP v průběhu let i na problém chudoby a zmíněn je i faktor environmentálních činitelů, kteří mají dominantní postavení v otázce rozvoje Pákistánu i Bangladéše. V konečné fázi se podíváme na jedny z nejběžnějších indexů, které nám zhodnotí popsaný vývoj, a celkové výstupy podrobíme konečné komparaci. Všechny aspekty, kromě důležitých historických souvislostí, jsou analyzovány od získání nezávislosti zemí a to hlavně od roku 1971. Výběr tématu byl podmíněn hlavně zájmem o rozdílné dění ve světě a jeho vývoj.

1 Cíle práce

Cílem této práce je prvotně charakterizovat území Pákistánu od získání nezávislosti roku 1947 až do roku 1971, kdy se nám utvořil samostatný Bangladéš. Bude vynaložena snaha naznačit hospodářský vývoj a problémy, se kterými se oblast Pákistánu musela potýkat po osamostatnění se od Britské nadvlády.

V hlavní části práce budou popsány jednotlivé aspekty vývoje Pákistánu a Bangladéše, které mají významný vliv na rozvoj obou států a následně tyto determinanty budou znázorněny pomocí vybraných rozvojových indexů a ukazatelů tak, aby byla ukázána a shrnuta diferencovanost sledovaných území.

Hlavní tématem celé práce tedy je otázka, jak se obě území od své nezávislosti vyvíjela, jaké rozdílné cesty Pákistán a Bangladéš zvolili a jak se to odrazilo na současném stavu.

2 Metodika

Pro identifikaci cílů je nutné stanovit vybrané metody výzkumu. V práci je využívána odborná literatura, odborné články, internetové zdroje a databáze.

K výzkumu byla použita kvalitativní sekundární data převážně ze zahraničních publikací spolu s longitudinální studií pro analýzu určitých indikátorů v čase. Hlavní použitou metodou je následná komparační analýza, která proběhla hlavně na základě kvantitativního výzkumu, kdy jsou porovnávány vybrané ukazatele obou států a zhodnocovány výsledky. Některé výsledky sekundárních dat byly zobrazeny pomocí deskriptivní statistiky v podobě tabulek a grafů. K zobrazení výsledků byly také použity některé indexy demonstrující rozvoj na základě určitých aspektů. Těmito indexy jsou Global Development Index, Global Happiness Index, Global Health and Security index a Global Capital Index.

K primární analýze je zvolen časový úsek let 1971-2020. Toto období je odůvodněno hlavně rokem 1971, kdy Bangladéš dosáhla nezávislosti, a tak můžeme porovnávat dva plně samostatné státy.

3 Rozbor literatury

Prvními dvěma hlavními publikacemi byly knihy „Bangladéš“ od autorky Blanky Knotkové-Čapkové a „Pákistán“ od autora Jana Marka z kolekce „Stručná Historie Států“. Tyto publikace se zabývají stručným shrnutím vývoje s primárním zaměřením na politický vývoj.

Další důležitou publikací pro tuto práci je „The Cambridge Economic History of India“ od autorů Dharma Kumara a Tapana Raychaudhuriho. Tato publikace nabízí pohled na území východního a západního Pákistánu od roku 1947 -1971. Rozebírá především celkový hospodářský a ekonomický vývoj a nabízí i celou řadu číselných dat během let.

Další odborné knihy použité v práci jsou „Governance for Development: Political and Administrative Reforms in Bangladesh“ od autora S. Nazrula Islama a „A Brief History of Pakistan“ od autora Jamese Wynbrandtha. Tyto knihy se zabývají převážně politickým režimem Bangladéše a Pákistánu, a nastolenými hospodářskými i sociálními změnami, napříč různými vládními reformami.

Zbývá část práce je zhotovena z velké části díky internetovým zdrojům a to hlavně z odborných článků a databází. Pro vyhledávání odborných článků byly dominantní převážně portály ResearchGate a JSTOR, které nabízejí širokou škálu odborných materiálů. Pro celkové přehledy byl využíván například portál Britannica, který nabízí ucelené přehledy studovaných problematik. Datové zdroje byly brány hlavně ze stránky World Bank, která sleduje a zaznamenává většinu indikátorů vývoje států světa. Pro vytvoření některých map byl následně použit program ArcMap a pro vytvoření tabulek a grafů program Microsoft Excel.

4 Obecná charakteristika

Pro pochopení dnešního vývoje Bangladéše a Pákistánu je žádoucí představit základní fyzicko-geografické aspekty pro lepší přiblížení států.

4.1. Fyzicko-geografická charakteristika

Pokud chceme lokalizovat země Pákistán a Bangladéš, musíme zaměřit na Asijský kontinent, konkrétně do oblasti zvanou Jižní Asie. Region Jižní Asie činí 5,1 milionu km². Rozkládá se na poloostrově Přední Indie a přilehlém území. Nalezneme zde Afganistán, Pákistán, Maledivy, Srí Lanku, Nepál, Bhútán, Bangladéš a Indii, ta se rozkládá na 64 % území (World bank, 2022).

Země Jižní Asie mají rozmanitou biodiverzitu a průřezem přes celou oblast nalezneme rozdílné klimatické oblasti. Od oblastí mírného pásu, vysokohorské oblasti až po pobřežní nížiny (IPCC, 2007).

Jižní Asie se podle fyzické geografie dá členit do tří oblastí. Dekanská plošina se vyznačuje horskými pásy a úzkou pobřežní nížinou. Průměrná nadmořská výška je 900 m n. m. Indoganžská nížina, jako největší souvislá náplavová nížina na světě a zároveň jedno z nejurodnějších a nejzaldněnějších míst na Zemi. Zde nalezneme státy Pákistán, Indii, Nepál a Bangladéš. Třetí oblastí jsou Himálaje, kde nalezneme vrcholy s nadmořskou výškou vyšší než 8 000 metrů, společně s Mount Everest. Himálaje zabírající celé území Nepálu a Bhútánu, velké části Afghánistánu a části Pákistánu a Indie (Norton, 2008).

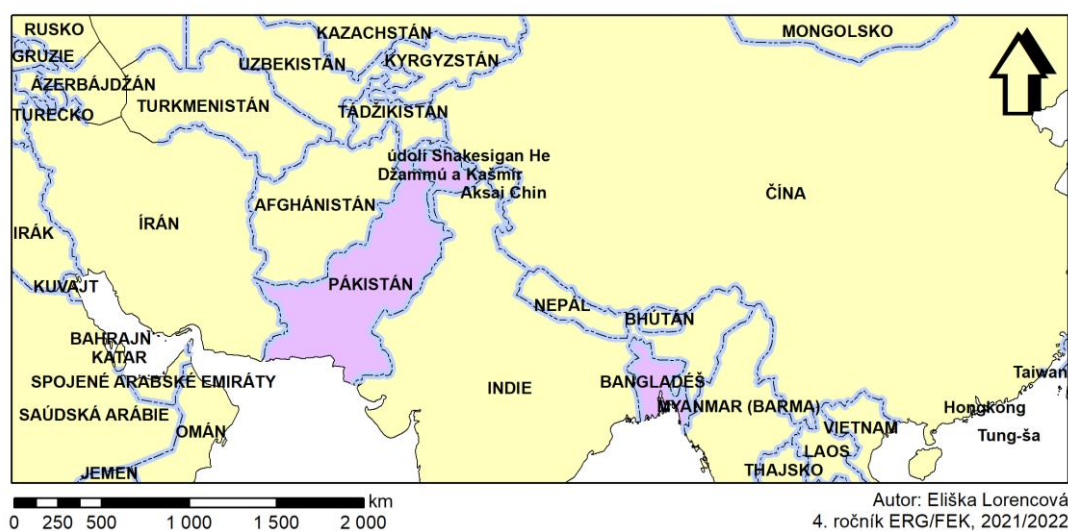
4.1.1. Bangladéš

Bangladéš se rozkládá na ploše 148 tisíci km², o něco více než je rozloha Řecka. Celková délka hranic je 4 246 km, z čeho 93,9 % je sdíleno s Indií a 6,1 % s Barmou. Na jihu země nalezneme Bengálský záliv s délkou pobřeží 580 km. Bengálský záliv je znám pro své cyklóny, které přinášejí vodu na pobřeží a ostrovy s příležitostnými záplavami. Delta řek Ganga, Brahmaputra a Meghna s jejich přítoky zabírají 79 % země. Klima je zde tropické monzunové, charakterizované silnými sezónními srážky s vysokými teplotami a vysokou vlhkostí (CIA – Bangladesh, 2022)

4.1.2. Pákistán

Pákistán má rozmanitou směs krajiny od plání po pouště, lesy a náhorní plošiny rozpínající se na 796 tisíc km². Sousedí s čtyřmi státy: na východě s Indií, na severovýchodě s Čínou, na severozápadě s Afghánistánem a na západě s Iránem. Jih země zasahuje do Arabského moře s pobřežní linií 1 046 km. Z klimatického hlediska má Pákistán značnou míru rozmanitosti. Severní a severozápadní vysoké pohoří jsou v zimě extrémně chladné, zatímco letní měsíce duben až září jsou teplé. Roviny údolí Indu jsou v létě extrémně horké a v zimě chladné a suché. Pobřežní pás na jihu má mírné klima a na celém území je nedostatek srážek (CIA - Pakistan, 2022).

Mapa č.1: Poloha států Pákistán a Bangladéš

Zdroj: Kartografie Praha (2022), vlastní zpracování

5 Historie a základní vývoj Britské Indie

V této kapitole budu území britské Indie popisovat zejména s ohledem na území budoucího Pákistánu.

5.1 Britská Indie

Původně se Britská Indie rozkládala na území dnešního Pákistánu, Bangladéše, Indie a později i Barmy. Jako státní útvar existovala v období 1858-1947. Území Barmy se stalo samostatnou kolonií v roce 1937 (Southasia, 2022).

Mapa č.2: Území Britské Indie po roce 1937, i s Barmou

Zdroj: Wikipedia, (2022), vlastní zpracování

Tato oblast byla již od 17. století ovlivňována britskou východoindickou společností. Často tak mnoho, že byl její vliv větší než vliv pravých vládců (Marek, 2002). Pod přímou správou britské vlády se tato oblast dostala po potlačení povstání rolníků v roce 1858. V roce 1876 byla britská královna Viktorie oficiálně prohlášena za indickou císařovnu (Hyhlíková, 2015).

Na tomto území dodnes převládají dvě hlavní náboženství a to hinduismus, který je majoritní na území Indie a islám, který převládá na území Pákistánu. Od konce

britské éry se obě začaly odcizovat. Postupně se rozvinula oddělená literatura, tisk a vzdělávací systémy (Hyhlíková, 2015).

5.2 Ekonomické a demografické změny v Britské Indii

Ekonomiky Británie a Indie se staly těsně propojené a na sobě závislé. Mohla za to přímá správa Indie britskou vládou a technologické změny, které vyvolala průmyslová revoluce. Na celém území byly budovány silnice, železnice, telegrafní spojení, aby se všechno zboží mohlo co nejrychleji dostat do přístavů a dále do Británie. Mnohdy se hotové výrobky z Británie převážely zpět na indický trh k prodeji (Marek, 2002). Častěji se ale stávalo, že se z jednotlivých oblastí stala střediska závislá na pěstování a vývozu plodin (Knotková-Čapková, 2005).

Potřeby kolonistů a technologický vývoj postupně pozměnili celou zemědělskou ekonomiku Indie. Malí a střední farmáři, závislí na mizejících místních trzích, tak postupně přicházeli o obživu, neboť byla většina zboží vyvážena na vzdálené evropské trhy (Hyhlíková, 2015). I to byl jeden z důvodů hladomorů, které toto území postihly ve druhé polovině 19. století a zabily desítky milionů lidí. Největší kritika tak mířila na v tomto ohledu nefunkční koloniální správu. Nespokojenost obyvatelstva sílila a nacionalistické tendence se mezi obyvateli šířily rychlostí blesku (Marek, 2002).

Britský vliv vedl k vytvoření nové sociální hierarchie. Tento proces časem vytvořil zcela novou generaci Indů, kteří měli vzdělání evropského stylu a byly proto schopni dosáhnout vysokých postů ve státní správě. Jejich mateřským jazykem už byla angličtina, která začala postupně vytlačovat ostatní jazyky a stala se hlavním dorozumívajícím jazykem. Z velké části je tomu tak i v současnosti (Knotková-Čapková, 2005).

Představitelé obou hlavních náboženství měli na tyto změny různé pohledy. Hinduisté stav věcí zpočátku příliš nekritizovali a snažili se aktivně zapojit do společenského života (Knotková-Čapková, 2005). Muslimové měli proti Britům silný odpor a praktikovali politiku pasivní rezistence. Kvůli ní ale zakrněli, zmizeli ze všech důležitých postů a stávali se bezvýznamnými. Rozdíl mezi nimi a úspěšnými hinduisty se začínal zvětšovat (Marek, 2002).

5.3 Změny a politický vývoj v Britské Indii

Období konce poslední čtvrtiny 19. století a počátku století 20. proběhlo ve znamení potlačování nacionalistických nálad Brity. Ti se snažili udržet zemi pohromadě v co nejvíce funkčním stavu (Marek, 2002).

Domácí obyvatelstvo však žádalo větší autonomii, ale i zvýšení životní úrovně. Snahy o podporu upadající muslimské komunity tak daly vzniknout tzv. Alígarskému hnutí, které mělo za úkol přesvědčit vlastní obyvatelstvo, aby začali s Brity spolupracovat a přijali jejich vzdělávací systém (Marek, 2002).

I přes takovéto snahy muslimských elit se během 20. let nespokojenost obyvatelstva neustále zvyšovala. Nerovnost mezi muslimskou a hinduistickou částí narůstala, což bohužel podporovali i Britové (Trnková, 2018).

O vznik samostatného muslimského státu usilovala muslimská komunita od začátku 30. let. Povstalo tak hnutí za vytvoření státu pro indické muslimy. Vymyšlen byl i název budoucího státu, a to čistý stát (pák-stán) (Knotková-Čapková, 2005).

Začátek druhé světové války zastihl tedy Indii nepřipravenou a nejednotnou v názorech. Britská vláda zatáhla Indii do války, aniž by se o tom poradila s indickými vůdci, což mělo za následek rezignaci většinového vedení Národního kongresu (Trnková, 2018).

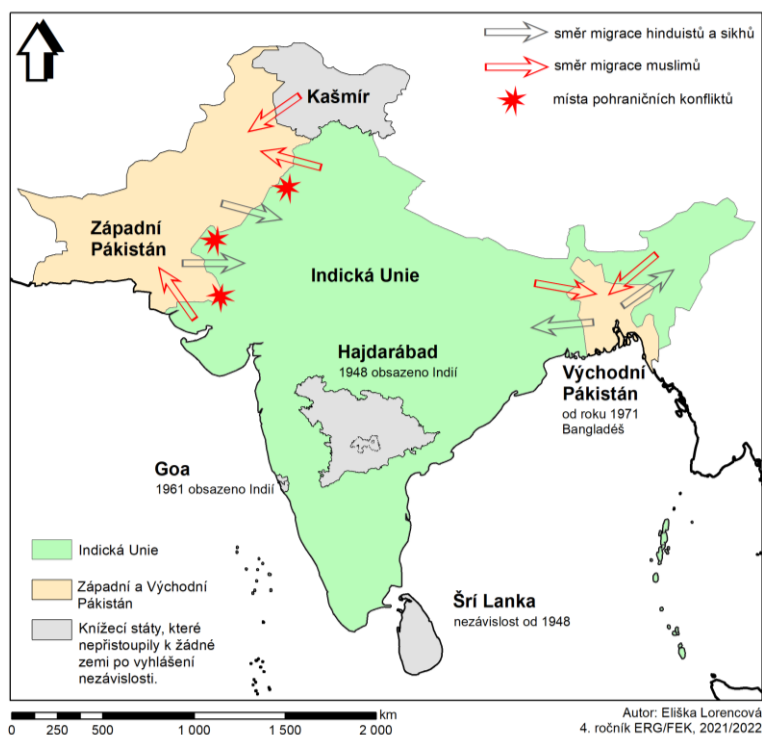
6 Vývoj Západního a Východního Pákistánu 1947-1971

Pákistán jako samostatný stát vznikl 15. srpna 1947 na základě Mountbattenova plánu, který rozdělil území Britské Indie na základě náboženského klíče. Vznikla tedy Indická unie a Pákistán. Muslimové tvořili většinu na severozápadě a severovýchodě a proto byl nový stát vytvořen z těchto oblastí. Tisícikilometrová vzdálenost mezi nimi a fakt, že při rozdělování území nebyly brány ohledy na geografické, etnické, hospodářské a jazykové rozdíly způsobily, že nově vzniklý stát měl již od počátku velké problémy (Marek, 2002).

Západní Pákistán tvořila muslimská část Pandžábu, Sindu, Balúčistán a oblast severozápadních provincií. Jediným spojujícím prvkem tohoto území byl islám. Naopak území východního Pákistánu bylo jazykově téměř homogenní, ekonomicky a kulturně

vyspělé (Marek, 2002). Počtem obyvatel převyšovalo západní část. To iniciovalo opět snahy o osamostatnění i této části území (Knotková-Čapková, 2005).

Mapa č.3: Rozdělení Britské Indie

Zdroj: ct24.ceskatelevize.cz, (2017), ArcGis Hub, (2022), Kartografie Praha, (2022), vlastní zpracování

6.1 Politický vývoj Západního a Východního Pákistánu 1947-1971

V prvních letech po vzniku Pákistánu vedla stát Muslimská liga. V čele byli sindští i paňdžábští statkáři, bohatí podnikatelé a značný vliv měly i muslimské náboženské organizace. Tehdy se ustanovilo Ústavodárné shromáždění, které vytvořilo ústavu a plnilo funkci parlamentu. Urdština byla prohlášena za oficiální jazyk, což vyvolalo protesty ve Východním Pákistánu. Po roce 1948 posílila bengálská sekce Muslimské ligy, což vedlo k nevěli řady představitelů vlády a časem i k potlačení vlivu bengálských politiků (Marek, 2022).

V roce 1949 byla představena tzv. rezoluce o cílech, která přiznávala veškerou suverenitu Alláhovi. Byl to první krok k islamizaci Pákistánu. Stát v roce 1949 vedl spor s Indií o území Kašmíru a s Afghánistánem o hranice státu. Nespokojenost v zemi narůstala. K uklidnění situace byl uveden v platnost program „One Unit Scheme“ s cílem zmenšit rozdíly mezi východem a západem, byly sloučeny 4 provincie západního Pákistánu do jedné, aby odpovídaly provincii východního Pákistánu. Volby

v tomto roce na východě vyhráli komunisté. V této souvislosti východní Pákistán spojil své síly s ligou Awami, čímž posílil rozdíl vůči ideologii západního území. V roce 1956 ústava potvrzuje Pákistán jako islámský stát. Pozdější vláda se zaměřila na vojenské akce, což se setkalo s odporem hlavně na východě. Prezident v té době zahájil zatíkáni komunistů z ligy Awami na východě, což opět prohloubilo rozpory mezi západem východem. Nerovnoměrné vedení hospodářství obou oblastí dále prohlubovalo tyto rozdíly. V roce 1958 byl vyhlášen výjimečný stav, rozpustil se parlament na západě socialistická vláda na východě, bylo zavedeno stanné právo a poté nová civilně-vojenská vláda (Egyankosh, 2017).

Byl vytvořen politický systém „Základní demokracie“ jenž založil ústavu na prezidentském systému a nepřímém hlasování. V roce 1962 bylo ustanoveno Národní shromáždění na základě nepřímého systému a formálně uznalo nového prezidenta Muhammada Ayuba Khana. Khan vládl více jak 10 let. Jeho období se vyznačovalo značným tempem růstu hospodářského rozvoje, který ale prohloubil rozdíly mezi bohatými a chudými. Zvyšoval se i rozdíl mezi oběma regiony a napětí eskalovalo. V roce 1965 se odehrála mezi Indií a Pákistánem již druhá válka o Kašmír, což mělo za následek další politickou krizi. Khan ztrácel na síle. Rostoucí tlak na autonomii východního Pákistánu se snažil potlačit represemi. V roce 1968 vypuklo masové povstání a Khan odstoupil z funkce. Funkci předal Yahya Khanovi. Ten zavedl stanné právo. V prosinci proběhly parlamentní volby a ve východním Pákistánu vzrostla podpora ligy Awami. V západním Pákistánu získala většinu křesel strana Zulfiqara Aliho Bhutta – Pákistánská lidová strana (PPP). Volby odrazily silné regionální a etnické rozdíly. Yahya Khan s podporou Ali Bhutta nedovolil Awami sestavit vládu. To vedlo k občanské válce a rozdělení na Pákistán a Bangladéš. Prezident Yahya Khan se musel smířit s porážkou v indicko-pákistánské válce 1971, alias v osvobozené válce Bangladéše a odstoupil. Ali Bhutto se stává prezidentem (Egyankosh, 2017).

6.2 Hospodářská situace období 1947-1950

Hospodářská síla Pákistánu byla prakticky nulová. V Pákistánu bylo pouze osm měst s více než 100 000 obyvateli, drtivá většina obyvatel žila na venkově a pracovala v zemědělství. S ročním příjmem přibližně 60 USD na osobu se Pákistán řadil mezi nejchudší země světa. V zemědělství v období 1949-1950 pracovalo přibližně 75% lidí

a zemědělství tvořilo asi 60% celkového objemu národního hospodářství. Zemědělství ale bylo zastaralé jak technicky, tak myšlenkově (Knotková-čapková, 2005).

Průmysl byl v prvních letech samostatného Pákistánu velmi slabý. Země zdědila pouze desetinu průmyslových závodů z celého území Britské Indie. Většina se totiž nacházela v Kalkatě a Láhauru na území Indie. Průmysl tvořilo v období 1949-1950 5,9% národního hospodářství, což v porovnání se 60% v zemědělství ukazuje, jak málo vyspělý Pákistán byl (Marek, 2002).

Z průmyslových podniků, které Pákistán vlastnil, by se jen několik dalo označit jako továrna nebo velký zpracovatelský závod. Více než polovina byly malé dílny a manufaktury, z nichž se většina soustředila na zpracovávání zemědělských plodin a byla tak funkční jen v době sklizně. Mnohé navíc stále patřily indickým nebo britským firmám. Britové měli výhradní právo na těžbu černého uhlí a na zpracovávání chemických surovin. Bez britského zboží nemohl průmysl Pákistánu v počátcích vůbec fungovat. (Marek, 2002).

V období kolem roku 1948 měl Pákistán i přes četné problémy přebytek zemědělských surovin. Na druhé straně měl veliký nedostatek průmyslových výrobků napříč všemi sférami. Obchodoval tedy jednoduchým způsobem zemědělské výrobky za ty průmyslové a to povětšinou se sousedními oblastmi Indie. Přesná data o těchto obchodech nejsou k dispozici, ale dle kvalifikovaných odhadů tvořil obchod Pákistánu s Indií až 70% veškerého pákistánského mezinárodního obchodu (50% západopákistánského a 78% východopákistánského) (Kumar, 2008).

6.3 Hospodářská politika 50. let

Rozpad hospodářské unie subkontinentu vedl v padesátých letech Pákistán k přijetí jednoznačné hospodářské politiky, která měla za úkol zajistit soběstačnost pákistánského hospodářství podporou domácího průmyslu na úkor převažujícího zemědělství (Marek, 2002).

Například základní léky, produkty z ropy, hnojiva, výrobky spotřebního a lehkého průmyslu měly být vyráběny lokálně. Dovoz takových výrobků pak mohl probíhat jen na základě vládou dané licence a s vysokým clem. To způsobilo nedostatek prakticky všeho spotřebního zboží na domácím trhu. Z toho vytěžila skupina nejvíce

pružných průmyslových podniků, které dokázali zareagovat na požadavky trhu se spotřebním zbožím a zpracování juty a bavlny (Kumar, 2008).

Domácí soukromý průmysl začal produkovat velké zisky a vedl k dalšímu růstu. Vysoká cla a velká podpora vlády dávala domácím výrobcům velké výhody. V roce 1950 byla založena Pákistánská společnost pro průmyslový rozvoj (Pakistan Industrial Development Corporation). Tato agentura podporovala soukromé projekty, ale zahajovala i vlastní státní. Vláda prosazovala politiku kombinace soukromého vlastnictví a státem řízené ekonomiky (Kumar, 2008).

Průmyslový sektor byl od počátku 50. let enormně podporován na úkor zemědělského sektoru. Většina příjmů byla přesunuta ze zemědělství právě do průmyslu. Zemědělství dále zůstávalo na nízké úrovni (Marek, 2002).

6.4 Hospodářská politika 60. let

Koncem roku 1958 se v Pákistánu chopila moci armáda a celá 60. léta zde fungovala autoritářská, ale účinná a stabilní vláda generála Ajuba Chána, která vedla hospodářskou politiku s cílem zvýšit růst národní výroby. Hospodářské plánování se stalo mnohem účinnějším. Od roku 1960 se začala postupně navyšovat přímá zahraniční pomoc. V 60. letech došlo k liberalizaci kontroly dovozu (Kumar, 2008).

Od 60. let se začalo investovat do nových a náročnějších odvětví, u kterých byl požadován větší vstupní kapitál, a návratnost byla mnohem delší. Bylo to například v papírenském, strojírenském nebo chemickém průmyslu (Kumar, 2008).

Ve stejném období se zvýšila i zemědělská produkce a bylo nutné začít řešit problém vody v západním Pákistánu. V povodí Indu byl utvořen systém zavlažovacích kanálů a pro zavlažování byly využívány zásoby podzemních vod (Marek, 2002).

Válka s Indií v roce 1965 měla negativní vliv na ekonomický růst. Vydaje místo do průmyslu putovaly do vojenského sektoru a snížil se i objem zahraniční pomoci. Podařilo se ale zavedení nových osiv, hnojiv a technologií tzv. zelené revoluce a posunu v zavlažování rozlehlých oblastí. To vše znamenalo největší nárůst produkce v zemědělství od roku 1947. Avšak problémy monzunového hospodářství a nedostatek přímých investic způsobil, že ve východním Pákistánu naopak zelená revoluce prakticky neproběhla. Nebyl zde vybudován ani skoro žádný zavlažovací systém

a většinu půdy stále vlastnili chudí rolníci. Růst příjmu na obyvatele byl ale nejnižší (Marek, 2002).

6.5 Změny v mezinárodním obchodu v období 1947-1971

Postupné změny ve struktuře výroby odrážely změny v dovozu a vývozu. V letech po získání nezávislosti byla hlavní část dovozu průmyslové spotřební zboží. Bavlněné zboží tvořilo téměř 30%. Obilí prakticky žádné. Od 50. let nastaly v této skladbě poměrně velké změny. Postupně se zvyšoval dovoz potravin a obilí, protože nefunkční zemědělství zaostávalo v produkci. Na počátku 60. let tvořila tato složka téměř 15% a koncem 60. let přibližně 9%. Od konce 50. let představoval dovoz oceli a průmyslové techniky skoro polovinu všeho dovozu do země (Kumar, 2008).

V rámci vývozu vyvážel Pákistán nejvíce surovou jutu a bavlnu, protože neměl prostředky a kapacity na zpracování. V 50. letech tvořil vývoz surové juty kolem 60% a postupně se snižoval na 40% v roce 1960 a v roce 1970 tvořil už jen 23%. Surová bavlna tvořila v 50. letech přibližně 30% vývozu a v roce 1970 jen 7%. Od 60. let se totiž vznikl a postupně se zvyšoval vývoz zpracované juty a bavlny a to až na 24% v případě juty a 16% v případě bavlny v roce 1970. Vývoz čaje se od 60. let zastavil z důvodu zvýšené domácí spotřeby. Mezi další vyvážené komodity patřily například drobné průmyslové výrobky, ryby nebo rýže (Kumar, 2008).

6.6 Změny v růstu populace

Od získání nezávislosti počet obyvatel Pákistánu prudce stoupal. Mohla za to hlavně klesající úmrtnost. V roce 1949 žilo v Pákistánu přibližně 79 milionů, v roce 1960 přibližně 100 milionů a v roce 1970 přibližně 129 milionů obyvatel. Roční tempo růstu činilo přibližně 3%. Dle mnoha demografů bylo ale podhodnocené. Odhad počtu obyvatel na rok 1970 byl 128,4 milionu, ale reálné číslo mohlo být až 135 milionů. Ve východní části bylo tempo růstu ještě o trochu vyšší než zmiňovaná 3%. Tak velký růst počtu obyvatel částečně znemožňoval reálné zvýšení životní úrovně a příjmů na obyvatele. Ve městech se netvořil dostatek pracovních míst, který by uspokojil narůstající počet obyvatel a tak spousta lidí byla nucena zůstat na venkově a zvyšovat tlak na zemědělský sektor. Navzdory průmyslovému růstu stále žilo přibližně 85% obyvatel na venkově (Kumar, 2008).

7 Vývoj Pákistánu a samostatného Bangladéše od roku 1971

Následující kapitoly se zaměřují na nejdůležitější aspekty vývoje obou poměřovaných států. Na začátku kapitoly je přehled politických systémů a reform pro lepší pochopení nastolených změn v zemích. Dále jsou země zhodnoceny z hlediska demografického, ekonomického a společensko-rozvojového, kde jsou nakonec vypsány výsledky měření vybraných rozvojových indexů, které pomohou ukázat vývojový průběh obou poměřovaných států.

7.1 Politický systém a jeho vývoj

Situace předcházející níže popsaným událostem: viz. kapitola: Politický vývoj Západního a Východního Pákistánu 1947-1971.

7.1.1 Bangladéš

Bangladéš čelil na svém startu nezávislosti značným obavám. Ekonomové Bangladéš tehdy označovaly jako takzvaný „zkušební případ rozvoje“, tedy pokud je možný rozvoj v této zemi, bude možný už kdekoli jinde (Islam, 2016).

Éra Bangabandhu 1972-1975

Po vítězství osvobozené války vytvořila liga Awami exilovou vládu v čele s prezidentem, jímž byl Šajch Mujibur Rahman označovaný jako Bangabandhu. Ten byl do 10. ledna 1972 vězněn v Pákistánském vězení. Po svém návratu zahájil prozatímní ústavní nařízení se zavedením parlamentního systému s kabinetní formou vlády. Ústava z roku 1972 byla postavena na čtyřech hlavních principech a to socialismu, demokracie, sekularismu a nacionalismu (Riaz, 2016).

Socialismus se stal hlavním pilířem, došlo k širokému znárodnění průmyslu i finančnictví, rozsáhlá část zahraničního obchodu přešla do veřejného sektoru a byly limitovány i soukromé investice. Tlak na rehabilitaci země byl ohromný. Pomoc potřebovalo miliony uprchlíků, infrastruktura i průmysl byl v troskách a podniky vlastněné pákistánskými kapitalisty potřebovaly nová uspořádání. Ránou pod pás byly povodně a následný hladomor z roku 1974. Situace se zhoršovala a Bangabandhu nastolil tzv. čtvrtý dodatek Ústavy, který zrušil všechny strany a zavedl vládu jedné

strany s názvem Bangladesh Krishak Sramik Awami League (BAKSAL). Nastal přechodem od parlamentní vlády k prezidentské (Banglapedia – history, 2021)

Éra Moshtaqa 1975

Než však Bangabandhu mohl své reformy více rozvinout, občanské nepokoje, opoziční skupiny i ekonomické problémy už přetekly hranice a to způsobilo převrat a Bangabandhu byl i s mnoha členy své rodiny zavražděn skupinou vojenských důstojníků po domluvě se skupinou Khandakera Moshtaque. Ten stanul v čele vlády, jeho nastolený režim nevydržel však ani tři měsíce. 20. srpna zavedl stanné právo a povýšil generálmajora Ziaura Rohmana na generálporučíka a byl jmenován generálním náčelníkem armády. Došlo k dalšímu převratu a Moshtaq rezignoval. Zia se ukázal jako silný vojenský vůdce, v roce 1977 se sám stal (Riaz, 2016).

Éra Zia 1975-1981

Zia založil svou vlastní politickou stranu s názvem Bangladéšská nacionalistická strana (BNP). V parlamentních volbách roku 1979 tato strana s přehledem zvítězila. Zia poté zahájil islamizaci ústavy. Tím se velmi lišil od svého předchůdce Mujibura Rahmana Bangabandhu, který se snažil o politiku bez náboženství (Islam, 1984).

V hospodářské oblasti podporoval soukromý sektor a bylo vytvořeno několik speciálních bank podporující osoby zakládající soukromé průmyslové podniky. V oblasti zahraničních vztahů se začal mnohem více přibližovat USA, Číně i Pákistánu a odkláněl se od Sovětského svazu a Indie (Islam, 2016).

Zia byl zabit při převratu 31. května 1981. Nejvíce podezřelým v celém procesu byl generál Ershad (Islam, 1984).

Éra Ershada 1982-1990

Ershad se po smrti Zia rychle ucházel o moc. Zavedl stanné právo a stal se jeho správcem. Ershad vládl podle vzoru vojenského diktátora. Podle osmého dodatku ústavy zavedl islám jako státní náboženství. V oblasti hospodářství pokračoval tam kde Zia začal. Státní sektor se zmenšoval a soukromý nabíral na síle. Proti Ershadovi se však začalo tvořit lidové hnutí. To tvořila liga Awami, BNP a další strany. V čele BNP povstala vdova po Ziovi Khaleda Zia. Ershadovi nezbylo nic jiného než odstoupit v prosinci 1990. Byly zorganizovány nové parlamentní volby, jež byly označovány za nejsvobodnější, které Bangladéš zažil. V nich zvítězila strana BNP a vytvořila vládu

v čele s premiérkou Khaleda Zia. Prezidentský systém byl změněn na parlamentní (Islam, 2016).

Éra Khaleda Zia 1991-1996

Obnovení civilní vlády nepřineslo nijak velký rozdíl. Politika byla téměř stejná, jakou nastolil Zia a Ershad. Nevole mezi BNP a ligou Awami rostla. Vytvořilo se hnutí za zavedení úřednické vlády pro konání voleb. Khaleda Zia odstoupila a ve volbách Awami získala většinu hlasů, následovaná BNP (Islam, 2016).

Éra Šajch Hasiny 1996-2001

Premiérkou byla tehdy zvolena Šajch Hasina, dcera bangladéšského otce zakladatele a prvního prezidenta Bangabandhu Šajcha Mujiburu Rahmana. Ta vytvořila komise pro přezkoumání potřeby reforem v několika odvětví jako je školství, civilní správa, zdravotnictví atd. Byla zavedena nová zdravotní i průmyslová politika a celkový hospodářský růst šel nahoru (Riaz, 2016).

V roce 2001 se konaly volby do již osmého parlamentu. Zvítězila strana BNP, i když způsobem, který byl opozicí zpochybňován (Riaz, 2016).

Druhá éra Khaleda Zia 2001-2006

V čele vlády stála BNP s Khaledou Zia. V období této vlády došlo k mnoha pozitivním událostem. Rostl HDP, došlo k rozvoji průmyslu, zejména textilního, zvýšil se příliv zahraničních investic, snížila se chudoba, zlepšil se systém zdravotní péče a systém vzdělávání. Země se stala členem mnoha mezinárodních organizací. Politicky však země zůstávala rozpolcená a násilné konfrontace vyústily k zásahu armády (Islam, 2016).

Éra dočasně vlády 2007-2008

Vláda Khaleda Zia skončila roku 2006. Byl vyhlášen výjimečný stav. V čele úřednické vlády stanul bývalý úředník Světové banky Fakruddin Ahmed. Khaleda Zia i Šajch Hasina byly zatčeny a obviněny z korupce. Byl podporován vznik nových politických stran a byl stanoven cíl vymýtit korupci. Reforma však úspěšná nebyla (Islam, 2016).

Roku 2007 přišla environmentální katastrofa v podobě intenzivních povodní následovaných cyklonem Sidr. Tyto katastrofy měly extrémní ekonomické i sociální následky a zbrzdily další rozvoj (Banglapedia – history, 2021).

Druhá éra Šajch Hasiny 2009 až dosud

Před volbami 2008 byly propuštěny Khaleda Zia i Šajch Hasina a byl odvolán výjimečný stav. Ve volbách zvítězila liga Awami v čele s Šajch Hasinou. Vláda byla založena na novém manifestu, který se měl soustředit na nejhorší problémy země - stále narůstající ceny, přetrvávající korupce, reforma energetika, reformy ve volebním systému, oživení zemědělství atd. Vláda opět přijala sekularismus. Politické napětí v zemi ale pokračovalo (Islam, 2016).

Liga Awami zpracovala během této doby mnoho projektů. Například „Arsayna“, tedy projekt na realizaci přístřešků pro lidi bez domova, nebo projekt „One Home, One Farm“ na podporu potravinové bezpečnosti a zvýšení kvality života i postavení žen. Byla obnovena činnost komunitních klinik. Zvýšila se kvalita informačních technologií. Byla založena vzdělávací komise a vzdělání se do osmé třídy stalo bezplatným. Liga Awami si udržuje podporu až do dnešní doby (Islam, 2016).

7.1.2 Pákistán

Éra Zulfikara Aliho Bhutta 1971-1977

Ali Bhutto se stal v 70. letech silným vůdcem a prezidentem Pákistánu. Zemí otřásla Indicko-Pákistánská válka a Pákistán přišel o území Bangladéše. Pro záchranu země započal Bhutto několik reforem. Reformoval armádu, bývalý prezident Yahya Khan byl zadržen a začala éra válečných soudů v rámci války o Bangladéš. Vytvořil Federální bezpečnostní síly (FSF), které měly za úkol zabránit zneužívání armády pro civilní účely. Došlo ke znárodnění několika bank a dalších průmyslových odvětví a byly provedeny pozemkové reformy. Bhutto je také zakladatelem pákistánského programu atomové bomby kvůli strachu z jaderného vývoje v Indii. V roce 1973 strana PPP (Pakistan People's Party) vytvořila oficiální ústavu, která měla podporu všech politických sil. Ústava očekávala federální systém s parlamentní formou vlády. Také označila Pákistán jako islámský stát s islámským státním náboženstvím (Egyankosh, 2017).

Druhé národní volby se konaly roku 1977. Rozsáhlá korupce a manipulace volebních výsledků vyvolaly otřesy, jejichž vyvrcholením bylo zatčení Bhutta a jeho poprava v roce 1979. Vůdcovství se ujal generál Mohammad Zia ul-Haq (Britannica, 2022a).

Éra Zia ul-Haqa 1977-1988

Zia silně podporoval islámské praktiky ve vládě. Zavedl stanné právo, pozastavil ústavu a začal vojenský režim vlády. Rozvíjel soukromý sektor, hospodářství rostlo. Zlepšil vztahy s USA. Bohužel však také ve své honbě za islámem podpořil vznik extrémistických skupin. Byla vytvořena federální rada šaría, tedy soud, který řešil věci na základě Koránu. Do práva byl zanesen islámský „hadúd“, který řešil otázky alkoholu, cizoložství, krádeží atd. Obzvláště zranitelné se s islámskou jurisdikcí staly ženy. Lidé se však začali bouřit proti intenzivní islamizaci a Zia musel přibrzdit (Wynbrandt, 2008).

Roku 1981 bylo vytvořeno hnutí aliancí politických stran pod vedením PPP. Toto hnutí neslo název „Hnutí za obnovu demokracie“ (MRD). Do čela PPP byla dosazena dcera Bhutta Benazir Bhutto. V roce 1985 Zia vyhlásil volby, které opozice bojkotovala. Po volbách se zrušilo stanné právo a obnovila se ústava. Roku 1988 zahynul Zia při letecké havárii; příčina havárie nebyla nikdy objasněna. Podle ústavy se moci měl ujmout Ghulam Ishaq Khan až do zvolení nového prezidenta (Egyankosh, 2017).

Éra Ghulama Ishaqa Khana a Benazir Bhuttové 1988 - 1990

Ishaq Khan chtěl roku 1988 zahájit volby a na scénu se také vrací Benazir Bhuttová. Bhuttová prosazovala socialismus a západní sekularismus oproti proislamizaci. Bohužel mnoho projektů nevyšlo v platnost, neměla však velkou podporu a v roce 1990 byla prezidentem odvolána z funkce obviněním z neschopnosti a korupce. Po volbách 1990 se předsedou vlády stal Muhammad Nawaz Sharif (Britannica, 2022a).

Éra Muhammada Nawaza Sharifa 1990 - 1993

Ten viděl budoucnost v industrializaci a prosazoval proislamizaci. Podporoval rozvoj soukromého sektoru, otevřel pákistánský trh zahraničnímu kapitálu a uvolnil devizová omezení. Pákistánští politici i sám Nawaza učinili mnoho půjček, které

destabilizovaly bankovní systém. V době této vlády Afghánistán padl v chaos, po odchodu Sovětů, kdy zde bojovaly různé frakce. Násilí a bezpráví se rozšířilo i do Pákistánu. Byl snadný přístup ke zbraním i drogám a bujel terorismus. Vláda byla v chaosu. Po řadě vyjednávání byl v roce 1993 Nazaw odvolán z funkce a provinční i federální vláda se rozpadla (Wynbrandt, 2008).

Druhá éra Bhuttové 1993 - 1997

Nové volby se konaly roku 1993. Vyhrála strana PPP s Bhuttovou a mohli sestavit vládu. Prezidentem je Ahmed Khan Legharih. Bhuttová upevňovala vztahy s USA. Mezinárodní investice se zvýšily na základě návštěv Bhuttové v USA, což dalo Pákistánu obraz moderní země. Bhuttová usilovala o moc v Afghánistánu, aby eliminovala nebezpečí z Indie. Když se roku 1993 začal formovat Tálíbán, Bhuttová ho podpořila a Taliban se dostal k moci. V Pákistánu rostla moc v rukou náboženských fundamentalistů. Prezident Ahmed Khan Legharih obvinil Bhuttovou z korupce a vraždy a ta odešla do dobrovolného exilu, protože ve vlastní zemi jí hrozilo zatčení. Premiérem se stal opět Nawaz Sharif (Wynbrandt, 2008).

Druhá éra Nawaza Sharifa 1997 - 1999

Prezident Leghari rezignoval a prezidentem se stává Muhammad Rafiq Tarar. Roste napětí mezi Indií a Pákistánem po otestování jaderných zbraní. Byla utvořena tzv. Lahoreská deklarace o opatřeních, které obě země musely dodržet. Pokračovaly boje o Kašmír. Pákistán musel stáhnout jednotky z oblasti pod vládou Indie. To vedlo k nespokojenosti s vládou Nawaze, který domácí odpor potlačoval včetně svobody tisku. Nakonec generál Musharraf provedl vojenský puč a prohlásil se vůdcem Pákistánu. Demokracie nebyla dostatečně ochráněna a nastala další vojenská vláda (Wynbrandt, 2008).

Éra Musharrafa 2001 - 2008

Musharraf čelil tlaku na obnovení demokracie. Bohužel to změnilo 11. září 2001 a teroristický útok v USA. Musharraf dostal vojenskou i hospodářskou pomoc za slib pomoci v boji proti Talibanu. V domácím prostředí se ale dočkal odporu. Začaly se zvedat boje mezi šíitskými a sunnitskými extrémisty. V této době, ale na druhou stranu rostl pokrok v otázce Kašmíru a vztahy s Indií se projasnily. Musharraf v roce 2007 umožnil návrat Bhuttové i Nawazu Sharifovi. Bhuttová byla po návratu do země v prosinci 2007 zabita (Banglapedia – history, 2021).

Za Musharrafovi vlády se zlepšila celková infrastruktura. Soustředil se na půjčky na rozvoj železnic, dálnic, přístavů i energetiky. Příjem na obyvatele se začal zvyšovat a ekonomický růst byl udržen díky modelu ekonomické stabilizace, který pomohl Pákistánu realizovat Mezinárodní měnový fond. Bohužel se také zvýšila kriminalita a násilí (Wynbrandt, 2008).

Hlavně po Afghánské válce z roku 1979 se oblast Pákistánu Federally Administered Tribal Areas (FATA) stala základnou pro militantní síly ze světa. V tomto regionu jsou nasazeny jednotky proti Tálibánu i Al-Káidě. V roce 2007 zde bylo zabito přes tisíc lidí. Vláda ztrácela nad oblastí kontrolu, zahájila tak rozsáhlou ozbrojenou operaci. V roce 2008 Tálibán a Pákistán uzavřeli příměří a radikální akce proti militantům na území se nekonala. Hlavním místem sváru islámských povstalců se stal v tomto období region North-West Frontier Province (NWFP). Zemřelo zde více jak tisíc lidí a zrodilo se zde centrum mobilizace militantů jak z Pákistánu, tak i Afghánistánu (Wynbrandt, 2008).

Éra Asifa Aliho Zardari 2008 - 2013

V roce 2008 se konaly volby. Zvítězila strana PPP a PML (Pákistánská muslimská liga). Musharraf po řadě obvinění odstoupil z funkce. Premiérem se stal kandidát PPP Asif Ali Zardari, manžel zavražděné Benazir Bhuttové (Britannica, 2022a).

V roce 2010 zasáhly zemi extrémní povodně, které způsobily ekonomickou i humanitární katastrofu. Vláda se v roce 2010 a 2011 také potýkala s problémy boje proti terorismu, náboženskou krizí ohledně zákona o rouhání a krizi umocnilo zabití Usáma bin Ládina, který byl nalezen na území Pákistánu (Britannica, 2022a).

Třetí éra Nawaze Sharifa 2013 až 2017

Následkem těchto problémů i ekonomicky slabému růstu Zardari ztratil podporu a roku 2013 se stává premiérem opět Nawaze Sharifa. Ten zlepšil ekonomiku. Významně spolupracoval s Čínou na základě projektu „Nové hedvábné stezky“. Tyto mezinárodní operace se však nelíbili pákistánské vojenské síle. Ta chtěla zahraniční politiku a obranu pod svá křídla. Sharif byl v roce 2017 zbaven funkce. Premiérem se stal Shahid Khaqan Abbasi. Na scéně se objevuje strana PTI (Pakistan Tehreek-e-Insaf) založena již roku roku 1996 Imranem Khanem. Ta vyhrála volby a Imran Khan se stává premiérem (Wynbrandt, 2008).

Éra Imrana Khana 2018 - 2022

Khan čelil už od svého zvolení krizím. Zhoršily se vztahy s USA. Opět propukl boj o Kašmír. V roce 2019 přišel problém dluhové krize. Mezinárodní měnový fond tlačil na splacení půjček a na úsporná opatření. Khan požádal o půjčku od Mezinárodního fondu v hodnotě 12 miliard dolarů. Pomoc následně našel u investičních dohod s Čínou, Spojenými arabskými emiráty, nebo se Saudskou Arábií. Od roku 2020 vzrůstala politická krize. 10. dubna 2022 byla Khanovi vyslovena nedůvěra a byl zbaven moci (Britannica, 2022a).

Mapa č.4: Území FATA a NWFP

Zdroj: (Wynbrandt, J., 2008).

7.2 Demografický vývoj

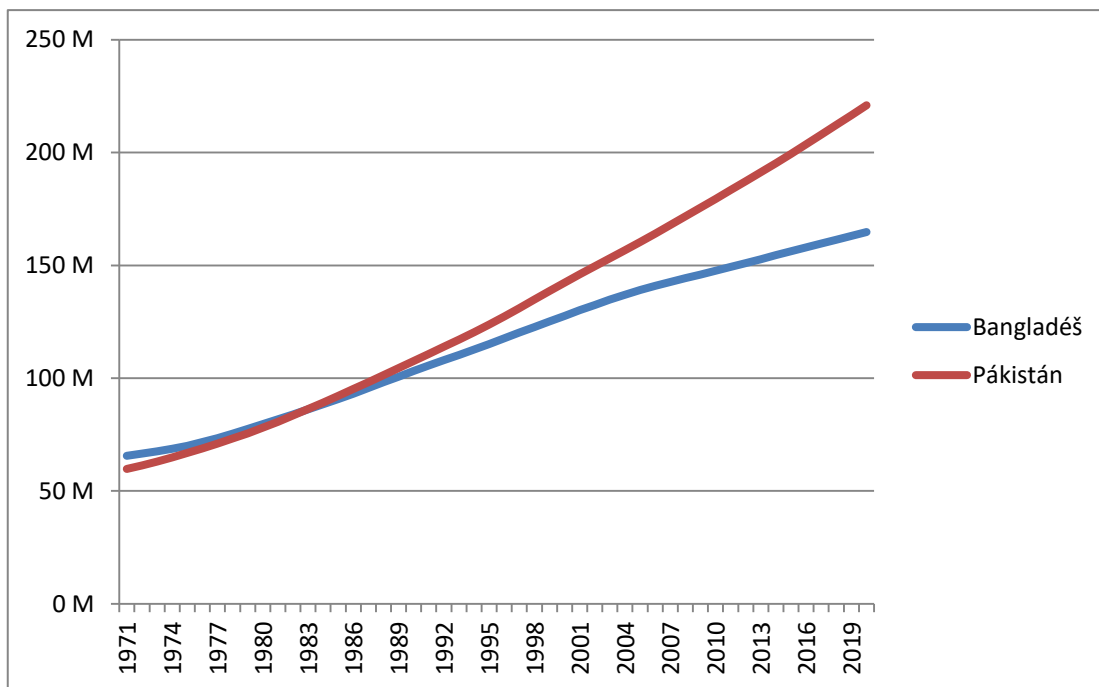
7.2.1 Vývoj populace

Demografický přechod zahrnuje 4 fáze. První sestává z vysoké úmrtnosti a porodnosti, následuje fáze druhá s poklesem úmrtnosti, ale ne porodnosti. Poté třetí, kdy klesá porodnost a nakonec poslední fáze, kdy se míra porodnosti rovná míře úmrtnosti. Pákistán se dostal na třetí úroveň od roku 1998, ale nedokázal snížit plodnost pro přechod do 4. fáze. Vysoká míra růstu není dlouhodobě udržitelná a populaci v produktivním věku hrozí značný přesah mladé a staré populace, která bude ekonomicky závislá na produktivní (Arif, 2020).

Bangladěš je stejně jako Pákistán ve třetí fázi přechodu, ale na rozdíl od Pákistánu je vývoj k lepšímu výraznější. Bangladěš dokázal demografický přechod mnohem lépe i přes nepříznivé ekonomické a sociokulturní situace. Bohužel prognózy OSN říkají, že země i přes velké úspěchy ohledně plodnosti přesáhne počtem obyvatel 200 milionů kolem roku 2050, což znamená ohromné množství lidí na jedné ploše a ekologická stopa bude extrémně vysoká. Díky snižujícímu se tempu růstu by se však populace měla kolem roku 2080 stabilizovat (Islam, 2016).

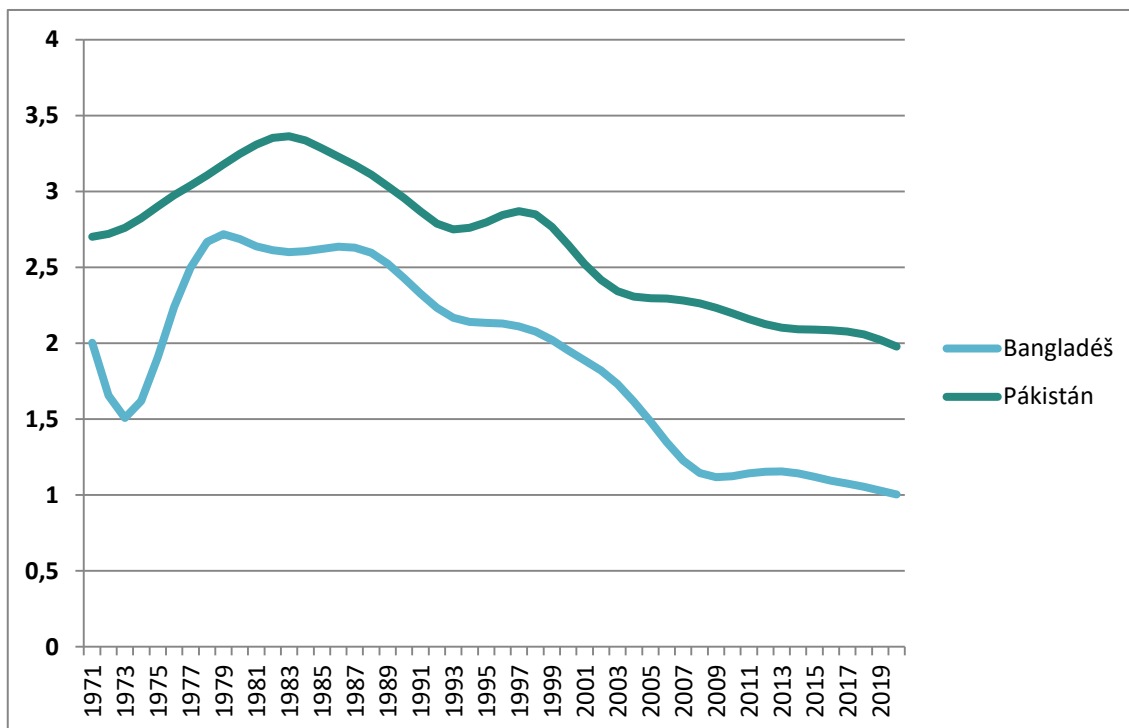
Bangladěš má za rok 2020 až 164 689 383 počet obyvatel a Pákistán 220 892 331. Hustota obyvatel Bangladěše je však až pětkrát vyšší než v Pákistánu, kdy v Bangladěši je hustota 1 265/km² a v Pákistánu 286/km² (World Bank, 2022).

Graf č.1: Celkový počet populace v milionech v letech 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.2: Růst populace (% za rok) 1971-2020

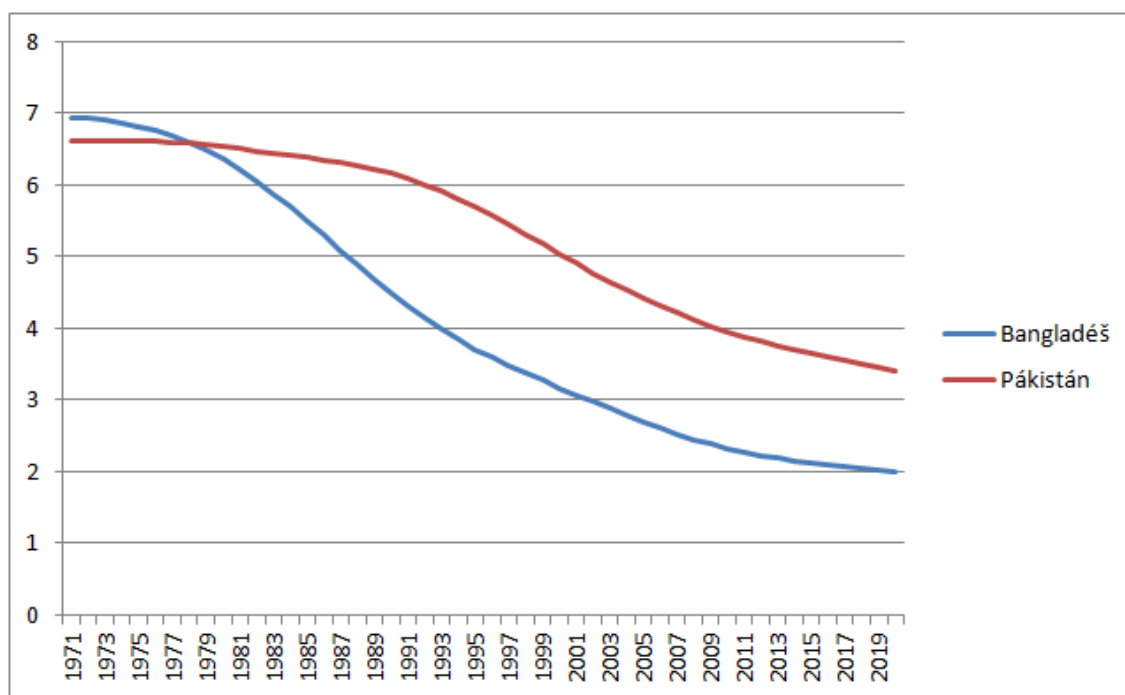
Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

7.2.2 Stav porodnosti a úmrtnosti

Demografická změna Bangladéše je mnohem výraznější než v Pákistánu. Bangladéš se od 50. let potýkal se změnou stavu porodnosti a úmrtnosti a populace začala narůstat ohromným tempem. V 60 a 70. letech dosáhl počet obyvatel zemi historického vrcholu. V 80. letech však tempo růstu začalo klesat a to díky programům na plánování rodiny a výraznému poklesu porodnosti, které měly v Bangladéši mnohem vyšší úspěšnost než v Pákistánu. Tento výrazný přechod sice můžeme připisovat primárně programům na regulaci plodnosti, ale i sekundární aktéři jako vývoj hospodářství a snížení dětské úmrtnosti mají svůj podíl (Bairagi, R., 2001). V roce 1974 byla úhrnná plodnost (TFR) Bangladéše 6,9 narozených dětí na jednu ženu. V roce 1989 už to bylo ale pouze 4,7 a v roce 1996 pouze 3,5. Dalšího velkého snížení se země dočkala roku 2011 s hodnotou 2,27 a v roce 2019 již měla TRF hodnotu 2,01 což je velký úspěch oproti sousedním zemím, kdy Pákistán měl například ve stejném roce hodnotu 3,45 (Sabur, 2021).

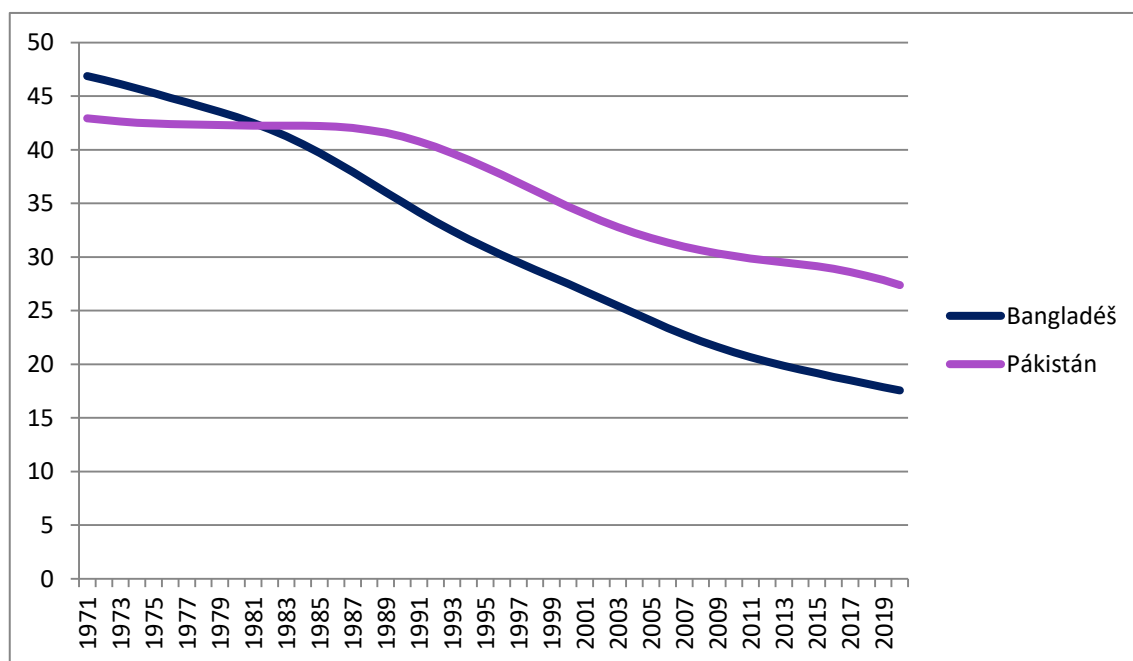
V Pákistánu došlo k vysokému poklesu úmrtnosti po druhé světové válce a populace stejně jako v Bangladéši rychle rostla. V 60. letech tak země vytvořila národní politiku s programem pro plánování rodiny. V prvních dvou desetiletích měl však program mizivý vliv a v 70 a 80. letech se stále úhrnná plodnost pohybovala kolem 6-7 porodů na ženu a tempo růstu překročilo i 3% ročně. Spolu s nízkou úmrtností byla tedy plodnost hlavními hnacími prvky pro extrémní zvýšení populace (Sathar, Z. A., 2001). Snížení TFR je vidět v 90. letech. V roce 1993 se Pákistán konečně dostal pod hodnotu 6 porodů na ženu a kolem roku 2019 se už míra pohybovala kolem 3,45 porodů na jednu ženu (World Bank, 2022). Nižší přechod v oblasti porodnosti oproti sousedním zemím lze v Pákistánu přičíst nejen neúčinnost populační politiky, ale také socio-kulturním podmínkám. Sociální změny nebyly v 80. letech úměrné ekonomickému pokroku a kulturní prostředí se změnilo během dvou desetiletí jen málo. Vzdělání i zdravotnictví se nedočkalo v té době takového pokroku a účinný prostředek pro snížení plodnosti nebyla ani zvyšující se urbanizace, která má často za následek snížení plodnosti díky „moderněji“ smýšlejícímu městskému prostředí, neboť vliv feudálních zvyků se místem bydliště v Pákistánu příliš nemění (Sathar, 2001).

Graf č.3: Úhrnná plodnost (počet porodů na jednu ženu) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1971-2020

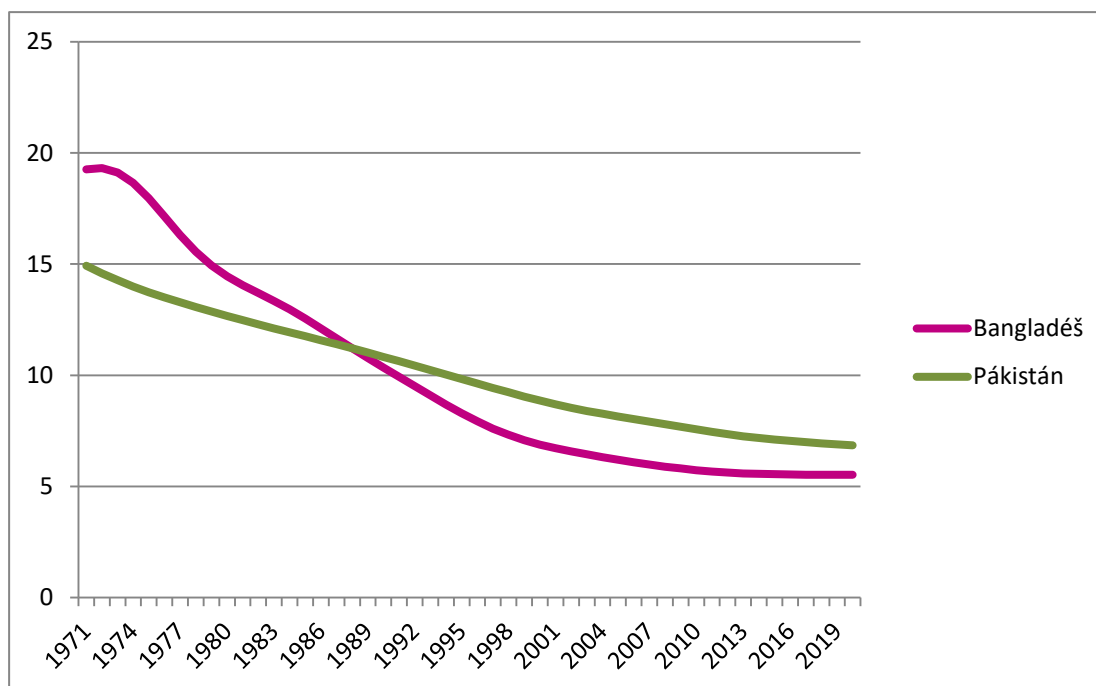
Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.4: Hrubý podíl porodnosti na 1000 obyvatel (v %) 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.5: Hrubý podíl úmrtnosti na 1000 obyvatel (v %) 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

7.2.3 Migrace

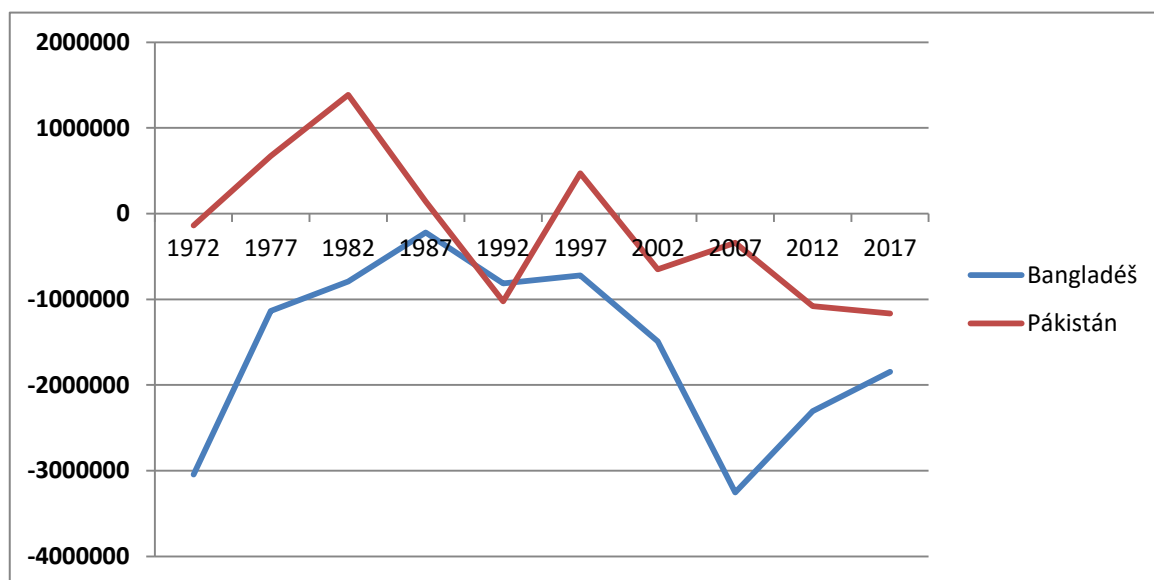
V Pákistánu také proběhla po rozdělení s Bangladéšem masová migrace. Počet muslimů před získáním nezávislosti činil asi 65%, přesunem obyvatelstva způsobeným rozdělením se tato hodnota zvýšila na 95%. V roce 1990 činil podíl přistěhovalců na pákistánské populaci asi 5,8%. V roce 2017 už jen 1,7%. Za rok 2017 žilo v Pákistánu až 3,4 milionu přistěhovalců a představují až 1,7% pákistánské populace. Z 3,4 milionu přistěhovalců bylo více jak 45% z Afghánistánu. Migrace z Afghánistánu byla ovlivněna od roku 1970 hlavně opakovaním válečných situací a nestabilitou. V dnešní době se odhaduje počet Afghánců na pákistánském území až 2,5 milionu, včetně odhadu neregistrovaných migrantů. Od roku 2005 se však stala významnější emigrace než imigrace. Remitence zaslané zpět do země představují podle Světové banky až 6,5% HDP země. V roce 2017 představoval počet emigrantů přibližně 6 milionů lidí, což činí až 3% celkové populace země. Hlavními cíly jsou země Perského zálivu, USA, Velká Británie, Indie atd. V roce 2018 byl každoroční počet pracovních migrantů už ale mnohem nižší. Podíl žen představuje jen 0,21%, což lze vysvětlit stanovenými pravidly z roku 1979, které říkají, že minimální věk ženy pro práci mimo zemi je 35 let. Od roku 2010 se také zvýšil počet studentů v zahraničí. Nepříjemností zůstává, že

Pákistán má obecně problémy díky své tranzitní poloze s pašováním migrantů i nelegálními obchody s lidmi (IOM, 2019).

V Bangladéši je též emigrace výraznější. K roku 2019 se celkový počet bangladéšských obyvatel žijících v zahraničí dostal k hodnotě 7,8 milionu. V roce 2018 migrovalo za prací ze země více jak 734 tisíc pracovníků. To je asi o 28% méně než za rok 2017, kdy počet lidí, kteří odešli za prací, představoval až 1,5 milionu. Remitence tvoří až 5,4% národního HDP. Domácí trh není schopen poskytnout zaměstnání každoročnímu počtu mladých dospělých, kteří se chtějí zapojit do pracovního procesu, a tak je pracovní migrace značná. Tuto migraci podporuje i vláda nebo soukromé náborové agentury. Cílové země jsou taktéž hlavně další arabské země, země jihovýchodní Asie, Perský záliv atd. V roce 2019 bylo nejvíce migrantů zaznamenáno v Indii a Saúdské Arábii. Podíl žen na migraci je vyšší než v Pákistánu, díky snížení omezení pro ženské migranty roku 2004. Bangladéš i Pákistán také trpí silnou vnitřní migrací kvůli příležitostem venkov/město, ale také kvůli přírodním katastrofám, jako jsou cyklony a povodně, které způsobují vysídlení a silné vlny vnitřní migrace (Siddiqui, 2019).

Graf č.6: Čistá migrace 1971-2017

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Čistá migrace nám zobrazuje celkový počet přistěhovalých za období mínus roční počet vystěhovalých.

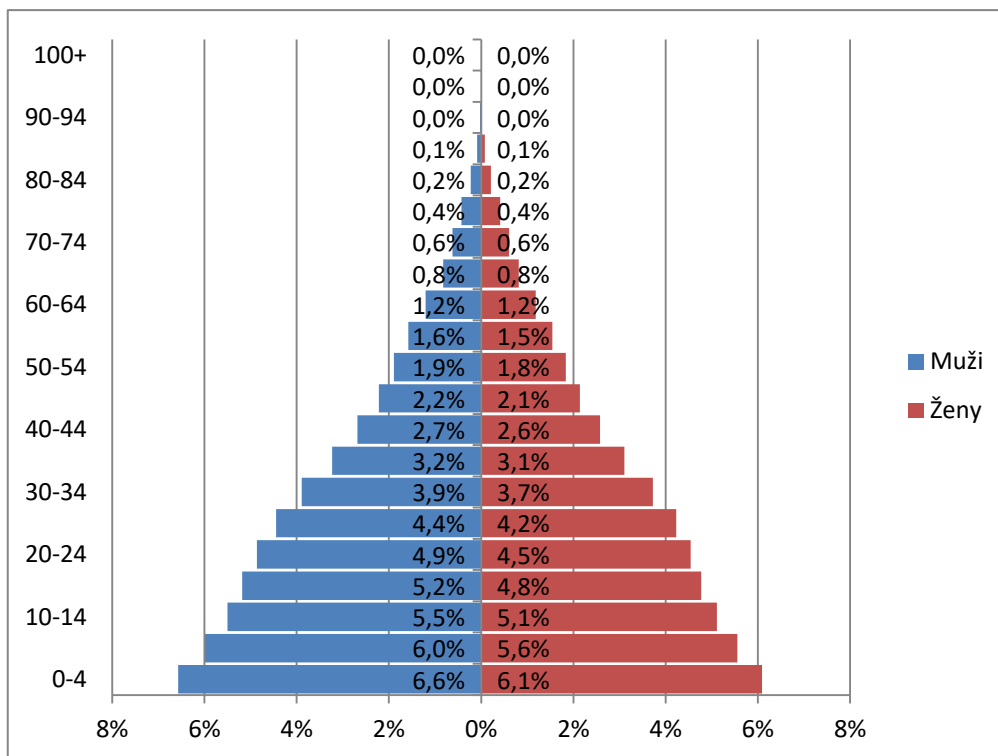
7.2.4 Věková struktura

V průběhu demografických změn se v Bangladéši také měnila věková struktura. Jen podíl obyvatel v produktivním věku se zvýšil v roce 2010 na 63,7% z 51,9% z roku 1971. Mladé obyvatelstvo do 14 let se za toto období naopak snížilo. V roce 1971 měla tato skupina zastoupení cca 45%, ale v roce 2010 31,7%. Starší populace zůstávala nějakou dobu stejná, avšak postupem času se vývojově její počet zvyšuje. Pokles počtu mladých věkových skupin nadále způsobuje zúžení spodku pyramidy, přičemž pyramida nabývá nového tvaru a přechází z progresivního do stacionárního typu. Dynamika změn věkové struktury má vždy hospodářský i politický dopad. Demografický přechod Bangladéše je značný, ale z kritického pohledu země nedokázala plně využít změny věkové struktury (Titumir, 2017).

V Pákistánu se základní tvar věkové pyramidy do roku 2000 výrazně neměnil, jen základna vykazuje malé zmenšení. Bohužel do roku 2020 má Pákistán stále progresivní typ pyramidy. Dětská složka stále převažuje, ale můžeme vidět mírné počínající zvýšení v oblasti produktivního věku. Bohužel vlivem vysokého počtu mladého obyvatelstva se předpokládá vyšší porodnost i zastoupení mladých lidí i do budoucna (Raza, 2021).

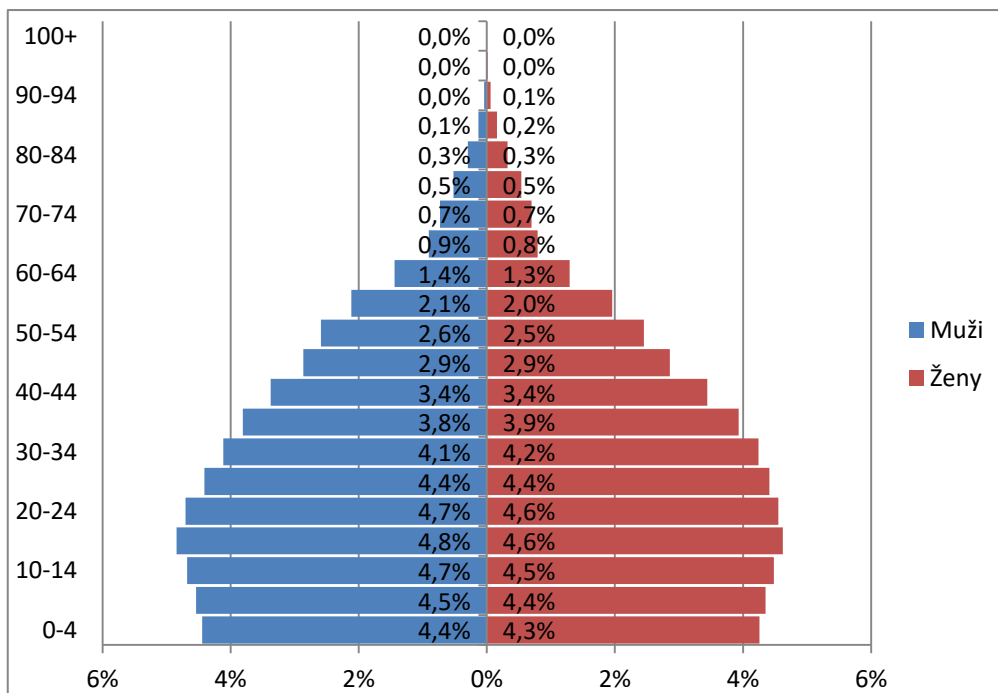
Na věkových pyramidách níže je jasně vidět rozdíl v rozložení věkové struktury Pákistánu a Bangladéše. U Bangladéše vidíme nárůst populace produktivního věku a změnu tvaru pyramidy, která se dostala z původního pyramidového tvaru do podoby zvonu, tedy stacionárního typu. Bangladéš tak zaznamenává více osob, které se mohou zapojit do pracovního procesu a pozvednout ekonomiku. S touto změnou tvaru pyramidy se také zvyšuje naděje na dožití. Ačkoli jsou tedy obě země ve 3. fázi demografického vývoje, Bangladéš se ve vývoji dostal dále.

Graf č.7: Věková pyramida Pákistánu za rok 2020

Zdroj: PopulationPyramid (2022), vlastní zpracování

Graf č.8: Věková pyramida Bangladěše za rok 2020

Zdroj: PopulationPyramid (2022), vlastní zpracování

7.3 Ekonomika

7.3.1 Ekonomika Bangladéše

Po získání samostatnosti, Bangladéš následoval socialistickou ekonomiku a znárodnil všechny průmyslové odvětví. Kvůli válečným nepokojům byl kritický nedostatek obilovin a dalších základních potravin. Trh s jutowou byl ztracen kvůli nestabilitě nabídky a rostoucí popularitě syntetických náhrad. Devizové zdroje byly malé a bankovní systémy nespolehlivé. I přes to že Bangladéš měl velké množství pracovní síly, tato síla byla z velké části negramotná a nekvalifikovaná. Chyběly zde nerostné zdroje pro využití v průmyslu, s výjimkou zemního plynu. Válka za nezávislost také ochromila dopravní systém, velké množství silnic a železnic bylo zničeno. Ekonomický propad byl také prohlouben následky cyklony z roku 1970 (Abdin, 2020).

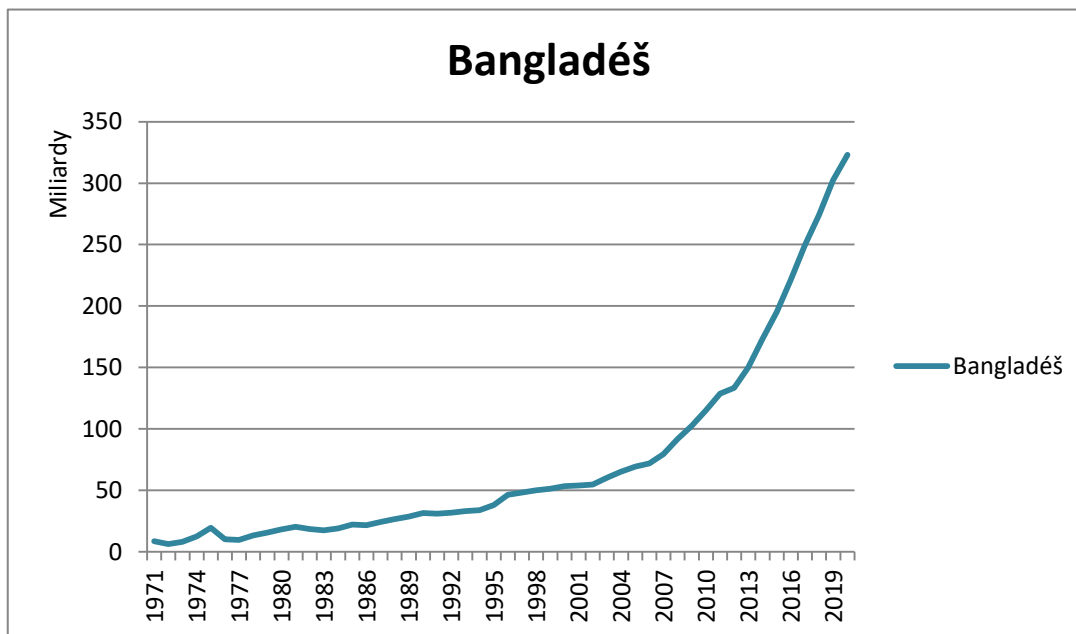
Přijatý ekonomický model byl neefektivní a ekonomika stagnovala. Po roce 1975 začal Bangladéš obracet svou pozornost k rozvoji nových průmyslových kapacit a obnově ekonomiky. Vláda postupně dávala větší prostor účasti soukromého sektoru v ekonomice. Mnoho státních podniků bylo privatizováno, například bankovníctví, telekomunikace, letectví, média a juta. V polovině 80. let se objevil pokrok, kdy se hospodářská politika zaměřila na podporu soukromého podnikání, urychlovala privatizaci veřejného průmyslu a liberalizaci dovozního režimu (Abdin, 2020).

V letech 1991 až 1993 vláda následovala program „Enhanced Structural Adjustment Facility“ (ESAF), ale nedokázala reformy dotáhnout do konce. V roce 2003 byl schválen plán Mezinárodního měnového fondu (MMF) na snižování chudoby a zvyšování růstu. Jehož cílem bylo podpořit ekonomické reformy do roku 2006. Tento projekt podpořila i světová banka. Jednalo se o půjčení peněz bez úroku. Díky tomuto projektu Bangladéš zaznamenal ekonomický růst HDP o nejméně 5 % (U.S. Relations With Bangladesh, 2016).

Bangladéš v posledních deseti letech patří mezi ekonomicky nejrychleji rostoucí státy na světě. Dnes je silným exportérem konfekce se stabilními makroekonomickými podmínkami. Tento stát začínal jako jeden z nejhudších států na světě při jeho vzniku v roce 1971, kdy měl desáté nejnižší HDP na obyvatele na světě. Společně s růstem HDP se snižovala i chudoba obyvatelstva. Podíl obyvatel žijící pod hranicí chudoby

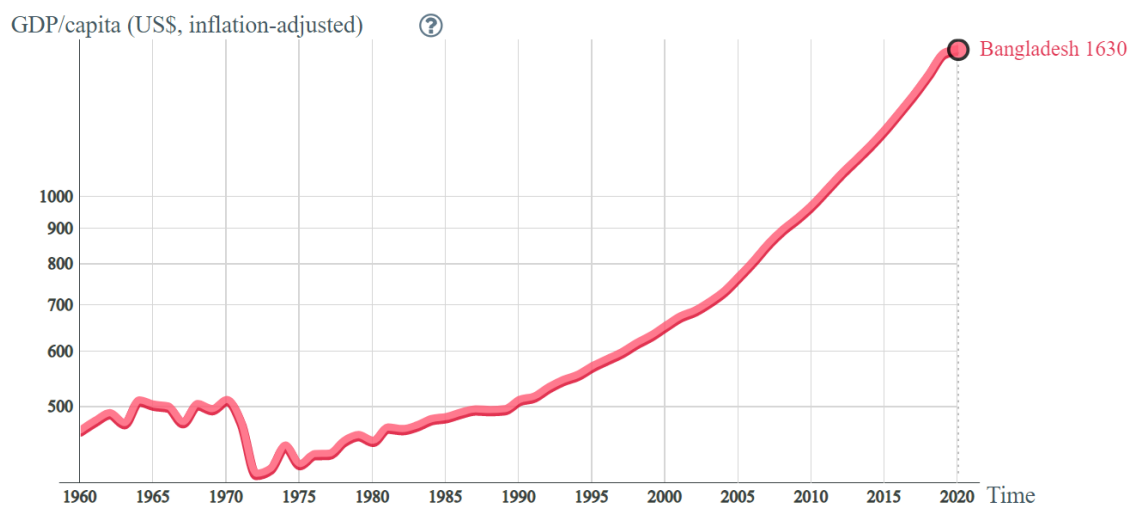
(1,9 USD na den) byl v roce 1991 43,5 %. Toto číslo se v roce 2016 snížilo na 14,3 % čímž je vidět růst státu (World bank, 2022).

Graf č.9: HDP v Bangladéši (v mld USD) 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.10: HDP na obyvatele v Bangladéši (USD) 1971-2020

Zdroj: Gapminder (2022), vlastní zpracování

Zemědělství zaměstnává nejvíce obyvatel. Na začátku 21. století v tomto sektoru pracovala téměř polovina obyvatelstva. Byl tu však problém se sezónní nezaměstnaností a obecně lidé pracující v zemědělství mají nízkou životní úroveň. Rýže je převládajícím zemědělským produktem. Juta a čaj jsou také klíčové suroviny pro vývoz. Bangladěš je

největším vývozcem juty na světě. Dalšími pěstovanými plodinami jsou pšenice, luštěniny, sladké brambory, olejná semena a koření, cukrová třtina, tabák, a ovoce, hlavně banány, mango a ananas. Ze zvířecí produkce je předním výrobcem kozího mléka a kozího masa (Britanica, 2022b).

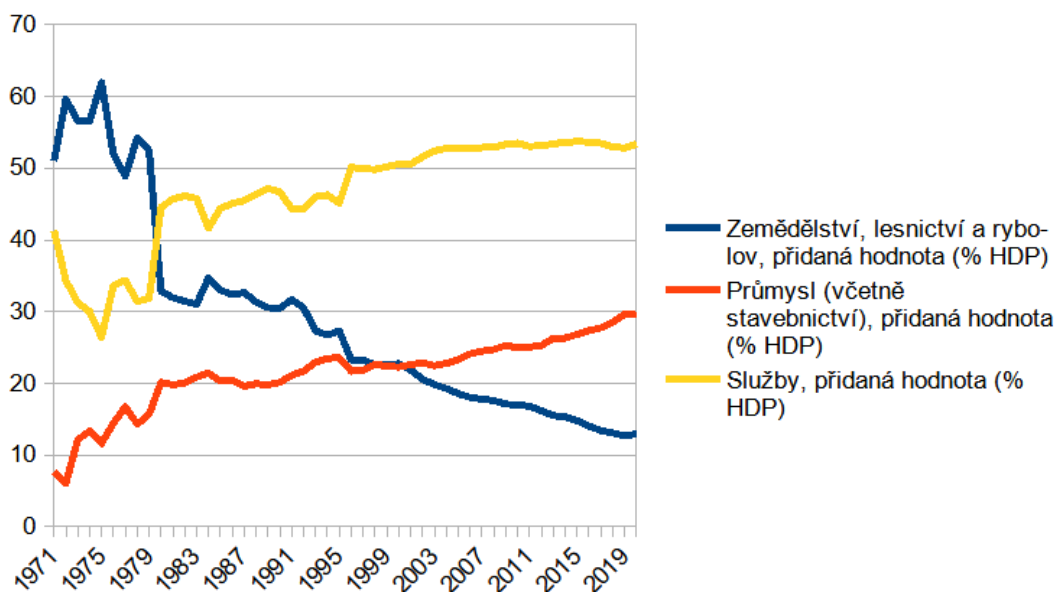
Zaměstnanost v zemědělství v Bangladéši, v roce 2020 tvořila 13,32 procenta HDP a zemědělství zaměstnávalo asi 38,3 procent pracovní síly. Výkonnost tohoto sektoru má velké dopady na makroekonomické faktory, jako je vytváření pracovních míst, zmírňování chudoby, rozvoj lidských zdrojů, zabezpečení potravy a další ekonomické a sociální síly. V důsledku řady faktorů dosáhlo bangladéšské zemědělství, náročné na pracovní sílu, stálého nárůstu produkce potravin navzdory často nepříznivým povětrnostním podmínkám (CIA - Bangladesh, 2022).

Hlavní překážkou ekonomického rozvoje Bangladéše byl nedostatek nerostných zdrojů. Ropa se zde nenacházela v obchodovatelném množství a zemní plyn se používá k výrobě hnojiva a pro tepelnou energetiku. Ložiska uhlí byla nalezena na severozápadě Bangladéše v oblasti Rajshahi. Mnoho pracovních míst, hlavně pro ženy, bylo vytvořeno v soukromém oděvním průmyslu, který v 90. letech rostl velice rychle. Bangladéš předstihl Indii ve vývozu oděvů na konci roku 2008 (Osmani, 2008).

V roce 2018 tvořil příjem z exportu výroby oděvů 83,5% z celkového exportu. Rostoucím průmyslem s velkým potenciálem je také výroba lodí. S odkazem na rostoucí množství exportu zajišťovaných lodními společnostmi a také na nízkou cenu pracovní síly dostupné v zemi odborníci naznačují, že Bangladéš by se mohl ukázat jako hlavní konkurent na globálním trhu malých a středních zaoceánských plavidel. Dalšími průmyslovými odvětvími, které vykazují růst jsou farmaceutický průmysl, informační technologie, kožedělný průmysl, ocelářský průmysl, a lehký strojírenský průmysl (Banglapedia - Industry, 2021).

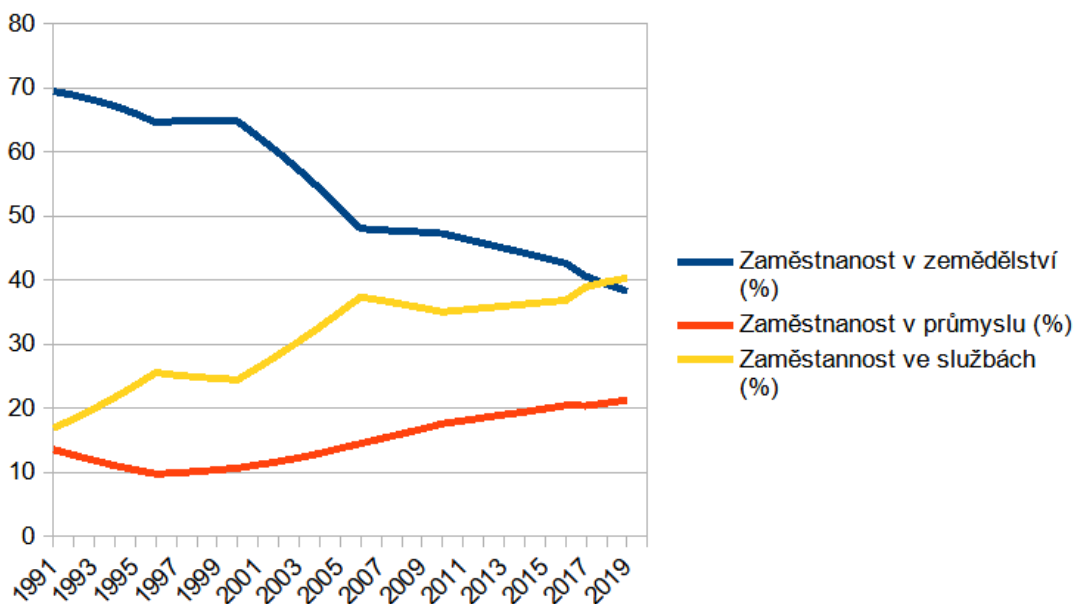
Terciální sektor zabírá největší podíl na tvorbě HDP okolo 27,26 %. Sektor služeb podporuje rozvoj odvětví průmyslu a zemědělství. Pro mezinárodní obchod (vývoz a dovoz) je důležité zaměření na plynulou dopravu, převod financí a pojišťovací služby. Zajišťuje tranzit a překládku pro Indii, Nepál a Bhútán. S růstem průmyslu vzrůstá potřeba rozvoje finančního sektoru a vzdělání. Sektor služeb zaměstnává 17,81% pracujících (Islam, 2012).

Graf č.11: Podíl sektorů na tvorbě HDP v Bangladéši v letech 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.12: Podíl zaměstnanosti v sektorech v Bangladéši v letech 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

7.3.2 Ekonomika Pákistánu

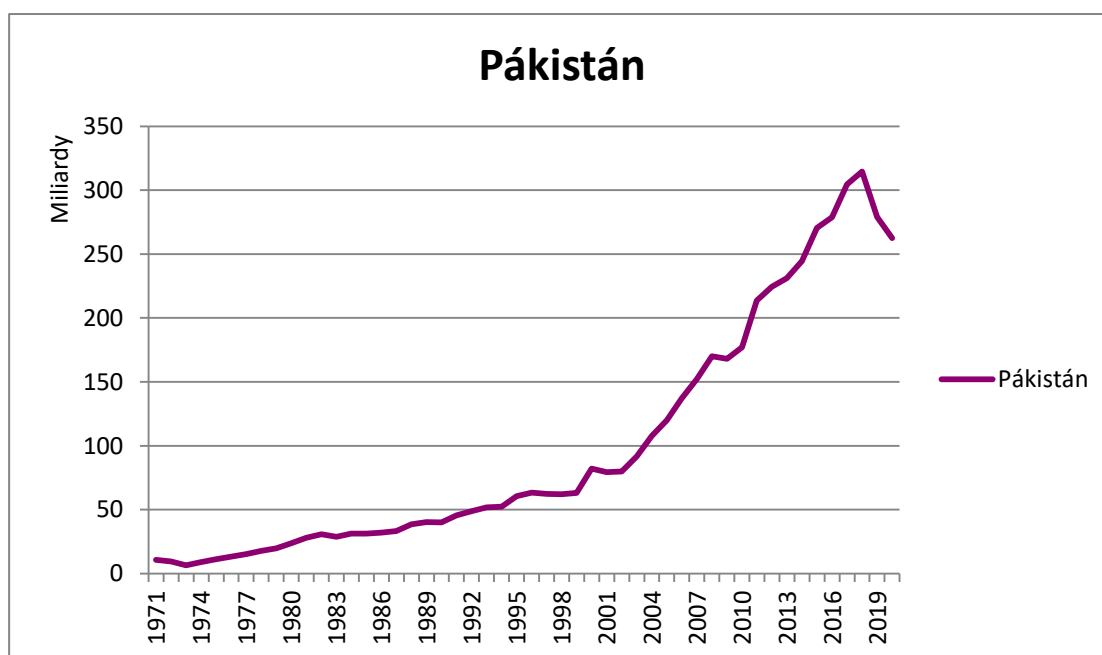
Ekonomické a sociální rozdíly vyvolaly ve Východním Pákistánu (dnešním Bangladéši) pocity deprivace, úzkosti a útlaku. Politické poměry zhoršovaly ekonomiku. Společně s touhou po moci a nedostatkem porozumění vedly k válečnému konfliktu mezi Západním Pákistánem a Východním Pákistánem. To vedlo v roce 1971

k oddělení Východního Pákistánu a vytvoření nového státu, Bangladéše. V roce 1972 proběhlo znárodnění velkých průmyslových podniků, což postihlo monopolisty. V tomto roce také došlo k úbytku malých a středních podniků v soukromém sektoru, což vedlo ke ztrátě investic (Faridi, 2021).

V 80. letech proběhla změna v zavedení “islámské ekonomiky”, která postavila mimo zákon praktiky zakázané Sharī'ah (muslimským zákonem), například účtování úroků z půjček a nařídila náboženské praktiky jako je placení zakāt (desátku) a ‘ushr (daň z pozemku). Odvrácení nacionalismu zvýšilo tempo růstu HDP. Snížila se míra chudoby a nezaměstnanosti (Britannica, 2022a).

90. léta byla léta privatizace velkých sektorů. Tato léta se Pákistán dostal do větších dluhů kvůli uvaleným sankcím na testování jaderných zbraní. Tempo růstu zemědělství a sektoru služeb se snížilo a míra chudoby se zvýšila na 30,6 %. To vše vedlo k hospodářské krizi v 90. letech. Začátkem 20. století se makroekonomika začala stabilizovat. To bylo díky dosažení snížení fiskálního deficitu, získáním přebytku běžného účtu platební bilance, snížením inflace a změnou profilu zahraničního dluhu. To vše bylo částečně možné díky mezinárodním finančním institucím. Dále to byla éra institucionalizace vojenské moci. V politickém systému byla provedena řada změn Ústavy (Husain, 2005).

Graf č.13: HDP v Pákistánu (v mld USD) 1971-2020

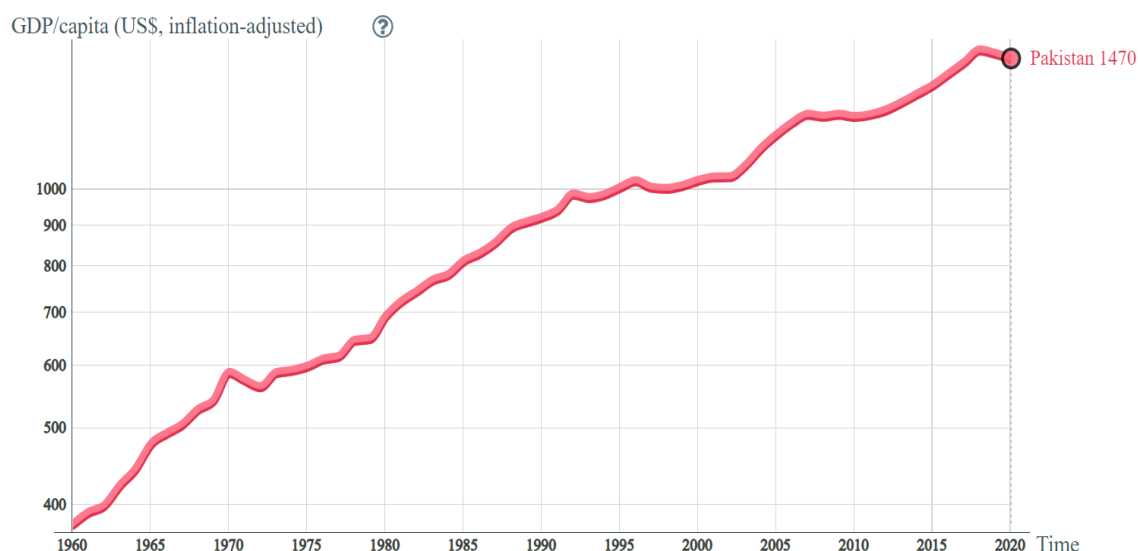

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Z grafu můžeme vidět, že HDP se značně rozvíjelo, avšak od roku 2018 můžeme pozorovat pokles celkového HDP. Země trpí na vysoký deficit fiskální a platební bilance. Obchodní deficit se dotkl svého historického maxima s hodnotou 37,7 miliard USD v roce 2018. Pákistán se postavil před vážnou hrozbou bankrotu a devizové rezervy se snižovaly. Záchrana přišla od blízkých partnerů. Bohužel pákistánská rupie upadla a došlo k inflaci. Celá situace měla samozřejmě neblahý vliv na ekonomiku a Pákistán se zavázal k další půjčce s Mezinárodním měnovým fondem. Podíl výdajů na státní dluh se tedy opět zvýšil a spolu s výdaji na obranu se jedná o největší položky státního rozpočtu (Zastupitelský úřad ČR v Islámábádu, 2020).

Graf č.14: HDP na obyvatele v Pákistánu (USD) 1971-2020

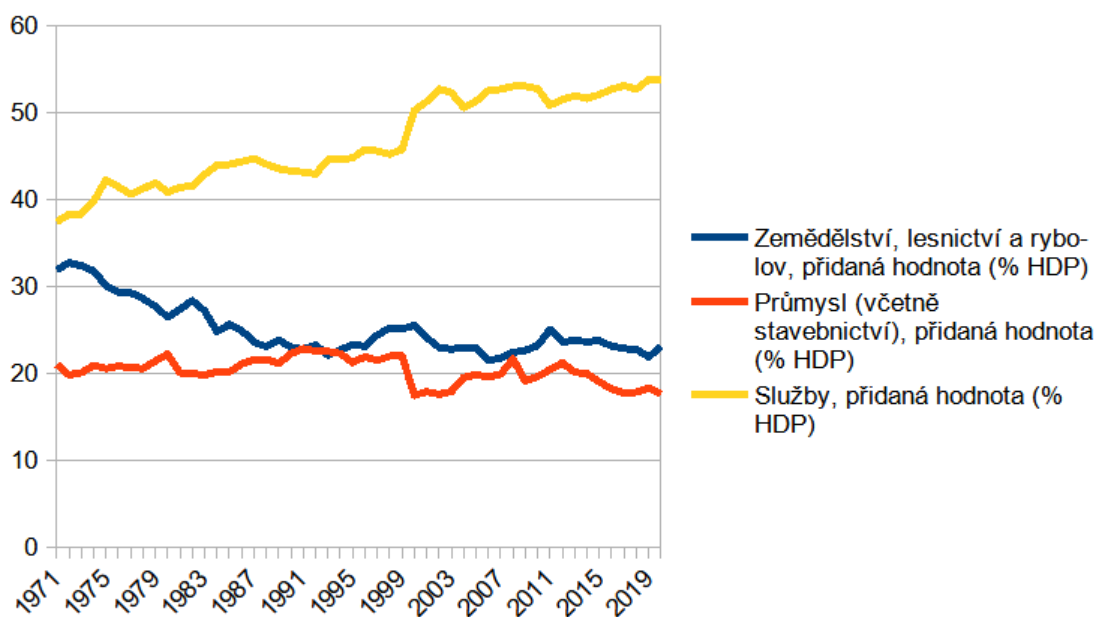
Zdroj: Gapminder (2022), vlastní zpracování

Co se týče sektoru zemědělství, ten se od získání nezávislosti snižuje a v dnešní době již není největším sektorem na podílu HDP, ale stále poskytuje nejvíce pracovních pozic a živobytí. Asi 25 % celkové rozlohy je obděláváno a je zaléváno jedním z největších zavlažovacích systémů na světě. Nejdůležitější plodiny jsou pšenice, cukrová třtina, bavlna a rýže, které dohromady tvoří více než 75 % hodnoty celkové produkce plodin. Množství exportu potravin je ovlivňováno suchem. Po roce 1993, kdy byla právě “chudá” úroda, vláda zavedla politiku zemědělské pomoci. Vyváží rýži, bavlnu, ryby, ovoce (zejména pomeranče a mango) a zeleninu. Naopak dováží rostlinný olej, pšenici, luštěniny a spotřební potraviny (Britannica, 2022a).

Pákistánský průmyslový sektor představuje přibližně 19,12 % HDP. Zpracovatelský průmysl je největším průmyslovým sektorem Pákistánu. Mezi hlavní průmyslová odvětví patří cement, hnojiva, olej, cukr, ocel, tabák, chemikálie, strojírenství, potravinářství a lékařské nástroje, především chirurgické. Významnou roli představují malé a střední podniky, které tvoří téměř 90 % všech podniků v Pákistánu a zaměstnávají 80 % nezemědělské pracovní síly. Největší pákistánské korporace se zaměřují hlavně na ropu, plyn, elektřinu, automobily, cement, potraviny, hnojiva, civilní letectví a telekomunikaci (Ministry of Finance, 2018).

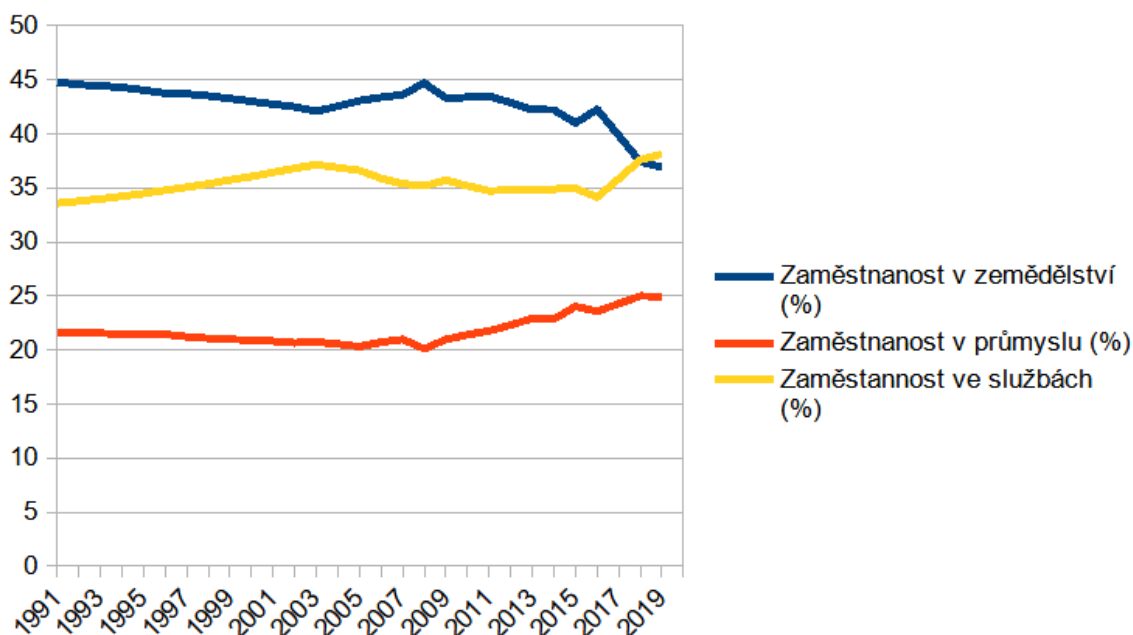
Sektor služeb představuje 61,7 % HDP. Velkoobchod a maloobchod představují 30 %, doprava, sklady, komunikace, finanční služby a pojištění zaobírají 24 %. Stát se snaží podporovat informační průmysl, média, výzkum a vývoj prostřednictvím pobídek, jako jsou např. daňové prázdny. Velkou část tvoří IT průmysl, jednak tvorba softwaru a jednak poskytování služeb, tzv. “outsourcing”, firmám mimo zemi. Tento export je nejvíce zaměřen na USA (Yasir, 2018) .

Graf č.15: Podíl sektorů na tvorbě HDP v Pákistánu v letech 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.16: Podíl zaměstnanosti v sektorech v Pákistánu v letech 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

7.3.3 Chudoba v Bangladéši

Navzdory rychlému hospodářskému růstu zůstává chudoba velkým problémem i přes její snížení v nedávné historii. Po vyhlášení nezávislosti žilo 90 % populace pod hranicí chudoby. To znamená, že skoro všichni obyvatelé země žili na 1,90 dolar (USD) na den. Díky ekonomické reformě a liberalizaci obchodu společně s růstem ekonomiky zažil Bangladéš dramatický pokrok ke snižování chudoby. Tento ekonomický model bere velký zřetel na chudé a znevýhodněné. To můžeme vidět na začátku 21. století, kdy v roce bylo přibližně 50 % populace na 1,90 dolaru na den a v roce 2016 se toto procento populace snížilo na 24 % (Undp – Bangladesh, 2022).

Města jsou hranicí v oblasti snižování chudoby. Přestože 8 z 10 chudých žije na venkově, při současném vývoji bude do roku 2030 více než polovina chudých bangladéšských domácností žít ve městech. Odhaduje se, že 21 % populace v městských oblastech žije pod hranicí chudoby. I přes to že ve městech se soustředí ekonomika míra chudoby a životní úroveň tuto skutečnost neodráží. Zde chudí žijí ve slumech, potýkají se nejistotou a přelidněností, jen aby byly blízko práci. Chudoba je do značné míry ovlivněna přírodními jevy jako eroze a záplavami nebo cyklony, které vedou ke snížení zemědělské produkce (World bank, 2022).

7.3.4 Chudoba v Pákistánu

Klesající trend chudoby, který byl v zemi vidět během 70. a 80. let, byl v 90. letech zvrácen špatnou politikou a nekontrolovatelnou korupcí. Mezi roky 1993 a 1999 vzrostla chudoba z 26,6 % na 32,2 %. Od roku 1999 se hospodářský růst dále zpomalil, výdaje na rozvoj nadále klesaly, a země zažila velké sucho (Asian Development Bank, 2002).

Mezi lety 2001 a 2015 se počet osob žijících v chudobě snížil z 31,0 % na 4,0 %. Tento pokles nastal díky rozšíření ekonomických příležitostí mimo zemědělství a nárůstem emigrace. Navzdory dřívějšímu pokroku v oblasti snižování chudoby přetrvávají velké nerovnosti. Míra chudoby ve venkovských oblastech je mnohem vyšší než ve městských oblastech. Během nedávné pandemie se zvýšila chudoba na 5,3 %. O práci přišli hlavně lidé s nízkou kvalitací. Vzhledem k tomu, že ekonomika vykazuje známky oživení, očekává se, že chudoba opět poklesne (Poverty & Equity Brief, 2021).

Světová banka odhaduje, že v roce 2020 chudoba představovala 5,4 % obyvatel pod hranicí chudoby, tedy 1,90 dolaru na den. Když přidáme spodní střední třídu tak se v této hranici nachází 39,3 % obyvatelstva (Business Standard, 2021).

8 Společensko-rozvojové aspekty 1971-2020

8.1 Zdravotnictví

8.1.1 Zdravotnictví Bangladéše

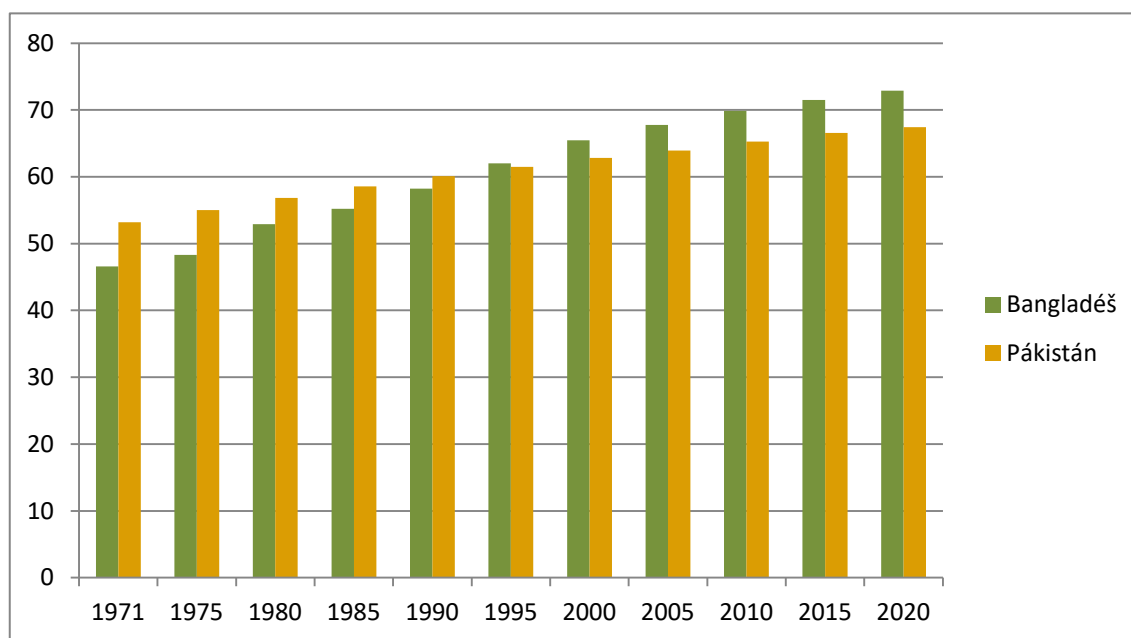
Země se potýká s celou řadou problémů od korupce po chudobu, ale je mezinárodně chválena v pokroku indexu lidského rozvoje a často překonává v rámci různých ukazatelů sousední země s vyšším příjmem na obyvatele. Zdravotnictví prošlo od roku 1971 celou řadou reforem a zdravotnická infrastruktura expandovala ve veřejném i soukromém sektoru (Syed, 2015).

Zdravotní systém v zemi je pluralitní s více klíčovými aktéry. Jsou jimi vláda, soukromý sektor, dárcovské agentury a nevládní organizace (NGO). NGO se začaly formovat v 70. letech a jejich zaměření se rychle přesunulo i ke zmírnění chudoby, protože si uvědomili důležitost mezi přístupem ke zdraví a bohatstvím. NGO vytvořily během pozdějších dvou desetiletí mnoho podpůrných programů a získaly podporu

v podobě zahraniční pomoci, čímž významně dopomohly ke kvalitě zdravotnictví v zemi (Chowdhury, A. M., 2013). Vládní aparát zaujímá dvě ředitelství: Generální ředitelství pro plánování rodiny (DGFP) a Generální ředitelství zdravotnických služeb (DGHS). Tento duální systém operuje prostřednictvím okresních nemocnic, svazových center, klinik na úrovni obvodů, či komplexů na úrovni nižších okresů a tak dále. Kvalita služeb je však často nedostačující nejen kvůli nízkému přidělování zdrojů, ale také kvůli špatné koordinaci mezi oběma institucemi (Sultana, 2019).

Země ale i tak zaznamenala během let mnoho zdarů. Bangladěš získal roku 2010 cenu OSN v rámci úspěchů Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs), kdy dosáhl významného úspěchu v oblasti snížení kojenecké úmrtnosti (Sabur, 2021). Míra novorozenecké a kojenecké úmrtnosti činila v roce 2019 hodnoty 18,5 a 25,5 na 1000 živě narozených dětí a celková úmrtnost dětí pod pět let byla 30,7 na tisíc živě narozených (World Bank, 2022). To vše také přispělo k prodloužení střední délky života na 73 let, což činilo o 6 let více než Pákistán, který měl v témže roce střední délku života 67 (Sabur, 2021).

Graf č.17: Naděje na dožití v Bangladěši a Pákistánu (v letech) 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Během posledních desetiletí se zvýšilo pokrytí očkováním, prodloužila se očekávaná délka života, zatímco dětská mortalita, mortalita matek a celková plodnost výrazně klesly (Gurpreet, 2019). K tomuto zlepšení přispěly i programy rozvoje zdraví

v rámci celo-sektorového přístupu financované Světovou bankou a dalšími dárci, které Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí (MOHFW) realizuje již od roku 1998 s cílem pokroku v oblasti zdraví, populace a výživy (HPN). Po HPSP (Health and Population Sector Programme) z roku 1998-2003, přes HNPS (Health Nutrition and Population Sector Programme) z let 2003-2001 a HPNSDP (Health, Population and Nutrition Sector Development Program) z let 2011-2017 vláda zavedla již 4. program HPNSP (Health, Population and Nutrition Sector Programme) na dobu pěti a půl let od ledna 2017 do června 2022 (HPNSDP, 2022).

Již dříve vláda kladla velký důraz na imunizaci dětí v rámci snížení dětské úmrtnosti. V roce 1979 země vyvinula rozšířený program imunizace „The Expanded Programme on Immunization“ (EPI). EPI se zvedlo ze svého pokrytí kolem 2% v roce 1984 až na 89% v roce 2017, kdy byly děti ve věku 12-23 měsíců plně očkovány proti hlavním nemocem. Mluvíme například o záškrtu, tuberkulóze (TBC), tetanu, černému kašli, žloutence atd. (Sabur, M. A., 2021). I přes to, že se prevence zvyšuje, TBC je v Bangladéši stále rozšířena. Vyskytuje se hlavně mezi negramotnými a chudými lidmi. Odhady WHO za rok 2016 říkají, že úmrtnost vlivem TBC byla v tomto roce až 40 lidí na 100 000 obyvatel (Sultana, 2019).

Kromě TBC jsou stálým nepřítelem akutní respirační onemocnění. Tyto nemoci, především porodní asfyxie a pneumonie, způsobují až třetinu všech ročních smrtí dětí do pěti let. Stále přítomna je též malárie. Roční výskyt malárie na 1000 obyvatel se výrazně snížil, výskyt akutních případů se v roce 2016 podařilo snížit až o 78%. I tak je tato nemoc stále silně rozšířena. Země vypracovala strategii v souladu se strategií proti malárii WHO „Global technical strategy for malaria 2016-2030“. Bangladéš si tak klade cíl země bez malárie do roku 2030 (Sultana, 2019).

V oblasti průjmových onemocnění, které jsou dalším hlavním činitelem dětské hospitalizace, byl učiněn velký pokrok díky přijatým strategiím mezinárodní rozvojové organizace BRAC (Building Resources Across Communities) se sídlem v Bangladéši. Tato organizace se zasadila o celostátní zavedení orální rehydratační terapie, která naučila obyvatele domácí přípravu orálních rehydratačních roztoků proti průjmu. Úmrtnost na průjmová onemocnění se snižovala každý rok. Extrémní snížení bylo pozorováno mezi lety 2007 a 2015 a pokračuje dodnes (Chowdhury, 2013).

Dalším velkým úspěchem země bylo plánování rodiny díky regulaci plodnosti. Plánování rodiny je také jedna z priorit 4. programu zdravotního sektoru. Za cíl je kladeno zvýšit užívání antikoncepce, rozmístění porodních asistentů do podokresních nemocnic a celkově zvýšit informovanost veřejnosti na podporu výhod plánovaného rodičovství (Health and Nutrition, 2022)

Neméně důležitým úspěchem je schopnost země velmi efektivně snížit nedostatečnou výživu dětí v posledních dvou desetiletích. Dle průzkumů z roku 2014 vyplývá, že země se dostala těsně k cíli dosáhnout 1. rozvojového cíle tisíciletí v oblasti podvýživy dětí do pěti let. Míra podváhy se velmi snížila od roku 2012 s hodnotou 31,9% na krásných 22,6% v roce 2019. Hlavními faktory tohoto úspěchu jsou regulace chudoby a gramotnost rodičů, ale i celkové zlepšení hygieny, zdraví atd. (Sultana, 2019).

Bangladéš též udělal ohromný pokrok v postavení žen ve zdravotnictví. MOHFW vypracovalo v roce 2001 strategii pro rovnost mužů a žen pro HPSP. Cílem byla koordinace v otázkách rovnosti mužů a žen a realizace vyrovnané zdravotní politiky. Na léta 2014-2024 byla později vypracována tzv. Gender Equity Strategy (GES), jenž kladla za cíl zvýšit povědomí genderových norem a principů při rozvoji zdraví (Sultana, 2019). Zlepšilo se přijímání žen jako hlavních pracovníků v lékařských zařízeních. Zvýšil se počet komunitních zdravotních pracovníků a tím se celkově navýšil počet vyškolených pracovníků, kteří přinášejí primární služby ke všem domácnostem. Krásným důkazem je například odborná pomoc v oblasti porodů, kdy v roce 2016 bylo až 50% porodů provedeno vyškoleným personálem, kdežto v roce 2010 pouze 27% (Chowdhury, 2013).

Mezi výzvy, kterým Bangladéšské zdravotnictví musí čelit, je oblast lidských zdrojů. V zemi panuje nedostatek lékařů a ještě hůře jsou na tom zdravotní sestry. Až na tři lékaře připadá pouze jedna sestra a většina kvalifikované síly je koncentrována spíše v městských oblastech, kdežto venkov zaostává nejen v lidských zdrojích, ale i v vybavení. Mimoto je nedostatek i dalších pracovníků, jako jsou laboranti, fyzioterapeuti a další. Na komunitní úrovni v Bangladéši existuje celá řada neformálních poskytovatelů zdravotní péče. Tradiční léčitelé, vesničtí lékaři, nekvalifikované porodní asistentky, homeopaté a další podobní jedinci se kvůli nedostatku kvalifikované síly stali hlavními poskytovateli zdravotní péče pro většinu

obyvatel, zejména v chudých venkovských oblastech. Specializované a fakultní okresní nemocnice sice disponují řadou odborníků, ale kvůli finančním, geografickým i sociokulturním rozdílům k nim má přístup jen určitá část obyvatel. Ačkoli se počet pracovníků zvyšuje, stále to není v souladu s požadavky a navíc hodně lékařů i sester odchází do soukromého sektoru. Ten sice nabízí oproti veřejnému kvalitnější a často i specializované služby, ale z ekonomického hlediska si tuto péči opět nemůže dovolit každý (Syed, 2015). Další výzvou je nedostatečné financování. První zdravotní politika „National Health Policy“ (NHP) byla přijata až v roce 2011 a zabývá se mimo jiné i financováním a výdaji na zdravotní péči. Program této politiky navrhl značné zvýšení pro sektor zdravotnictví a vláda také přijala novou strategii na financování zdravotní péče na léta 2012-2032, jejímž cílem je hlavně snížit platby z vlastní kapsy a vyčlenit více financí na zdravotní prostředky. Bohužel tato strategie nezaznamenává takové úspěchy a prudké vyčerpávání přidělených zdrojů je i další brzdou k nastolení a udržení všeobecného zdravotního pojištění v zemi. Ani pomoc z podpory mezinárodních rozvojových partnerů nestačí k ukončení nerovnoměrného či nízkého rozdělování zdrojů a země se tak do budoucna musí více soustředit na zlepšení svého finančního managementu v sektoru zdravotnictví (Fahim, 2018).

8.1.2 Zdravotnictví Pákistánu

Pákistán má stejně jako Bangladéš smíšený systém zdravotnictví. Jsou zde nejen státní a polostátní organizace, ale i soukromý sektor, občanské společnosti, dárcovské agentury, či dobročinní přispěvatelé. Poskytování služeb je v Pákistánu vedeno společně provinční a federální vládou (Kumar, 2017)

V zemi až 70% služeb poskytuje soukromý sektor. Pouze kolem 30% obyvatel si může dovolit plné zdravotní služby a zbytek musí služby platit z vlastní kapsy. Primární péči zahrnují Basic Health Unit, takzvané základní zdravotnické jednotky (BHU) a Rural Health Center, alias venkovská centra (RHC), která jsou ale bohužel často špatně vybavena a chybí zde i lidské zdroje a to hlavně na venkově (Dr. Hassan, 2017).

Pákistán se během let snažil o zlepšení své zdravotní politiky, bohužel výsledky nejsou tak přívětivé jako v Bangladéši. První oficiální zdravotní politika přišla již roku 1990. Zde bylo deklarováno navýšení výdajů do zdravotnictví. Druhá zdravotní politika přišla roku 1997 a pozornost byla věnována hlavně HIV, tuberkulóze, či rakovině a koncepci zdraví pro všechny. Na podobných principech je založena i zdravotní

politika z roku 2001. V roce 2010 selhalo schválení nové politiky a federální a provinční vláda stanovila vizi zdravotnictví národa na léta 2016-2025 (Dr. Hassan, 2017).

I v této zemi byl zaveden program pro plánování rodiny roku 1994. Rozšířil se zde v roce 1978 i program EPI a v rámci rozvojových programů tisíciletí se zavedl i Národní program kontroly tuberkulózy. V roce 2001 byl zaveden program pro kontrolu AIDS a v roce 2011 se obnovil i program pro kontrolu malárie. Od roku 2001 se země podílí na rozvojových cílech tisíciletí, kterých se ale nepodařilo dosáhnout jako například v Bangladéši. Bohužel všechny programy, jež pákistánská vláda zavedla, mají často velmi omezený rozsah. Například neefektivní vedení, správa, distribuce informací i korupce jsou jedny z mnoha nedostatků, které brzdí lepší rozvoj zdravotního systému (Kurji, 2016). V roce 2015 země přijala nové cíle udržitelného rozvoje (SDGs), které budou vyžadovat větší zodpovědnost a snahu vzhledem k neúspěchu s MDGs (Waqar, 2017).

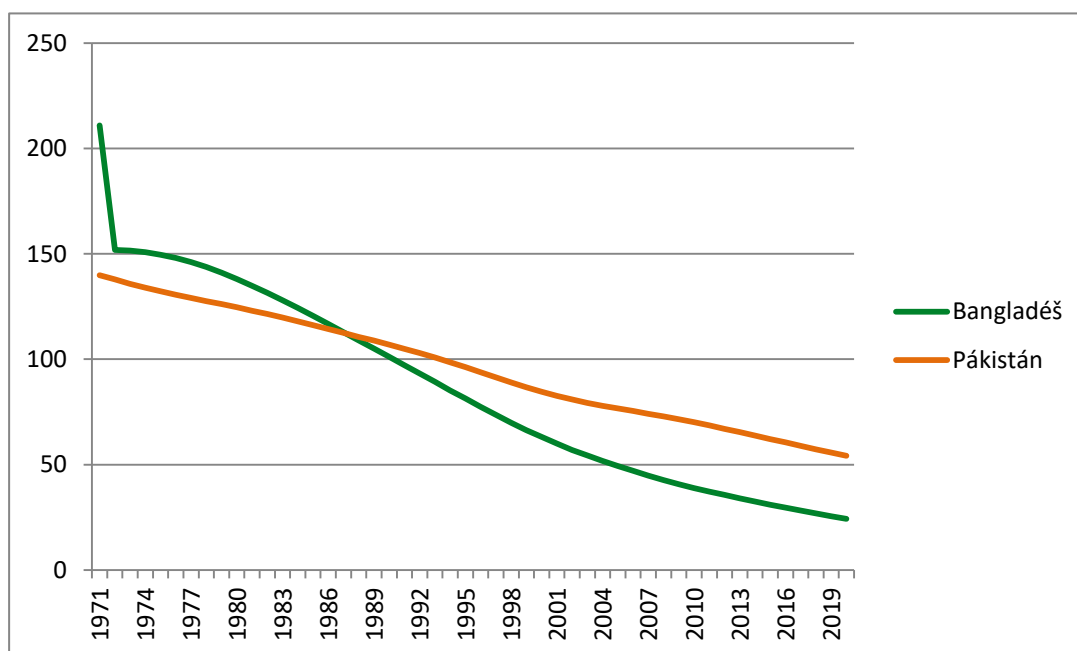
Bohužel program pro plánování rodiny se nedočkal takového úspěchu jako v Bangladéši, ale i zde vidíme zlepšení v průběhu let. Na druhou stranu Pákistán byl vynikající ve vytvoření efektivního národního partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem. Partnerství se vytvořilo v rámci Rozvojového programu OSN tzv. „United Nations Development Programme“ (UNDP) a šlo o organizaci společnosti a soukromých dárců. Partnerství se zaměřilo hlavně na péči o matky a děti, školili se pracovníci a to i v nejnižších komunitách. Právě tato koordinace dala za vznik programům proti tuberkulóze, plánování rodiny i dětské výživy, který se zavedl hlavně v 29 nejchudších okresech (Kurji, 2016).

Další iniciativou je též snížení mateřské a dětské mortality. S využitím fondů ze zahraničí se uskutečnily projekty jako informační, vzdělávací a komunikační kampaň „The Information Dissemination Cell“ (IEC), která školila obyvatele v použití rehydratačních solí při průjmovém onemocnění, dále vznikl program pro zdraví dětí a matek „The Maternal and Child Health“ (MCH), či program Lady Health Worker (LHW) (Mashhadi, 2016).

I přes veškeré úsilí je však dětská mortalita v Pákistánu stále vysoká a oproti Bangladéši je dětská mortalita až více jak dvojnásobně horší. V roce 2019 kojenecká a novorozenecká úmrtnost činila 55,7 a 41,4 na 1000 živě narozených. Úmrtnost dětí

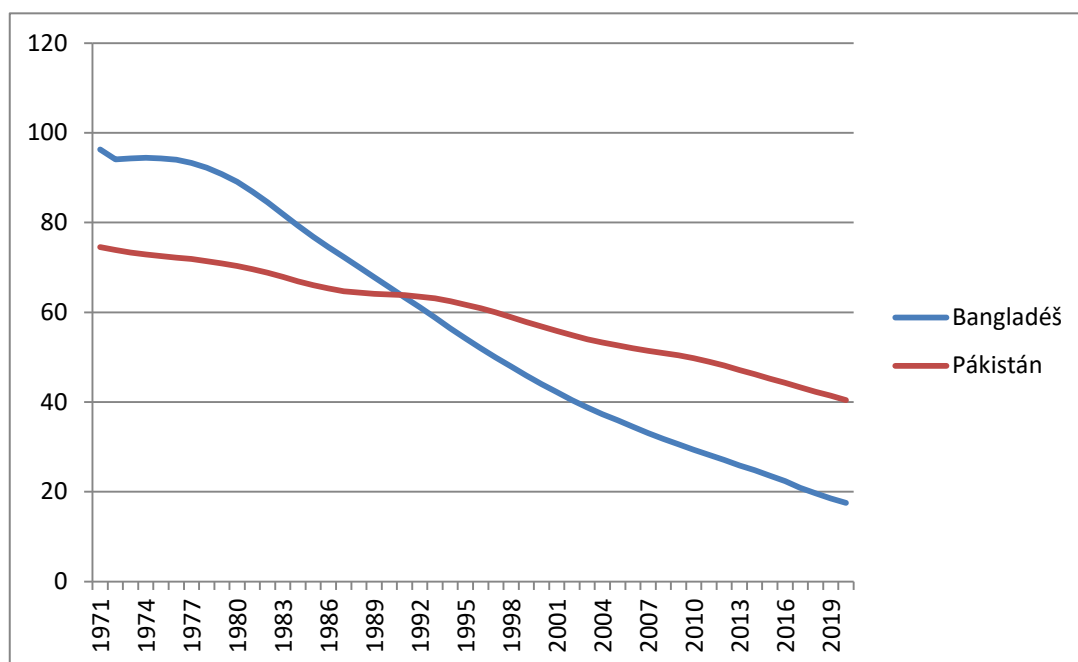
pod pět let byla 67,3 na 1000 živě narozených. I tak je ale vidět extrémní zlepšení od minulých let, kdy například rok od osvobozené války Bangladéše, rok 1972, činila kojenecká úmrtnost až 137,8 a novorozenecká 73,9 na tisíc živě narozených. Celková úmrtnost dětí pod pět let pak byla neuvěřitelných 184 na 1000 živě narozených (World Bank, 2022).

Graf č.18: Kojenecká mortalita (na 1000 živě narozených) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1971-2020

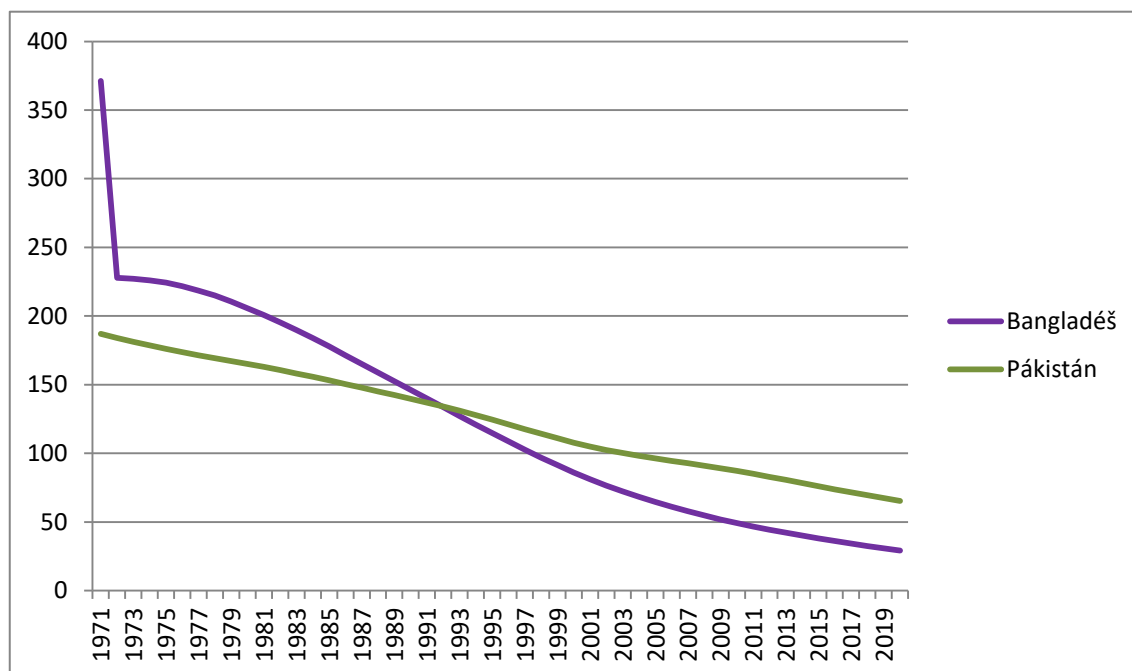
Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.19: Novorozenecká mortalita (na 1000 živě narozených) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Graf č.20: Mortalita dětí do pěti let (na 1000 živě narozených) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1971-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Co se týče úspěchů v oblasti EPI, země nabízí očkovací služby prostřednictvím terénních pracovníků i stálých center. Pákistán si kladl za cíl hlavně snížení dětské obrny, novorozeneckého tetanu, či eliminaci spalniček tzv. vakcíny DPT3. V 80. letech se proočkovanou celými třemi dávkami proti černému kašli, tetanu a záškrtu pohybovala okolo 30%. Pokrytí plné dávky proti spalničkám přesáhlo hodnotu 50% v roce 1990 (Hasan, 2010). V roce 2001 se EPI v zemi zaměřilo na 6 hlavních nemocí a s pomocí Globální aliance pro vakcíny a imunizaci (GAVI) přidalo další vakcíny jako například vakcínu proti hepatitidě B (Kurji, 2016). I přes to, že je zaznamenána vyšší proočkovanosť země se stále potýká se špatnou výkonností v poskytování těchto služeb a proto ani EPI zde nedosáhlo tak skvělých výsledků jako v Bangladéši. Omezený přístup ke službě je kladen za vinu hlavně velké vzdálenosti od center EPI a málo terénních pracovníků. Pákistán se celkově stále řadí mezi přední země s nejnižší proočkovanosť dětí (Hasan, 2010).

Proč je vlastně Pákistánské zdravotnictví méně efektivní než v Bangladéši je především vinou špatné a nekoordinované správy vedení. Měnící se administrativní mechanismy a finanční opatření zbrzdili celkový rozvoj. V postrevolučním období neměly provincie žádné úřady, které by koordinovaly vzájemnou spolupráci, navíc do roku 2014 bylo financování v rukou federální vlády, což vedlo k určitým omezením při rozdělování příjmů pro programy jako například LHW či MCH. Federativní jednoty si musely vypracovávat své vlastní politiky, protože neexistovaly žádné určité standardy ani funkční systémy (Waqar, 2017). Centralizovaný zdravotní systém, jenž má pod kontrolou federální vláda má za následek, že provinční vláda může vykonávat pravomoci pouze ve svých provinciích. Na formulování zdravotní politiky se nepodílejí jednotlivé skupiny ani komunity a celková koordinace okresů, provincií a federální vlády je značně omezena. Zavedené programy často nemají kvůli špatné správě udržitelné výsledky a v zemi chybí kompetentní poradní orgán ohledně tvoření zdravotní politiky (Kurji, 2016). Navíc financování zdravotnictví je chronicky podhodnoceno. Nízké financování vlády vedlo k velkým platbám z vlastní kapsy. Financování bylo nízké nejen z hlediska standardů v rozvojových zemích, ale i v rámci standardů chudých zemí jižní Asie. Po roce 2011 se výdaje do sektoru mírně zvedly, avšak velká část šla na platy a administrativní náklady (WHO Mission Report, 2019). Problémem je také dostupnosť služeb pro chudé a bohaté, neboť veřejné zdravotnictví

často nedokáže nabídnout dostatečnou péči a je nutná návštěva soukromých zařízení, které si chudé obyvatelstvo nemůže dovolit (Kurji, 2016).

I v této zemi je dalším problémem vysoký nedostatek lidských zdrojů. Podle Světové banky je na tom však Pákistán lépe než Bangladéš. Počet lékařů (praktických i specializovaných) na 1000 lidí činí v Pákistánu 1,118, kdežto v Bangladéši jen 0,637 (World Bank, 2022). Poměr lékařů na sestru zde tvoří 1:2,7, což je také lepší než v Bangladéši, ale stále silně nedostačující. Chybí také specializovaní odborníci a kritický nedostatek sil se často vyskytuje v RHC a BHU (Kumar, 2017). Na rozdíl od Bangladéše se v Pákistánu také neodehrálo tak výrazné posílení postavení žen ve zdravotnictví a v průběhu let mnoho lékařek ukončilo praxi kvůli společenskému nátlaku (Waqar, 2017).

Při srovnání obou zemí je jasné, že Bangladéš dosáhl ve zdravotnictví vyšších úspěchů. Už jen z grafu naděje na dožití je zaznamenáno zvýšení oproti Pákistánu kolem roku 1995, kdy se začal projevovat úspěch Bangladéšských zavedených programů. Bangladéš dokázal mnohem lépe uchopit zdravotní politiku, což se projevuje i na dalších grafech týkajících se dětské mortality. Pákistán tedy dosáhl horších hodnot v mnoha ohledech, ať už se jedná o program pro plánování rodiny, či EPI, ale i přes lepší postavení Bangladéše mají země většinu problémů společných. Oba státy trpí na často nedostatečnou koordinaci ve svých pluralitních systémech vedení. Pákistán i Bangladéš mají také společnou nerovnost v dostupnosti zdravotnických služeb pro obyvatele na nižší socioekonomické úrovni. Celková modernizace zdravotnické infrastruktury v zemích pokulhává a je kritický nedostatek lidských zdrojů. Bangladéš sice více podporuje ženy v tomto pracovním procesu, ale ani to nestačí. Zdravotníci také často hledají uplatnění v zahraničí nebo v soukromém sektoru, který netrpí tak špatným financováním jako veřejný. Společné zůstávají i některé stále přetrvávající přenosné choroby i vysoká úmrtnost na nepřenosné nemoci. Ačkoli tedy Bangladéš vyšel v oblasti zdravotnictví lépe, i tomuto státu by stejně jako Pákistánu prospělo dynamičtější vedení, které by dokázalo formulovat adekvátnější strategie. Nesmíme také zapomínat na otázku kvality životního prostředí, které má přímý vliv na zdravotní stav lidí. Ovzduší, hlavně v městských a průmyslových oblastech je velmi špatné a nepřiměřená je i úroveň pitné vody, která je hlavním aktérem v průjemových onemocněních.

8.2 Vzdělání

8.2.1 Vzdělání v Pákistánu

Míra gramotnosti se v Pákistánu regionálně liší a postupuje od 85 % v Islámábádu a pouze 23 % v okrese Torghar. O gramotnosti člověka tam také rozhoduje rozdílné postavení, přístup, sociální třída (bohatí versus chudí), oblasti bydliště (venkov versus město) a pohlaví (muži versus ženy) (Saad, 2016).

Základní vzdělání u Pákistánců prochází 1. – 8. třídou. Pákistán má průměrnou docházku do základní školy kolem 66 %. Učební osnovy většinou podléhají institucím a nejběžnější studijní předměty jsou moderní jazyky (angličtina, urdština), umění, ICT, matematika, náboženství a sociální studia (občanská výchova, ...). V 9. ročníku žáci skládají standardizovaný test z předmětů ze svých osnov. Po absolvování získají certifikát středoškolského vzdělání „The Secondary School Certificate“ (SSC). Střední vzdělání začíná od 10. ročníku a trvá většinou 4 roky. Na konci 11. a 12 ročníku opět skládají standardizované testy a po úspěšném absolvování získávají certifikát pro střední školy „The Higher Secondary School Certificate“ (HSSC). Co se týče vysokoškolského vzdělání, v roce 2009 bylo 9 % mužů a 3,5 % žen absolventi vysokých škol. Vysoké školy zde nejsou pro obyvatele atraktivní z důvodu vyšších finančních nákladů a dalším, že obory, které vysoké školy nabízí, nemají v Pákistánu takové uplatnění (Saad, 2016).

V roce 1972 pákistánská vláda znárodnila soukromé školství. Program vzdělávací politiky se v letech 1972-1980 soustředil především na odstranění negramotnosti. Vzdělání se tedy zaměřovalo hlavně na všeobecné základní vzdělávání spolu s programy vzdělávání dospělých. Obecně se v politických dokumentech neustále opakuje potřeba bezplatného a všeobecného vzdělávání. Chyběly ale finanční prostředky. V roce 1981 byla federálním úřadem zřízena Komise pro gramotnost a masové vzdělávání s hlavním cílem dosáhnout masové gramotnosti a tím ji zvýšit z 26,2 % na 33 %. Roku 1983 byl vypracován národní seminář o gramotnosti žen. V 80. letech zavedla vláda v rámci federálního rozpočtu v letech 1985-1986 novou daň, nazvanou daň Iqra. Tato daň si brala 5% poplatek z dovozu a ten měl pomoci financovat vzdělávací projekty a další projekty zaměřené na zvyšování gramotnosti. Prostředky získané prostřednictvím tohoto programu však byly často využity na jiné výdaje. 90. léta byla poznamenána problémy s vládním financováním vzdělávání. Vláda na základě

neúspěchu dřívějších programů, které kladly důraz na neformální vzdělávání, uznala, že formální vzdělávání nelze nahradit (Roof, 2015).

Gramotnost v Pákistánu se v letech 2002 až 2006 zvýšila ze 45–54 %, současně se zvýšila i míra zápisu do základních škol, a to ze 42 na 52 %. I přes nárůst některých parametrů zůstávala v této době míra účasti na vzdělávání v Pákistánu nejnižší v jižní Asii. Základní školu dokončí pouze 22 % dívek a 47 % chlapců. Gramotnost žen na venkově v Balúčistánu je pouze 32 % ve srovnání s vysokou gramotností mužů ve městech (až 80 % mužů v Sindhu). Znepokojující je také míra předčasného ukončení školní docházky, která dosahuje vysokých čísel. Pouze 30 % pákistánských dětí získá středoškolské vzdělání (Aly, 2007).

Kvalita učitelů je také často nízká. Vzdělání učitelů zahrnuje pouze 10letou školní docházku a 11měsíční kurz, na jehož konci se získá certifikát. Na základě různých studií proto bylo zjištěno, že výsledky žáků často ovlivňuje vzdělání jejich učitelů. Druhý faktor souvisí s kvalitou programů certifikace učitelů, která trpí nedostatkem dostatečně vyškolených mistrů školitelů, malým důrazem na pedagogickou praxi a neexistence řádného systému podpory/monitorování učitelů (Ali, 2010)

Dalším důvodem nedostatečného vzdělání v Pákistánu je také finanční podpora od státu. Příděl finančních prostředků na vzdělávání je velmi nízký a do roku 2006 nepřesáhl 2,5 % z HDP. Dokonce částky, které měli sloužit pro školství, a nebyly využity, byly vráceny zpátky do státního rozpočtu. S ohledem na sousední země, bylo by potřeba zvýšit podíl HDP na vzdělání na 7 % (Roof, 2015).

V Pákistánu existuje značný rozdíl ve vzdělání mezi postavením žen a mužů. V Bangladéši jsou vzdělávací přednášky pro ženy okolo 23,7 %, zatímco v Indii 36,8 % a v Pákistánu pouze 16 %. V poslední době se však postavení žen mírně zlepšilo. Rozdíly však přetrvávají bez výraznějších změn. Míra gramotnosti u žen je obecně 24 % a u mužů 49 %. Mezi negramotnými obyvateli je z toho 60 % žen. Dívky jsou ze 70 % bez možnosti základního vzdělání. V Pákistánu je míra gramotnosti 24 % ve srovnání s 38 % v Indii (Batoool, 2013).

Můžeme říci, že vzdělání v Pákistánu bylo převážně nestabilní kvůli nepředvídatelným politickým a ekonomickým situacím. Regionální rozdíly i správa jsou často nejednotné, udržitelnost vzdělávacího procesu podléhala častému narušování střídáním vlád a panuje zde velký rozdíl mezi moderně smýšlejícími městy

a kmenovými oblastmi, které se často liší etnicitou i jazykem. Budoucnost vzdělání bude nadále záviset na politické, ekonomické, ale i sociální situaci Pákistánu (Saad, 2016).

8.2.2 Vzdělání v Bangladéši

V posledních dvou desetiletích došlo v Bangladéši k pozitivnímu pokroku v oblasti vzdělání. Z velké části v důsledku politických zásahů, které zahrnovali úspěšná partnerství veřejného a soukromého sektoru a různé dotační programy (Roy, 2020).

Od roku 1971 je Ministerstvo školství odpovědné za financování a řízení školství od předškolní po vysokoškolské. Dále v roce 1972 byla jmenována speciální komise pro vzdělávání, aby podala zhodnocení ve všech aspektech vzdělávání v Bangladéši. V roce 1987 byla založena komise, která doporučila politiku povinného a bezplatného vzdělání pro všechny děti. Dále podporovala růst technického, lékařského a vědeckého vzdělání. V roce 2001 se bangladéšská vláda rozhodla, klást větší důraz na vzdělání žen, které často školy nenavštěvovaly. Tohoto cíle mělo být dosaženo tím, že se více zaměřovalo na školení učitelek. Zřizovaly se vysoké školy pro ženy a byly jim nabídnuty speciální stipendia. Mezi lety 1997–2002 bylo v Bangladéši založeno 18 nestátních vysokých škol pro ženy. Celková gramotnost se v těchto letech zvýšila ze 46 % na 54 % (Education state university, 2022). V roce 2000 byl zápis do základní školy 1. stupně na 80 %. V roce 2015 to bylo až 98 %. Zápis do středních škol se také zvýšil a ze 45 % v roce 2000 na 54 % v roce 2015. Můžeme tedy říci, že přístup ke školní docházce zaznamenal úspěch (Roy, 2020).

Základní vzdělávání se skládá z osmi let, zatímco střední vzdělávání trvá čtyři roky. Střední vzdělávání se dělí na nižší a vyšší stupeň a na závěr každého stupně se konají veřejné zkoušky. Školy ve městech a obcích jsou obecně lépe personálně a lépe financované než školy ve venkovských oblastech (Britanica, 2022b). Učební plány a osnovy mají původ v některých předních světových zemích. Na základní škole se ve všech systémech vyučuje bengálština angličtina a matematika. Kvalita výuky se na každé škole mění, a tak vznikají poměrné rozdíly. Náboženské školy se zaměřují především na arabštinu a výuku Koránu. Ve veřejných a soukromých školách se klade větší důraz na společenské a přírodní vědy. Nejvíce odlišné školy jsou ty, které se zaměřují na výuku angličtiny. Co se týče kvality, anglické školy jsou na nejvyšší

úrovni, ale na druhé straně jich není mnoho a navštěvují je převážně děti elit a bohatých (Prodhan, 2016).

V Bangladéši se genderová diskriminace ve vzdělávání vyskytuje mezi venkovskými domácnostmi, ale mezi bohatými domácnostmi téměř vymizela. Bangladéš dosáhl rovnosti pohlaví v primárním a sekundárním vzdělání a také má významný pokrok ve vysokoškolském vzdělání. Dokonce dívky si vedou ve vzdělání mnohem lépe než chlapci a převyšují je téměř v každé oblasti vzdělání (Blunch, 2015).

Hlavní výzvou, kterou školství v Bangladéši čelí je kvalita vzdělávání, která částečně pokulhává. Tato výzva zahrnuje hlavně, aby se žáci naučili základní dovednosti. Fond Save the Children z roku 2018 zjistil horší podmínky pro učení v bangladéšských školách. Zjistilo se také, že 44 % žáků prvního stupně nedokázalo přečíst první slovo ve větě. Dále také, že 27 % studentů 3. třídy nedokázalo porozumět čtenému textu. Na druhé straně se situace zlepšuje na 2. stupni základní školy, i když pouze 25–44 % žáků 5. – 8. třídy prokázalo dostatečnou úroveň porozumění čteného textu a matematické dovednosti (Roy, 2020).

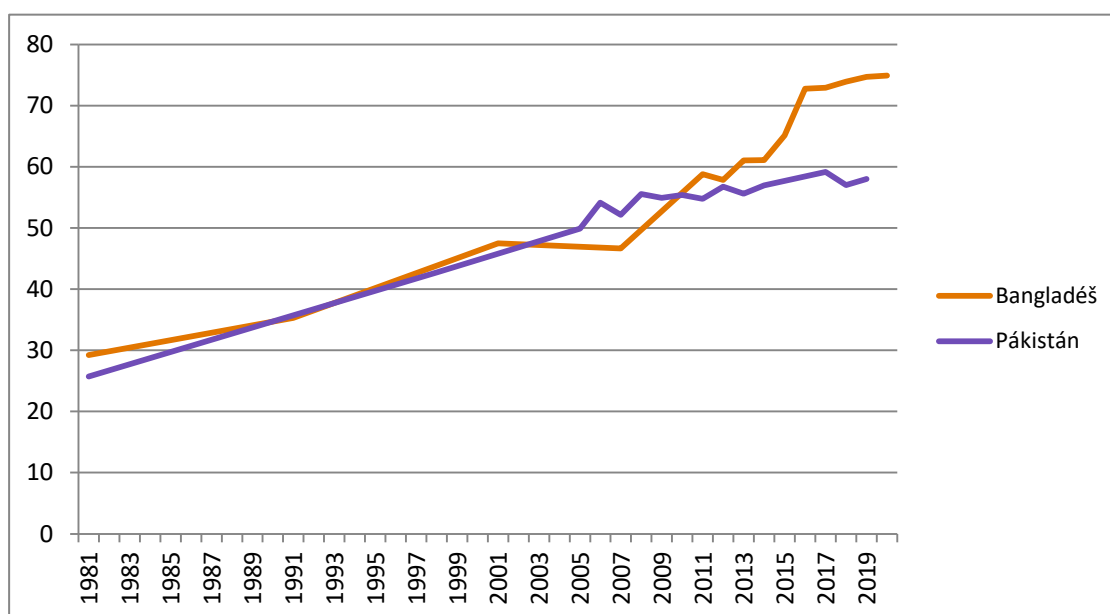
V Bangladéši jsou stovky vysokých škol a většina je spojena s jinou, větší univerzitou. University of Dhaka (1921), University of Rajshahi (1953) nebo University of Chittagong (1966). Lékařské vzdělání poskytuje několik lékařských fakult a institut medicíny v Dháce. Ke každé vysoké škole je připojena plnohodnotná nemocnice (Britanica, 2022b).

Když bychom shrnuli vývoj obou zemí v oblasti vzdělání, můžeme vidět, že celkový přístup Bangladéše byl lepší. Bangladéš dlouhodobě investoval do vzdělání více než Pákistán a Pákistán také delší dobu ignoroval vzdělání jako důležitý prvek pro pozitivní rozvoj. V Bangladéši následně proběhlo více účinných reforem a programů než v Pákistánu. Pákistán má také větší problém se svými kmenovými oblastmi, kde je často moderní vzdělání považováno za neislámské a stát celkově stále více neliberalizoval své staré, náboženské socio-kulturní myšlení, na rozdíl od Bangladéše, který se o trochu více otevřel modernímu smýšlení, které nabádá ke vzdělání. Dalším důvodem většího procenta vzdělaných dospělých v Bangladéši je také rovnost pohlaví v oblasti vzdělání. V Bangladéši se vzdělávacího procesu účastní mnohem více dívek. Stát ženy v průběhu let uznal jako důležitou složku pracovní síly a jsou státem více podporovány. Obě země však stále bojují s kulturními i ekonomickými rozdíly hlavně

v oblasti venkov/město. Lepší gramotnost umožňuje běžným lidem lépe fungovat na praktické úrovni a zlepšit kvalitu života. Proto by se obě země i přes negativní, nebo pozitivní, rozdíly měly stále více zaměřovat na kvalitnější a stabilnější vzdělávací politiku.

Když se podíváme na následující graf č.21, zjistíme, že procentuální zastoupení vzdělaných dospělých lidí nad 15 let, je v Bangladéši vyšší než v Pákistánu.

Graf č.21: Celková míra gramotnosti dospělých (% osob starších 15 let) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1981-2020

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

8.3 Environmentální problémy

Mnoho zemí nepocítuje tak silně dopady životního prostředí a jeho změn jako Pákistán a Bangladéš. Environmentální složka je pro obě sledované země velmi důležitá z hlediska jejich budoucího rozvoje.

Dominantní nesnází obou zemí je změna klimatu. Riziko představuje například zvýšená hladina moří a nárůst teplot, důsledkem je zvyšování monzunových srážek i odtoku, zvýšená intenzita cyklón spolu s potencionálním snížením srážek v období sucha, či ztráta evapotranspirace (Shardul, 2013). Obě země trpí záplavami - tím dochází ke znehodnocení podzemních i povrchových vod zvýšenou salinitou a dochází k erozi. Nedílným problémem je i velmi vysoký nárůst počtu obyvatel a s tím spojené odlesňování a průmyslové znečištění vody i ovzduší. Všechny tyto aspekty představují

podstatnou překážku v dalším ekonomickém rozvoji (Finance Division Government of Pakistan, 2020).

Pro Bangladéš, ležící na pobřeží velmi teplého Bengálského zálivu představují ohromnou ničivou sílu cyklony, zejména v nízko položených oblastech u pobřeží. Přináší záplavy, silné větry a ohromné vlnobití, které je pro pobřežní oblasti katastrofální. 30-70% území je každoročně zaplaveno. Bangladéš byl také označen za jednu ze zemí s nejvyšší úrovní zranitelnosti vůči změně klimatu (Anwar, 1999).

Nejhrozivější cyklona v zaznamenané historii Bangladéše je cyklon Bhola, který zasáhl tehdy ještě východní Pákistán (dnes Bangladéš) v roce 1970, kdy přišlo o život přes půl milionu lidí. Tehdejší vláda Pákistánu byla silně kritizována za pozdní zvládnutí situace, což značně rozdmýchalo místní hnutí odporu. Opoziční Bangladéšská lidová liga Awami následně drtivě zvítězila v dalších volbách a celá událost vyvrcholila Bangladéšskou válkou za nezávislost. Cyklona Bhola nebyla jediným aktérem ve vyvolání převratu v roce 1971, ale byla jednou z prvních událostí, kdy přírodní katastrofa pomohla vyvolat občanskou válku (Biswas, 2020).

Druhou nejhrozivější cyklonou je cyklona z roku 1991 označována jako 02B. Bouře tehdy zabila cca 140 tisíc lidí a více jak 10 miliónů lidí přišlo o své domovy. Smeteny byly celé vesnice a zabita veškerá hospodářská zvířata, tudíž se zvýšila pravděpodobnost hladovění (A&E Television Networks, 2009). Odhadované škody se vyšplhaly až na 1,5 miliardy amerických dolarů. Po této katastrofě vláda vypracovala podrobný program na prevenci bouří (Hossain, 2020).

Sidr z roku 2007 byl další nejtragičtější cyklonou v moderní době. Spolu s katastrofickou záplavou, která postihla celou jižní Asii, zpusťovala velkou část země. Škody byly vyhodnoceny na 1,7 miliardy USD. Až 50% z celkového objemu škod zahrnoval sektor bydlení, až 30 sektor výrobní a 14% infrastruktura. Naproti tomu počet úmrtí výrazně klesl díky lepšímu systému varování, vyššímu budování krytů atd. Evropská komise spolu se Světovou bankou uskutečnila na území „Joint Damage Loss and Needs Assessment“ (JDLNA), tedy jakýsi screening pro posouzení potřeb a škod. Vyhodnocení JDLNA bylo tehdy jedno z prvních svého druhu a přispěla k rozvoji metodiky vyhodnocování katastrof (Government of Bangladesh, 2002).

V Pákistánu jsou zejména v povodí řeky Indu velkým destruktoem záplavy. Změna sezonních teplot pevniny způsobená klimatickými změnami zhoršila monzunové

srážky a obavy se soustřeďují i na pravděpodobný zánik ledovců důsledkem globálního oteplování v oblasti Hindúkuš-Karákoram-Himálaje. Nepříznivé dopady změn povodí zaznamenáváme hlavně od velkých záplav v Pákistánu roku 2010. Dalšími nesnázemi jsou přicházející intenzivní vedra v jižním Pákistánu, nastupující epizody ohromného sucha, největší hlavně roku 1998-2002, sesuvy půdy na severu, zemětřesení či větrné bouře, významné například v Islámábádu roku 2016. Naproti tomu Pákistán není vystaven tak intenzivním cyklonám jako Bangladéš, ale zemi často bičují pozůstatky větších cyklon v podobě bouří, silných srážek i větru. V důsledku klimatických změn je ale země do budoucna z hlediska zásahu cyklón vystavena mnohem vyššímu riziku než dříve. Stejně jako v Bangladéši i zde můžeme zmínit intenzivní nárůst antropogenní činnosti, zejména eskalující industrializaci, která vyvíjí zátěž na krajinu a zvyšuje ekologickou stopu (Finance Division Government of Pakistan, 2020).

Dopady změny klimatu jsou velmi výrazné a vzhledem ke zranitelnosti obou míst je to jeden z hlavních aspektů rozvoje a socioekonomických potíží. Tyto aspekty nejsou jediné nesnáze, se kterými se země z hlediska životního prostředí potýkají, ale mohou být jedny z nejničivějších. Dle výše zmíněných příkladů můžeme vyvodit, že environmentální katastrofy jsou silnou brzdou v rozvoji ekonomiky u obou zemí. Oba státy trpí na znečištěnou pitnou vodu i vzduch. Katastrofy způsobují vysídlení obyvatel a vlny vnitřní migrace, migrace vede k nezaměstnanosti, chudobě a konfliktům, znehodnocuje se půda i vodní zdroje. Obě země se snaží rozvíjet svůj systém na předpověď a varování před katastrofami. Především Bangladéš se v důsledku tragických cyklon snaží zvýšit počet měřicích stanic i proticyklonálních krytů. Změny klimatu a následné environmentální katastrofy by se do budoucna měli stát ještě větší otázkou k řešení, neboť mohou vytvořit silnou překážku v dalším socio-ekonomickém rozvoji obou zemí.

8.4 Rozvojové indexy a ukazatele

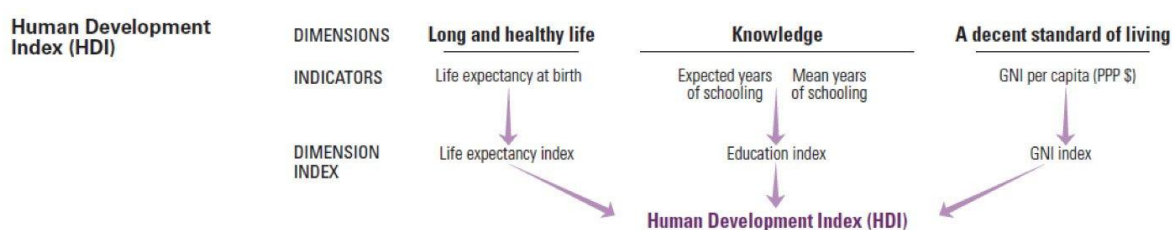
8.4.1 Human Development Index

Human Development Index (HDI) neboli Index lidského rozvoje byl vytvořen jako jeden z ukazatelů rozvoje země a poprvé byl představen v roce 1990 ve Zprávě o lidském rozvoji. Jeho důležitost potvrzuje fakt, že můžeme mít země se stejnou ekonomickou úrovní, ale dle indexu lidského rozvoje mohou být výsledky velmi rozdílné. Index lidského rozvoje je měřítkem průměrného úspěchu v několika

konkrétních klíčových dimenzích lidského rozvoje. Konkrétně shrnuje dlouhý a zdravý život, vzdělanost a informovanost a životní úroveň. Z každé této dimenze je vytvořen samostatný index a index lidského rozvoje je počítán jako jejich geometrický průměr (Human Development Reports, 2022).

Zdraví je posuzováno podle naděje na dožití při narození. Dimenzi vzdělání měříme pomocí míry gramotnosti dospělých a také poměru počtu zapsaných na základní, střední a vysoké školy. Životní úroveň je pak odvozena od hrubého národního příjmu na hlavu. Každá z těchto tří dimenzí má v rámci indexu lidského rozvoje váhu jedné třetiny (Human Development Reports, 2022).

Obrázek č.1: Složení indexu lidského rozvoje

Zdroj: Human Development Reports (2022)

Index očekávané délky života odráží celkovou úmrtnost a shrnuje všechny věkové skupiny – děti a mládež, dospělé i seniory. Index vzdělání se vypočítává z indexu očekávané délky vzdělání a indexu střední délky vzdělání. Pro hrubý domácí produkt nebo hrubý národní příjem platí, že do něj započítáváme pouze statky určené k finální spotřebě, investicím či vývozu. Samozřejmě se jedná o statisticky podchytilné statky a jsou vyjádřeny v tržních cenách (Human Development Reports, 2022).

Pro výše zmíněné indexy by se dal použít následující výpočet:

$x(index) = \frac{x - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$, kde $\min(x)$ a $\max(x)$ jsou minimální a maximální hodnoty proměnné x .

V rámci jednotlivých indexů shrnuje minima a maxima následující tabulka:

Tabulka č.1: Minima a maxima jednotlivých dimenzí sledovaných indikátorů

Dimenze	Indikátor	Minimum	Maximum
Zdraví	Délka života (roky)	20	85
Vzdělání	Očekávaná délka vzdělání (roky)	0	18
	Střední délka vzdělání (roky)	0	15
Životní úroveň	Hrubý národní příjem na hlavu (dolary)	100	75000

Zdroj: Human Development Reports (2022), vlastní zpracování

A konečně samotný index lidského rozvoje je vypočítán jako:

$$HDI = \sqrt[3]{(LEI * EI * II)}, \text{ kde}$$

LEI (Life Expectancy Index) je Index očekávané délky života;

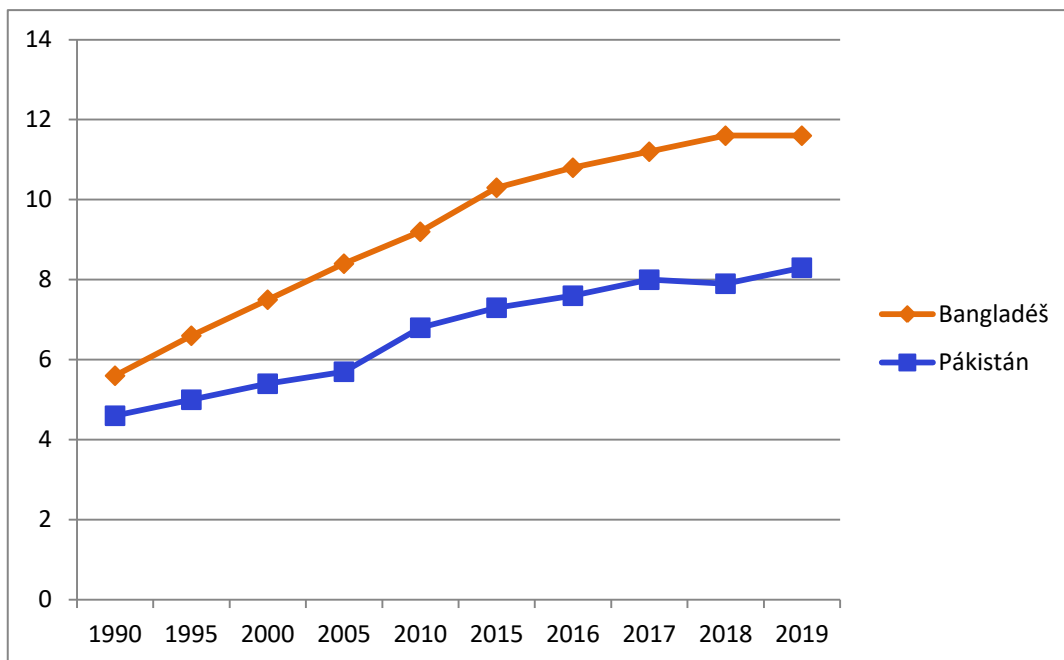
EI (Education Index) je Index vzdělání;

II (Income Index) je Index hrubého národního příjmu.

Úroveň lidského rozvoje se v návaznosti na výsledný index rozděluje do čtyř kategorií. Hodnota 0,8 a vyšší je typická pro země s velmi vysokou úrovní lidského rozvoje. Hodnota 0,7 nám pak vymezuje vysokou úroveň lidského rozvoje. Dosažená hodnota 0,55 určuje střední úroveň lidského rozvoje – např. Indie, Pákistán nebo Bangladéš. Státy s nižšími hodnotami jsou charakteristické pro nízkou úroveň lidského rozvoje. Index lidského rozvoje zjednodušuje a zachycuje jen část úrovně lidského rozvoje (Human Development Reports, 2022).

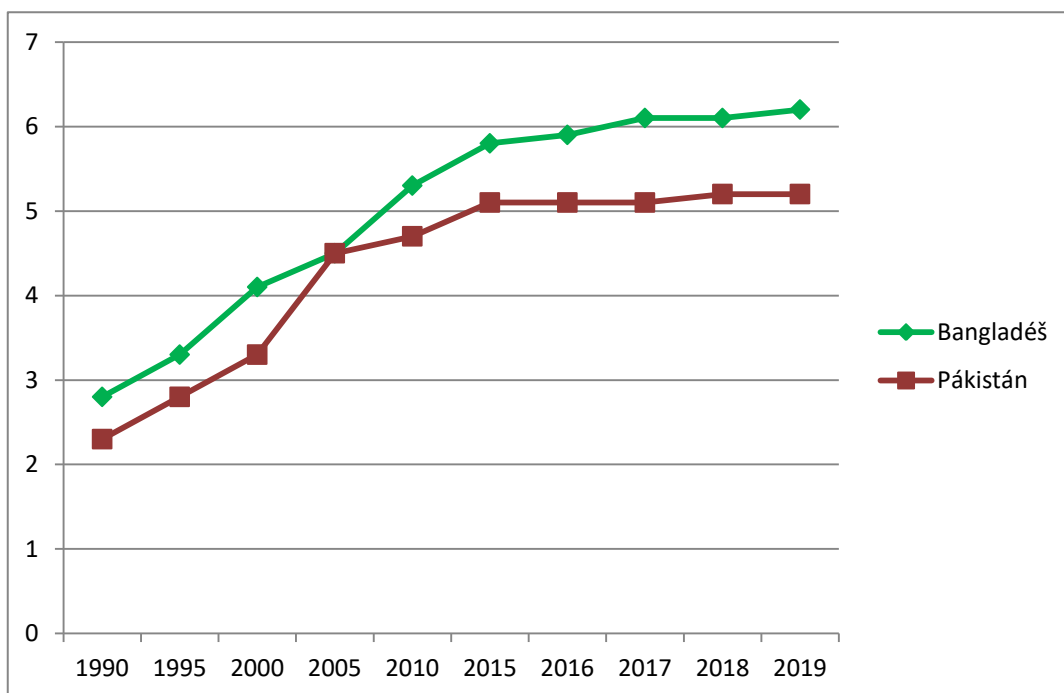
Nyní se budeme věnovat především státům Bangladéš a Pákistán, na které je tato práce zaměřena. Z následujících grafů můžeme vyčíst jak se hodnoty očekávaná délka života v letech (Očekávaná délka života v letech viz graf č. 17), očekávaná délka vzdělání v letech, střední délka vzdělání v letech, HNP v dolarech a celkové HDI měnilo v čase v obou zemích.

Graf č.22: Očekávaná délka vzdělání (v letech) 1990-2019

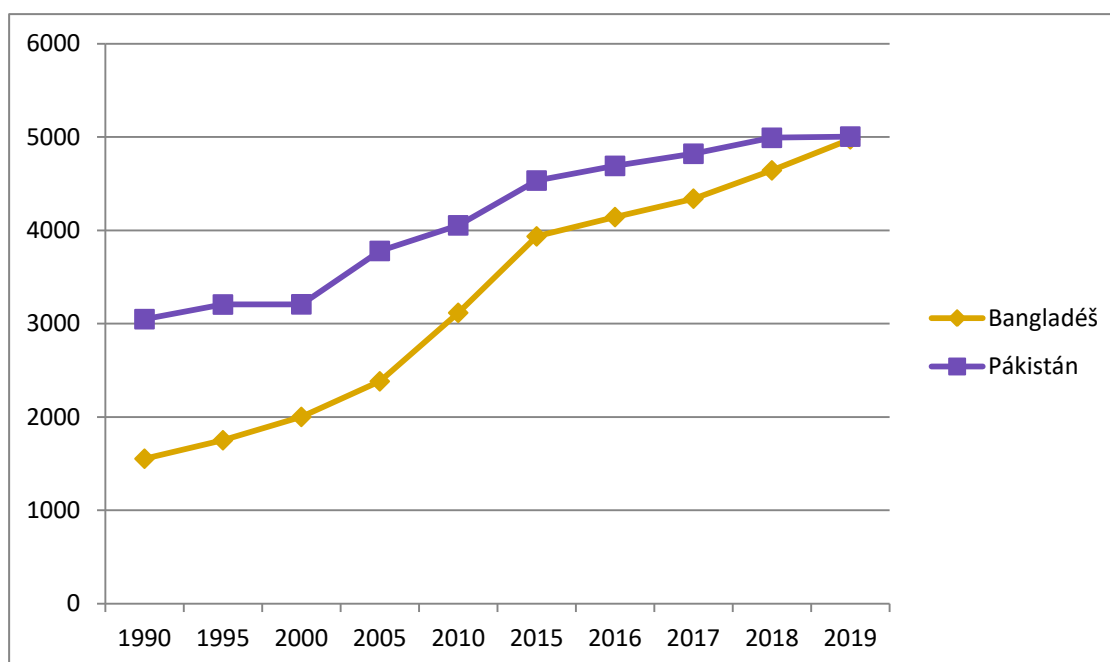
Zdroj: Human Development Reports (2022), vlastní zpracování

Graf č.23: Střední délka vzdělání (v letech) 1990-2019

Zdroj: Human Development Reports (2022), vlastní zpracování

Graf č.24: Hrubý národní příjem (USD) 1990-2019

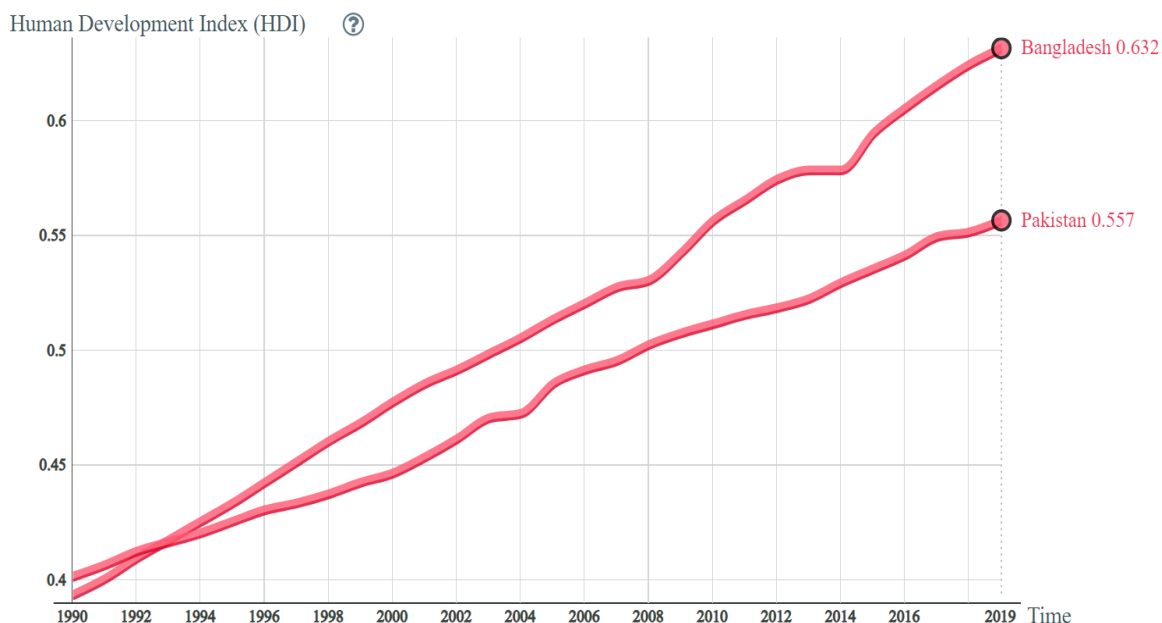

Zdroj: Human Development Reports (2022), vlastní zpracování

Dle grafů je zřejmé, že u obou zemí došlo k celkovému zlepšení ve všech dimenzích lidského rozvoje. Zatímco očekávaná délka života se u Pákistánu prodloužila od roku 1990 přibližně o 7 let, Bangladěš zažil dramatičtější nárůst a dokonce se nyní po překonání Pákistánu v Bangladěši očekává o 5 let vyšší dožití. Zaměříme-li se na vzdělání, v Bangladěši lidé tráví ve školách delší dobu než v Pákistánu. Co se týče hrubého národního příjmu na hlavu, vidíme, že Bangladěš v tomto směru Pákistán dohnal.

Graf č.25: Porovnání indexů lidského rozvoje Bangladéše a Pákistánu 1990-2019

Zdroj: Gapminder (2022), vlastní zpracování

Z výsledného grafu je tedy zřejmé, že Pákistán byl až do devadesátých let na vyšší úrovni než Bangladéš. Následně ovšem Bangladéš svého soka překonal. Oba státy se dlouho řadily do nízké úrovně lidského rozvoje. Bangladéš postoupil do střední úrovně lidského rozvoje mezi lety 2010 a 2012, záleží na zdroji, dle kterého budeme index hodnotit. Pákistán se na stejnou úroveň dostal až v roce 2017, ale vůči Bangladéši velmi zaostává.

8.4.2 Global Happiness Index

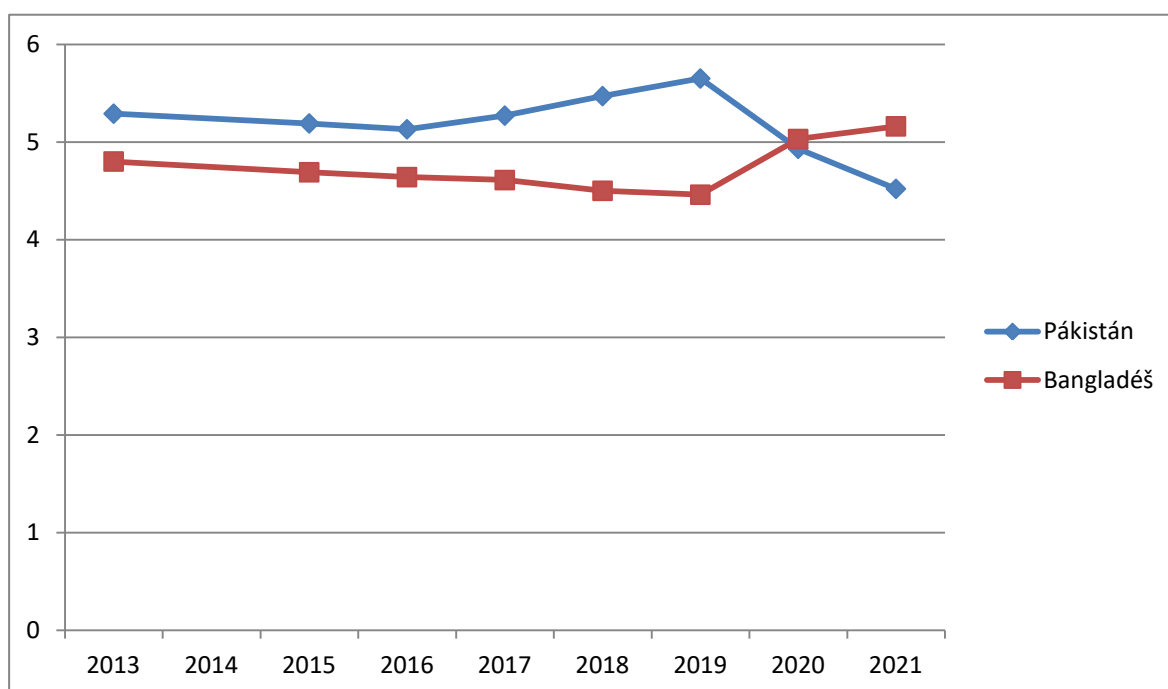
Index štěstí byl poprvé představen v roce 2012 skupinou nezávislých akademických specialistů na štěstí. Udává štěstí jednotlivých zemí na stupnici 0 až 10. Jeho prapůvod bychom našli v bhútánském indexu hrubého národního štěstí z roku 1972, kdy Bhútán začal štěstí upřednostňovat před jinými faktory – např. bohatství atd (Tracking happiness, 2018).

Původně byl index definován jako vážená míra respondentů uvádějících „velmi šťastní“ nebo „docela šťastní“ minus vážená míra respondentů uvádějících „nepříliš šťastní“ nebo „nešťastní“ plus 100. Index se pohyboval v rozmezí od 0 do 200. Od této definice se ale časem upustilo a ve Zprávě o světovém štěstí z roku 2018 se uvádí nově dle stupnice nebo žebříčku 0 až 10, kde 10 znamená nejlepší možný život a 0 nejhorší možný život. Tento žebříček se nazývá Cantrilův žebřík a používá se pro hodnocení

spokojenosti se životem v mnoha studiích. V praxi to vypadá tak, že je každoročně dotázáno přibližně 1000 obyvatel v každé z přibližně 150 zemí. Dotázání jsou obyvatelé dané země náhodně ve věku 15 let a více. Data pak používá Rada pro globální štěstí a uvádí je ve Zprávách o světovém štěstí (Tracking happiness, 2018).

U indexu štěstí najdeme klíčové proměnné, ze kterých se celkové štěstí skládá. Jednou z nich je HDP na obyvatele. Jedná se o jednu z nejuznávanějších metod, jak určit úroveň bohatství země a právě bohatství vysoce koreluje se štěstím. Dalšími důležitými faktory pro určení celkového štěstí jsou úroveň sociální podpory, zdravá délka života, svoboda činit vlastní životní rozhodnutí, štedrost, vnímání korupce, aj. Faktorů ovlivňující štěstí může být samozřejmě hodně. V praxi to funguje tak, že jsou respondenti dotazováni formou dotazníku na jednoduché otázky z těchto oblastí a výsledky jsou pak shrnuty do celkového indexu štěstí (Musikanski, 2017).

Graf č.26: Porovnání indexu štěstí v letech 2013 až 2021 – Pákistán a Bangladéš

Zdroj: The Global Economy (2022), vlastní zpracování

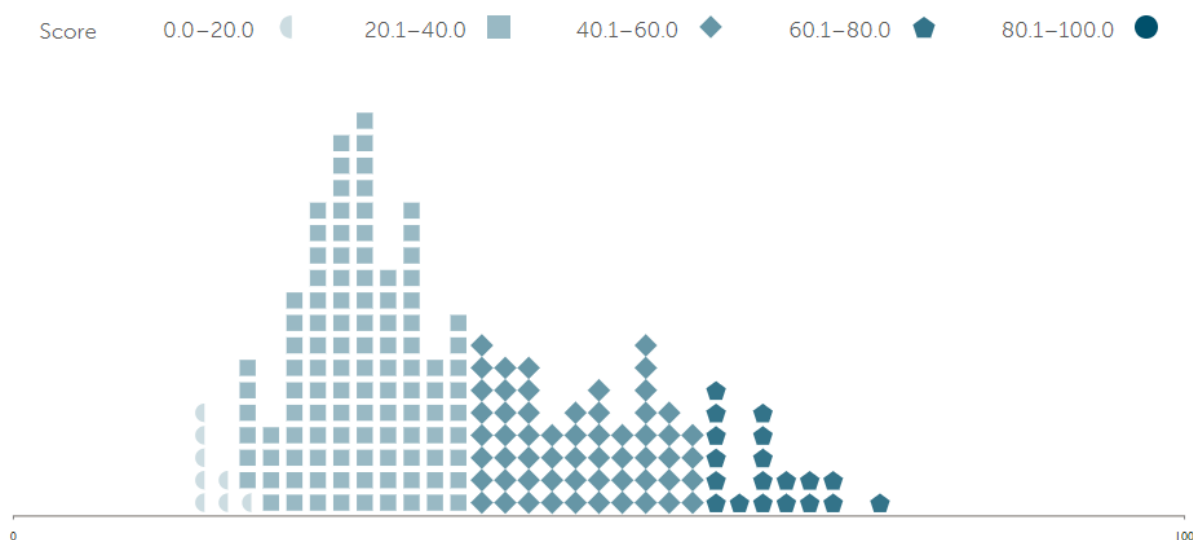
Z grafu je zřejmé, že do roku 2019 měl Pákistán vzestupnou a Bangladéš sestupnou tendenci, co se týče štěstí obyvatel. Pak ale nastal zlom a státy si vyměnily pozice. V roce 2020 se už ze všech 150. sledovaných zemí Bangladéš umístil na 100. místě a Pákistán na 105. Je tedy vidět, že tak velká propast mezi zeměmi není, ale bangladéšské obyvatelstvo začíná více vnímat pozitivní změny kolem nich.

8.4.3 Global Health Security Index

Index globální zdravotní bezpečnosti zkoumá především zdravotní bezpečnost ve 195 zemích a jejich připravenost na případné pandemie. Poprvé byl zveřejněn v říjnu 2019. Hodnocení probíhá celkem v 6 kategoriích pomocí několika desítek faktorů a kolem 140 otázek v rámci dotazníkového šetření s využitím veřejně dostupných informací (Bell, 2021).

Základními kategoriemi indexu jsou prevence, detekce a případné hlášení epidemií, rychlá reakce na šíření, celkově dostatečný zdravotní systém, dodržování mezinárodních norem a rizikovost prostředí – tedy zranitelnost země proti biologickým hrozbám (Global health security index, 2021).

Obrázek č.2: Schéma rozložení indexu globální zdravotní bezpečnosti

Zdroj: Global Health Security Index (2022)

Pokud opět porovnáme Bangladéš a Pákistán, bude mít Bangladéš index 35,5 a Pákistán 30,4. Je tedy zřejmé, že Bangladéš je lépe připravený z hlediska zdravotní bezpečnosti než Pákistán, ale i tak na tom obě země nejsou nejlépe v rámci celosvětového měřítká. Bohužel celková připravenost žádné země z celého světa, jak je vidět na schématu výše, nepřekračuje hodnotu 80,0 a celkový celosvětový průměr indexu byl v roce 2021 necelých 39,0 (Global health security index, 2021).

8.4.4 Human Capital Index

Lidský kapitál obecně zahrnuje znalosti, dovednosti a zdraví, které lidé během svého života hromadí. Čím více je v dané zemi lidského kapitálu, tím je země bohatší

a soudržnější. Index lidského kapitálu, poprvé zveřejněný v roce 2018 a následně publikovaný Světovou bankou v roce 2019, zahrnuje přes 150 zemí světa a zdůrazňuje, kolik kapitálu daná země ztrácí kvůli nedostatku zdraví a vzdělání (The Human Capital Index, 2020).

Pro tento index jsou tedy zásadní tyto faktory nebo proměnné:

- přežití, resp. podíl dětí dožívajících se věku nad 5 let v %
- vzdělání, resp. předpokládané roky školní docházky a kvalita vzdělání vycházející z výsledků testů
- zdraví, resp. podíl 15ti-letých přežívajících do věku 60 let v % a dále míra zakrnění u dětí mladších 5 let v %

Pro výpočty jednotlivých faktorů či proměnných ovlivňujících celkový index lidského kapitálu se používají následující vzorce:

$$Přežití = \frac{1 - \text{úmrtnost dětí pod 5 let}}{1}$$

$Vzdělání = e^{\phi(\text{očekávané roky školní docházky} * \frac{\text{harmonizované výsledky testů}}{625} - 14)}$, kde číslo 14 odpovídá letům, než student zcela dostuduje vysokou úroveň vzdělání. Číslo 625 pak odpovídá harmonizovanému skóre testu. Hodnota ϕ zohledňuje návratnost vzdělání vzhledem k pracovní produktivitě. Uvádí se, že další rok studia zvyšuje výdělky o 8%, tedy $\phi = 0,08$.

$Zdraví = e^{(\gamma_{MPD} * (\text{míra přežití dospělých} - 1) + \gamma_{Zakrnění} * (\text{míra nezakrnělých} - 1)) / 2}$, kde $\gamma_{MPD} = 0,65$ pro přežití dospělých a $\gamma_{Zakrnění} = 0,35$ pro zakrnělost. Tyto hodnoty jsou optimalizovány pro všechny země.

Výsledný vzorec, který shrnuje všechny proměnné a určuje index lidského kapitálu, vypadá takto: *Index lidského kapitálu = přežití * vzdělání * zdraví* a nabývá hodnot od 0 do 1, kde 1 znamená nejvyšší potenciál lidského kapitálu a 0 nejnižší (The Human Capital Index, 2020).

Podle dat za rok 2020, kdy je hodnota u Pákistánu rovna 0,41 a u Bangladéše 0,46, je zřejmé, že oba státy mají podobnou úroveň lidského kapitálu a celkově za světem zaostávají (svět = 0,56) (The Human Capital Index, 2020).

Tabulka č.2: Údaje o indexu lidského kapitálu pro Pákistán a Bangladéš za rok 2020

	Muži		Ženy		Celkem	
	Pákistán	Bangladéš	Pákistán	Bangladéš	Pákistán	Bangladéš
Přežití do věku 5 let%	0,93	0,97	0,94	0,97	0,93	0,97
Očekávané roky studia	10,0	9,8	8,7	10,5	9,4	10,2
Harmonizované výsledky testů	335	367	343	370	339	368
Roky studia přizpůsobené učení	5,4	5,8	4,8	6,2	5,1	6,0
Míra přežití dospělých%	0,83	0,85	0,86	0,89	0,85	0,87
Míra nezakrnělých%	0,62	0,69	0,63	0,70	0,62	0,69
Index lidského kapitálu	0,41	0,45	0,40	0,48	0,41	0,46

Zdroj: World Bank (2022), vlastní zpracování

Podle tabulky lze říci, že v Bangladéši mají ženy převahu nad muži ve všech oblastech lidského rozvoje. Naopak v Pákistánu mají převahu muži nad ženami s výjimkou míry nezakrnělých, míry přežití dospělých a přežití do věku 5 let. V Pákistánu jsou tedy ženy úspěšnější z hlediska zdraví a přežití, muži naopak ve vzdělání. Pokud porovnáme navzájem oba státy bez rozlišení pohlaví a ve všech oblastech lidského rozvoje, bude mít v každém případě lepší hodnoty Bangladéš.

9 Konečné zhodnocení

V souhrnném zhodnocení lze říci, že Bangladéš je na vyšším stupni vývoje než Pákistán. Usuzujeme tak z toho, že absolutní většina sledovaných ukazatelů, hovoří o lepším stavu situace v Bangladéši.

Zejména politický systém Pákistánu se jeví jako méně stabilní. Pákistán měl původní prioritu vytvořit sekulární stát, kde by byl islám hlavní společenskou zásadou, která spojí rozdílná etnika v jeden národ. Postupem času však země podlehla větší a větší islamizaci a snahy o sekularizaci nevyšly. V dnešní době je Pákistán státem podléhajícím převážně islámu. Bangladéš, který se v prvních letech též snažil o sekulární demokratický stát, se bohužel časem také rozhodl pro podobnou cestu, ale nepodleh tak výrazné islamizaci jako Pákistán. Bangladéš se stále jeví jako místo, jež se snaží svůj vývoj směřovat spíše k sekulárnímu státu a do budoucna se jeho vyhlídky k docílení tohoto typu režimu zdají dosažitelnější než v Pákistánu.

Pákistán udržuje silnou zahraniční politiku, která má ale v průběhu let kolísavou dynamiku. Poslední dobou intenzivně spolupracuje s Čínou, a zaujímá též do určité míry proti-indickou zahraniční politiku, kvůli mnohým konfliktům. Zahraniční vztahy Bangladéše jsou více stabilní, hodně ovlivněné Indií. Obzvláště strana BNP utvrdila vztahy s USA. I na poli spolupráce s různými mezinárodními organizacemi se zdá být Bangladéš lépe začleněn.

Obě země zažily silné zapojení armády do politiky. Ta je v Pákistánu stále uznávaným zprostředkovatelem politické moci, na rozdíl od Bangladéše, kde se podařilo armádu z této sféry větší měrou odsunout stranou.

Pákistán významně ovlivňuje blízkost Afghánistánu. Blízkost této sousední země trpící přetrvávajícími válečnými spory ovlivňuje Pákistán v mnoha ohledech, například na poli mezinárodních vztahů nebo v oblasti demografického složení státu. Tálibán, který se usadil v pohraničí obou zemí, ovlivnil politickou situaci a zahraniční vztahy Pákistánu především s USA. Pozdější změna preferencí Pákistánu směrem k podpoře USA proti terorismu rozdmýchala naopak rozpory s Afghánistánem. Tato situace má vliv i na ekonomiku a celkovou bezpečnost země. Na jedné straně tedy stojí Pákistán obklopený Afghánistánem a Indií, s nimiž má poněkud rozpolcené vztahy a musí se soustředit na větší míru hrozeb a na druhé straně Bangladéš v sousedství

Indie, jejichž vztahy jsou na lepší úrovni, a tak země mohla slevit na své geografické bezpečnosti. Priority Pákistánu tedy ležely spíše v obraně vnitřní bezpečnosti a boji proti terorismu. Naopak bangladéšská vláda se mohla intenzivněji zaměřit na aspekty podněcující společenský rozvoj.

Další negativa jako špatné vedení i nestabilita jsou problémem obou politik, avšak zdá se, že v Pákistánu se je daří zvládat hůře. Toto špatné vedení pak v Pákistánu převálcovalo mnohé snahy o zlepšení společenského rozvoje a bangladéšská politika se tak i přes stále značná omezení a polarizaci celkově jeví více stabilizována a mnohé otázky rozvoje dokázala uchopit efektivněji než Pákistán. Oba státy jsou však shodně poznamenány značnou mírou korupce.

Zdá se, že i vývoj populace se v Bangladéši ubírá příznivějším směrem. Oba porovnávané státy začínaly jako přelidněné s velmi vysokým tempem růstu, úmrtností i porodností. Přejít do třetího stádia demografického přechodu je zásluhou mnoha zavedených změn, které se podařilo v Bangladéši implementovat v mnohem širším rozsahu. Schopnost země reagovat na hrozby růstu počtu obyvatel i vysokou úmrtnost a porodnost překvapila svět. Zavedené programy plánování rodiny a značné snížení úhrnné fertility spolu s jinými programy zdravotní politiky dokázaly udělat z této mladé země místo, kde se zásadně změnil průběh vývoje populace během krátké doby.

Snížení úmrtnosti je velkým úspěchem druhé fáze demografického přechodu obou států. Avšak jen malý vliv zavedené rodinné politiky a nezměněné kulturní zvyky v Pákistánu měli za následek, že země oproti Bangladéši dosáhla sice také nízké úmrtnosti, doprovázené však stále silnou porodností, což mělo za následek extrémní nárůst populace.

Celkově se zdá, jako kdyby Pákistán začal některé vyvstálé problémy řešit nejen méně efektivně, ale také později. Téměř všechny společné nesnáze řeší Bangladéš lépe, což dokládá i většina grafů této práce. Například v přiložených věkových pyramidách, které jsou krásným ukazatelem rozvoje demografického postupu obyvatel, můžeme vidět stálý pyramidový tvar progresivní pyramidy v Pákistánu, oproti zvonovitému stacionárnímu typu pyramidy Bangladéše. Stacionární typ, který navazuje na progresivní, je dalším vývojovým stádiem věkové pyramidy a ukazuje zmenšení počtu mladého obyvatelstva, což souvisí s nižší porodností. Vyšší stav lidí v produktivním věku, přináší více lidí schopných ekonomické podpory země a začínající nárůst starého

obyvatelstva ukazuje zvýšení kvality života a naděje na dožití. V Pákistánu tato změna ve věkové struktuře zaostává.

Pákistánu neprospívá ani jeho geografická poloha. A to nejen jako tranzitního místa. I jeho sousedství s konfliktním Afghánistánem má za následek další problém a tím je vysoká míra přistěhovalců, kteří sem nejčastěji míří právě z této země. Naopak z Bangladéše lidé spíše ze země odcházejí, než přicházejí. Emigrace je ve větší míře oproti imigraci v obou místech, ale faktem zůstává, že Bangladéš nemá takové zastoupení přistěhovalců a uprchlíků jako Pákistán.

I v oblasti ekonomiky se zdá, že se situace vyvíjí lépe pro Bangladéš. Ekonomická deprivace byla hlavním úskalím dnešního Bangladéše v době před rozdělením. Bangladéš dokázal téměř z ničeho vytvořit jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik. Pákistán zaostává téměř ve všech ukazatelích, od HDP a jeho tempu růstu až po devizové rezervy. V Bangladéši je dnes extrémně rozvinutý oděvní průmysl, který zvýšil export, jenž se v oblasti konfekce stal jedním z největších na světě a který zaměstnává tisíce pracovníků včetně žen, které v Bangladéši začaly být více uznávány jako důležitá součást pracovního trhu.

Úspěchy Bangladéše v ekonomickém růstu lze připisovat především lepší hospodářské politice, která panovala hlavně za vlády Šajch Hasiny a která byla mnohem konzistentnější než v Pákistánu. Tam přetrvávalo nejednotné vedení a následně i nejednotná hospodářská politika. Pákistán nedokázal svůj export dostat na takovou úroveň. Obrovský deficit platební bilance je toho důkazem. Země se během let silně zadlužila a celkové hospodaření kolísá, následná devalvace rupie měla také značný vliv na ekonomiku. Je zjevné, že Bangladéš se mnohem více soustředí na svou fiskální opatrnost. Pákistán je sice v určité nevýhodě oproti Bangladéši ve vynakládání velkých zdrojů na obranu, ale to nemění nic na tom, že celková struktura hospodaření je mnohem více nehomogenní a neefektivní. Pákistán by se proto do budoucna měl zaměřit hlavně na stabilizaci hospodářské politiky.

Determinanty, které přímo určují společensko-sociální vývoj, jako je vzdělání a úroveň zdravotnictví se opět dokázaly v Bangladéši vyvinout příznivěji.

Z hlediska kvality zdraví byl v obou státech extrémně důležitý program EPI. Díky němu se podařilo proočkovat většinu populace a i když má Pákistán stále velmi malou proočkovanosť dětí, tento program pomohl značně pozvednout zdravotní úroveň.

EPI bylo z celkového měřítka v Bangladéši úspěšnější, podařilo se proočkovat vyšší množství populace a úspěšnost ve zmírnění dětské nemocnosti a úmrtnosti zde byla velmi oceňována. Pákistán na druhou stranu i přes veškerou snahu bohužel některých cílů EPI nedosáhl. To můžeme připisovat nedostatečnému poskytování služeb i zdrojů, ale také špatné logistice a monitorování, což můžeme vydedukovat na základě poskytování EPI jednotlivými provinčními vládami, které se sice snaží o vzájemnou koordinaci, ale ta je často nedostatečná.

I program pro plánování rodiny je dalším důležitým programem, který ovlivnil celkovou fertilitu a zvýšil gramotnost občanů v tomto směru. Opět se ale v Pákistánu střetáváme s problémem špatného dosahu a implementace těchto programů, takže Bangladéš opět dosáhl vyšší úspěšnosti než Pákistán. I z hlediska snížení podvýživy a míry zakrnění je na tom Bangladéš lépe.

Bohužel obě země trpí špatným financováním a přerozdělením zdrojů do různých odvětví včetně zdravotnictví, které je tradičně značně podhodnoceno. Přetrvává i problém v rozdílnosti přístupu ke zdravotnickým službám na venkově a ve městě.

Úroveň obou zemí z hlediska úrovně zdravotního systému, celkové prevence i připravenosti můžeme demonstrovat na Indexu globální zdravotní bezpečnosti (Global Health Security Index). V tomto indexu, který měří hodnoty v rozmezí 0 do 100 má Bangladéš hodnotu 35,5 a Pákistán 30,4. Obě hodnoty nejsou příliš valné. Celosvětový průměr indexu nepřekročil v roce 2021 39, což dokazuje, že Pákistán a Bangladéš nejsou jediné země, které mají zanedbanou zdravotní bezpečnost. Na základě schématu rozložení indexu globální zdravotní bezpečnosti můžeme vidět, že tyto země bychom řadili do celkem početné skupiny v indexovém rozmezí 20-40. Nesmíme zapomenout, že do toho indexu se řadí také připravenost proti biologickým hrozbám. Ty jsou bohužel pro obě země běžné. Pákistán trpí na časté a destruktivní záplavy i sucha, Bangladéš naproti tomu kromě záplav nejvíce bojuje s ničivými cyklony. Zdá se, že Bangladéš vkládá větší úsilí do prevence přírodních katastrof. Na základě časté incidence cyklon zde byly vybudovány mnohé pozorovací stanice a bezpečností kryty. S narůstajícím problémem změny klimatu lze oprávněně předpokládat, že budou v budoucnu země společně vystaveny ještě mnohem vyšším rizikům než dosud.

Z hlediska environmentálního zdraví mají obě země také společné silné znečištění vzduchu a vody, což můžeme připisovat nejen přírodním katastrofám, ale

i ohromnému antropogennímu zatížení, zvyšující se motorizaci, chemizaci v zemědělství i celkové industrializaci. Obzvláště znečištění vody je zásadním aktérem zhoršování zdraví, což dokazuje například vysoká míra průjmových onemocnění. Pákistán i Bangladéš by proto do budoucna měly mít společné cíle ve zmírnění své ekologické stopy. Vzhledem k prostředkům obou zemí je ale nepravděpodobné, že by státy v blízké době výrazněji investovaly zrovna do této oblasti.

Také z hlediska vzdělání Bangladéš zaznamenává vyšší míru úspěšnosti v zápisu na základní školy, a i z grafu procentuálního zastoupení gramotných dospělých sledujeme v této práci vyšší úroveň právě v Bangladéši.

Problémem Pákistánu bylo, že delší dobu ignoroval vzdělání jako důležitý aspekt rozvoje. Nedílným ukazatelem rozdílu v míře gramotných lidí je také fakt, že v Bangladéši se vzdělávacího procesu účastní mnohem více žen.

Vliv rozvoje z hlediska zdraví a vzdělání nám může pomoci porovnat další index a to Human Capital Index. Tento index pomáhá posoudit kolik kapitálu je ztraceno vinou nedostatečného zdraví a vzdělání. Index pracuje s proměnnými, jako je podíl dětí dožívajících se věku nad 5 let, kvalitou vzdělání, mírou přežití dospělých a zdravým růstem dětí, či předpokládanou dobou školní docházky. Index nabývá hodnot od 0 do 1, kdy 1 znamená nejvyšší potenciál lidského kapitálu. V roce 2020 měl Pákistán hodnotu 0,41 a Bangladéš 0,46. Je tedy vidět, že celkový rozdíl zemí není tak markantní avšak při porovnání jednotlivých determinantů můžeme vidět, že Bangladéš je na tom lépe ve všech ohledech.

Celkový rychlejší posun země v sociálních ukazatelích bychom mimo jiné mohli v Bangladéši připsat výkonu nevládních organizací, například BRAC, které nabízejí širokou škálu sociálních služeb, zasazují se o mnoho rozvojových kampaní a přinášejí do země i značnou zahraniční pomoc. Tato širší činnost doplnila vládu a urychlila rozvoj. V Bangladéši se celkově jeví tato iniciativa dárcovských a nevládních organizací významnější než v Pákistánu.

Z hlediska obecného zhodnocení obou zemí nám nakonec nejlépe poslouží Human Development Index a Global Happiness Index, neboli index lidského rozvoje a index štěstí.

Global Happiness Index pracuje s hodnotami od 0 do 10 a hodnotí celkovou spokojenost. Ta je zjišťována pomocí dotazníků v každé z přibližně 150 zemí. Index

pracuje s mnoha proměnnými, dominuje HDP, kvalitní délka života, úroveň sociální podpory a vnímání dalších sociálních prvků společností. Pákistán měl úroveň štěstí delší dobu vyšší, v dnešní době však opět vede Bangladéš.

Human Development Index je pak nejčastějším ukazatelem v rozvoji zemí. Index sleduje základní dimenze rozvoje jako je zdraví, vzdělání a životní úroveň. Výsledky se rozdělují na hodnoty 0,8 a více pro nejvíce rozvinuté země, 0,7 pro stále vysokou životní úroveň, 0,55 pro střední úroveň rozvoje, kam patří i Pákistán a Bangladéš a poté do poslední kategorie pro státy s minimální úrovní lidského rozvoje.

Dle grafů v této práci, které sledují determinanty pro HDI je jasné, že obě země zažily značné zlepšení. Dynamičtější nárůst je ale zaznamenám opět u Bangladéše. Z celkového grafu porovnání HDI vyplývá, že Bangladéš měl v roce 2020 hodnotu 0,632 a Pákistán 0,557. I tento index nám tedy potvrzuje, že Bangladéš je na tom z hlediska celkového rozvoje lépe.

Z celkového hodnocení se Pákistán může zdát jako velmi nepříznivé místo pro život. Je ale nutné říci, že i když Pákistán v komparaci s Bangladéšem zaostává, stále se jedná o stát s vyspělým průmyslem a bohatou kulturou. Ačkoli postup vlády nebyl tak účinný jako v Bangladéši i zde se země dostala do 3. fáze demografického vývoje a z obecného pohledu na data můžeme vidět, že i tady došlo téměř ve všech směrech ke zlepšení. Proto je nutné pohlížet na problematiku rozvojového vývoje objektivně. Je třeba zohledňovat mnoho proměnných, které utvářely evoluci obou míst včetně zažité kultury a celkového vnímání samotných obyvatel.

Závěr

Tato bakalářská práce byla zaměřena na celkovou společensko-ekonomickou proměnu Pákistánu a Bangladéše. Primárním cílem bylo zhodnotit proces přeměny obou zemí a vyvodit výsledky. Vzhledem k tomu, že cílem práce bylo porovnat státy od získání nezávislosti, bylo nutné popsat i oblast Pákistánu do roku 1971, kdy Pákistán i Bangladéš tvořili jeden celek. Hlavní část práce poté tvoří analýza již dvou samostatných států Bangladéše a Pákistánu, kdy byl zhodnocen a porovnán jejich vývoj v rámci určitých indikátorů.

Bangladéš vyhrál oproti Pákistánu v oblasti lidského rozvoje na základě sledovaných determinantů, které byly vzájemně porovnány. Skutečnost bangladéšského úspěchu můžeme připisovat stabilnější politice, lepšímu hospodářskému vedení, primárním prioritám státu zlepšit oblast lidského rozvoje, snaze o sekularismus i vyšší liberalizaci, či pilnému snažení dárcovských a nevládních organizací, které se zasloužily o rychlejší sociální rozvoj.

Je zjevné, že obě země se během let potýkaly s mnohými nesnázemi. Řízení států tak ovlivňuje mnoho negativních faktorů, a tak není divu, že hledání nejlepší cesty není tak jednoduché a hodně aspektů rozvoje je těžké balancovat. Proto je nutné hodnotit mnohé neúspěchy s odstupem a zohledňovat i další účastněné okolnosti.

Z celkové analýzy této práce můžeme vidět, že země se od sledovaného období roku 1971 potýkaly z velké části s totožnými problémy. I způsob řešení se často v mnohém odrážel jeden od druhého. Rozdílné vnější i vnitřní okolnosti poté utvářely základní odchylky vývoje.

Pákistán i Bangladéš jsou oba převážně muslimské a mladé státy. Stejně jako mají mnoho společného, mají i hodně rozdílného. Z práce vyplývá, že kultura Bangladéše je mnohem homogennější než Pákistánu. Pákistán je mnohem více roztržštěn, jazykově, etnicky i v otázce vedení, se svými mnohými kmenovými uskupeními a funkcí jak federální, tak provinční vlády. Bangladéš je zase více ovlivněn hinduistickým působením, ale celková struktura je více jednotná.

Z práce také vyplývá vyšší liberalizace kultury a společnosti Bangladéše. Přívětivěji přijímané se zde jeví i modernější západní smýšlení. Už jen svobodnější postavení žen v této zemi odráží rozdílné tendence obou zemí.

Stále je ale nutné brát v potaz také vnímání rozvoje samotnými obyvateli. Z některých částí tohoto díla vyplývá, že pákistánské obyvatelstvo je obecně spokojené a nevnímá některé aspekty vývoje tak negativně. Důkazem je například Global Happiness Index, který jasně dokazuje, že vývoj štěstí v Pákistánu byl do nedávné doby na vyšší úrovni než v Bangladéši.

Ze subjektivního hlediska, založeného na informacích pro zpracování této bakalářské práce bych jako důvod tohoto fenoménu uvedla zažitou a v mnoha oblastech téměř neměnnou kulturu, která udává základní principy a zvyky. Tato kultura z velké části utváří mentalitu i přístup obyvatel. Pro západního jedince by se tato hluboce zakořeněná islámská kultura mohla zdát omezující, ale pro místní obyvatele je běžnou součástí života. Tato vžitá kultura také podporuje silný společný nacionalismus.

I z hlediska rozvoje nemůžeme na Pákistán pohlížet jako na selhání. I přes veškeré prohry s Bangladéšem dokázala tato země téměř všechny studované ukazatele dostat na vyšší hodnoty a zlepšit životní úroveň. V některých případech není ani rozdíl mezi porovnávanými indikátory s Bangladéšem tak markantní.

I tak ale nakonec Bangladéš vychází jako stát, který svůj celkový vývoj zvládl uchopit lépe a ačkoli se mnohé cíle v průběhu let změnily, nebo jich nebylo dosaženo, tato země je dnes v mnoha publikacích ukázkovým příkladem efektivní snahy dobrého rozvoje.

Tato práce by do budoucna mohla sloužit k vyvolání většího zájmu o zahraniční problematiku a zamyšlení se nad vývojem a kulturou cizích národů.

Verдикtem nakonec je, že i přes vyšší úspěch Bangladéše v celkovém rozvoji, oba státy vynaložily značné snahy a obě země mají potenciál k dosažení lepší budoucnosti.

Seznam knižních zdrojů

Islam N. (2016). *Governance for Development: Political and Administrative Reforms in Bangladesh*. Palgrave Macmillan

Islam, S. S. (1984). *The State in Bangladesh under Zia (1975-81)*. San Jose, USA: University of California

Knotová-Čapková, B. (2005). *Stručná historie států Bangladéš*. Praha, Česko: Libra

Kumar, D., & Desai, M. (2008). *The Cambridge Economic History of India*. Cambridge, Velká Británie: Cambridge University Press

Marek, J. (2002). *Stručná historie států Pákistán*. Praha, Česko: Libra

Norton, & James H. K., (2008). *India and South Asia*. Dostupné 28. 2. 2022 z:

<https://archive.org/details/indiasouthasia0004nort/page/n5/mode/2up>

Riaz, A. (2016). *Bangladesh: A Political History since Independence*. I.B. Tauris

Wynbrandt, J., (2008). *A Brief History of Pakistan*. New York, USA: Facts on File, Inc

Seznam internetových zdrojů

A&E Television Networks (2009). *History*. Dostupné 19. 3. 2022 z:

<https://www.history.com/topics/natural-disasters-and-environment/bangladesh-cyclone-of-1991>

Abdin, J. M. (2020). Evolution of Bangladesh Economy, *ResearchGate*. Dostupné 16. 3. 2022 z:

https://www.researchgate.net/publication/339841440_Evolution_of_Bangladesh_Economy

Ali, F. (2010). A comparative study of EEO in Pakistan, India and Bangladesh, *ResearchGate*. Dostupné 20. 3. 2022 z:

https://www.researchgate.net/publication/289943407_A_comparative_study_of_EEO_in_Pakistan_India_and_Bangladesh

Aly, J. (2007). *Document to debate and finalize the national education policy*. Dostupné 20. 3. 2022 z:

https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/pakistan_national_education_policy_review_whitepaper.pdf

Anwar, A. (1999). Climate change impacts and adaptation assessment in Bangladesh. *Climate Research*, 1999(12), 109-116. Dostupné z:

<https://www.jstor.org/stable/24866005>

Arif, S., & Afzal, R. (2020). Population Growth and the Demographic Dividend. *Pakistan's Growth Story*. Dostupné 20. 3. 2022 z:

<https://devpakblog.com/2020/04/30/population-growth-and-the-demographic-dividend/>

Asian Development Bank - Poverty in Pakistan Issues, causes and institutional responses, (2002). *Asian Development Bank*. Dostupné 18. 3. 2022 z:

<https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/33464/files/poverty.pdf>

Bairagi, R., & Datta, A. K. (2001). Demographic Transition in Bangladesh: What Happened in the Twentieth Century and What Will Happen Next?. *Asia-Pacific Population Journal*, 16(4), 3-48. Dostupné z:

<https://www.unescap.org/sites/default/files/APPJ-Vol-16-No-4.pdf>

Banglapedia – Industry (2021). Dostupné 2. 3. 2022 z:

https://en.banglapedia.org/index.php?title=Shipbuilding_Industry

Batool, S. Q. (2013). Gender and Higher Education In Pakistan. *International Journal of Gender and Women's Studies*. 1(1). 15-28. Dostupné 20. 3. 2022 z:

<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1062.5965&rep=rep1&type=pdf>

Bell, J. A. (2021). Global Health Security (GHS) Index 2021 | Advancing Collective Action and Accountability Amid Global Crisis. *Center for health security*. Dostupné 23. 3. 2022 z:

<https://www.centerforhealthsecurity.org/our-work/publications/GHSIndex2021>

Biswas, S., & Daly, P. (2020). 'Cyclone Not Above Politics' : East Pakistan, disaster politics, and the 1970 Bhola Cyclone. *Modern Asian Studies*, 55(4), 1382-1410. Dostupné z:

<https://www.cambridge.org/core/journals/modern-asian-studies/article/cyclone-not-above-politics-east-pakistan-disaster-politics-and-the-1970-bhola-cyclone/08E3F02666C89C041F57933C0C1B447E#article>

Blunch, N. (2015). Changing norms about gender inequality in education: Evidence from Bangladesh. *Demographic research*, 32(6), 183-218. Dostupné z:

<https://www.demographic-research.org/volumes/vol32/6/32-6.pdf>

Britannica – Bangladesh (2022). Dostupné 4. 3. 2022 z:

<https://www.britannica.com/place/Bangladesh>

Britannica – Pakistan (2022). Dostupné 4. 3. 2022 z:

<https://www.britannica.com/place/Pakistan>

Business Standard (2021). Poverty in Pakistan rises to over 5% in 2020, estimates World Bank, Business Standard. Dostupné 19. 3. 2022 z:

https://www.business-standard.com/article/international/poverty-in-pakistan-rises-to-over-5-in-2020-estimates-world-bank-121062200084_1.html

CIA – Bangladesh (2022). Dostupné 16. 4. 2022 z:

<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/bangladesh/>

CIA – Pakistan (2022). Dostupné 28. 3. 2022 z:

<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/pakistan/>

Dr. Hassan, A. a kol. (2017). Healthcare System Of Pakistan, *IJARP*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

<https://www.ijarp.org/published-research-papers/oct2017/Healthcare-System-Of-Pakistan.pdf>

Egyankosh - Unit-6 Political Structures and Processes in Pakistan (2017). Dostupné 1. 3. 2022 z: <https://egyankosh.ac.in/handle/123456789/21097>

Egyankosh - Unit-6 Political Structures and Processes in Pakistan (2017). Dostupné 1. 3. 2022 z: <https://egyankosh.ac.in/handle/123456789/21097>

Fahim, S. M. (2018). Financing health care in Bangladesh: Policy responses and challenges towards achieving universal health coverage, *ResearchGate*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://www.researchgate.net/publication/327775465_Financing_health_care_in_Bangladesh_Policy_responses_and_challenges_towards_achieving_universal_health_coverage

Fariri, M. Z. (2008). Economic Growth in Pakistan – A Historic Perspective. Dostupné 16. 3. 2022 z:

https://www.researchgate.net/publication/350374423_Economic_Growth_in_Pakistan_-_A_Historic_Perspective

Gapminder (2022). *Gapminder Tools*. Dostupné 24. 3. 2022 z:

<https://www.gapminder.org/>

Global health security index (2021). *Ghsindex*. Dostupné 23. 3. 2022 z:

<https://www.ghsindex.org/about/>

Government of Bangladesh (2002). *Relief web*. Dostupné 19. 3. 2022 z:

https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/F2FDFF067EF49C8DC12574DC00455142-Full_Report.pdf

Gurpreet, S. A. a kol. (2019). Review of Bangladesh healthcare system, *Journalijar*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://www.journalijar.com/uploads/510_IJAR-26872.pdf

Hasan, Q., & Bile, K. M. (2010). *A review of EPI progress in Pakistan towards achieving coverage targets: present situation and the way forward*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/118019/16_S_2010_031_038.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR0bPUF02NtVOo3Hku_GDApFQfF7-Svcxf7VVzDvCab4VazRjmEoEI_reg

Health and Nutrition (2022). *USAID*, Dostupné 15. 3. 2022 z:

<https://www.usaid.gov/bangladesh/global-health>

Hossain, I., & Mullick, A. (2020). Cyclone and Bangladesh: A Historical and Environmental Overview from 1582 to 2020. *International Medical Journal*, 25(6), 2595-2614. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/344321172_Cyclone_and_Bangladesh_A_Historical_and_Environmental_Overview_from_1582_to_2020

HPNSDP - Health Population and Nutrition Sector Development Program, (2022). *Ministry of Health and Family Welfare*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

www.mohfw.gov.bd/index.php?option=com_content&view=article&id=166&

Human Development Reports (2022). New threats to human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity. Dostupné 23. 3. 2022 z:

<https://hdr.undp.org/en>

Husain, I. (2005). *Economy of Pakistan - an overview*. Dostupné 18. 3. 2022 z:

<https://www.bis.org/review/r040216c.pdf>

Hyhlíková, Z. (2015). *Odchod Britů z Indie (1945-1947): Příspěvek ke studiu závěrečného období vlády Britů v Indii* (Bakalářská práce). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Česká republika.

Chowdhury, A. M. a kol. (2013). The Bangladesh paradox: Exceptional health achievement despite economic poverty, *ReasearchGate*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://www.researchgate.net/publication/258851953_The_Bangladesh_paradox_Exceptional_health_achievement_despite_economic_poverty

International Organization for Migration (2019). Pakistan migration snapshot. Dostupné 21. 3. 2022 z:

<https://migration.iom.int/sites/default/files/public/reports/Pakistan%20Migration%20Snapshot%20Final.pdf>

IPCC - Intergovernmental Panel on Climate Change (2007). Dostupné 24. 3. 2022 z:

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/ar4_wg2_full_report.pdf

Islam, M. M. (2016). Demographic transition and the emerging windows of opportunities and challenges in Bangladesh. *Journal of Population Research*, 33(3), 284-305. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/303634259_Demographic_transition_and_the_emerging_windows_of_opportunities_and_challenges_in_Bangladesh

Islam, M. S. (2012) The Comparative Growth of Service Sectors in Bangladesh, *Research Journal of Finance and Accounting*, 12(3), 178-186. Dostupné 17. 3. 2022 z:

<https://core.ac.uk/download/pdf/234629298.pdf>

Kumar, S. (2017). Comparison and Analysis of Health Care Delivery Systems: Pakistan versus Bangladesh, *ReasearchGate*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://www.researchgate.net/publication/312318477_Comparison_and_Analysis_of_Health_Care_Delivery_Systems_Pakistan_versus_Bangladesh

Kurji, Z. a kol. (2016). Analysis Of The Health Care System Of Pakistan: Lessons Learnt And Way Forward, *ReasearchGate*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://www.researchgate.net/publication/321683051_Analysis_Of_The_Health_Care_System_Of_Pakistan_Lessons_Learnt_And_Way_Forward

Mashhadi, S. F. a kol. (2016). Healthcare in Pakistan – A systems perspective, *Pak Armed Forces Med J*, 66(1), 136-142. Dostupné 15. 3. 2022 z:

<https://www.pafmj.org/index.php/PAFMJ/article/view/416/313>

Ministry of Finance (2018). *Government of Pakistan Finance Division*. Dostupné 18. 3. 2022 z: http://www.finance.gov.pk/survey_1718.html

Musikanski, L. (2017). Happiness Index Methodology. *Journal of Social Change*, 9(1), 4-31. Dostupné 23. 3. 2022 z:

<https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1131&context=jsc>

Osmani, S. R. (2008). Achievements and Challenges of the Bangladesh Economy: An Overview. Dostupné 16. 3. 2022 z:

https://pure.ulster.ac.uk/files/11744048/Bangladesh_Economy_Overview.doc

Population Pyramid (2022). *Population Pyramid*. Dostupné 24. 3. 2022 z:

<https://www.populationpyramid.net/>

Poverty & Equity Brief (2021). *World bank group*. Dostupné 18. 3. 2022 z:

https://databank.worldbank.org/data/download/poverty/987B9C90-CB9F-4D93-AE8C-750588BF00QA/AM2021/Global_POVEQ_PAK.pdf

Prodhan, M. (2016). The Educational System in Bangladesh and Scope for Improvement. *Journal of International Social Issues*, 4(1), 11-23. Dostupné z:

<https://www.winona.edu/socialwork/Media/Prodhan%20The%20Educational%20System%20in%20Bangladesh%20and%20Scope%20for%20Improvement.pdf>

Raza, T. a kol. (2021). Fiscal Impacts of Demographic Transition in Pakistan, *Review of Economics and Development Studies*, 7(1), 37-50. Dostupné z:

<https://reads.spcrd.org/index.php/reads/article/view/320/292>

Roof, D. J. (2015). Problems of Common Interest: The Shaping of Education in Pakistan, 1970-2014. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 9(1), 35-51. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/188181/1/pjcss220.pdf>

Roy, S. (2020). Faith and education in Bangladesh: A review of the contemporary landscape and challenges. *International Journal of Educational Development*, 79(11). Dostupné z:

<https://www.sciencedirect.com/journal/international-journal-of-educational-development/vol/79/suppl/C>

Saad, I. (2016). Education in Pakistan: Perspective, Failures and Prospects. *Journal of Education & Social Sciences*, 4(1), 30-50. Dostupné z:

<https://geistscience.com/JESS/issue1-16/Article3/JESS1604103.pdf>

Sabur, M. A. (2021). Bangladesh's journey with health in the past 50 years. *The Daily Star*. Dostupné 20. 3. 2022 z:

<https://www.thedailystar.net/supplements/celebrating-50-years-bangladesh/news/bangladeshs-journey-health-the-past-50-years-2066669>

Sathar, Z. A. (2001). Fertility in Pakistan: Past, present and future. *Department of Economic and Social Affairs*. Dostupné z:

https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undp_egm_200107_paper_fertility_in_pakistan_past_present_and_future_sathar.pdf

Shardul, A. a kol. (2003). *Development and climate change in Bangladesh: Focus on coastal flooding and the sundarbans*. Paris, France: Head of Publications Service Finance Division Government of Pakistan (2020). *Finance.gov*. Dostupné 18. 3. 2022 z:

https://www.finance.gov.pk/survey/chapters_21/16-Climate%20change.pdf

Siddiqui, T. a kol. (2019). Labour migration from Bangladesh 2018. Dostupné 21. 3. 2022 z:

<https://www.forum-asia.org/uploads/wp/2019/05/Migration-Trend-Analysis-2018-RMMRU.pdf>

Southasia: British India (2022). Dostupné 1. 3. 2022 z:

<https://southasia.ucla.edu/history-politics/british-india/>

Sultana, T. (2019). Present Health Status in Bangladesh: Challenges and Achievements, *SSRN*. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3484311

Syed, M. A. (2015). Bangladesh Health System Review. Dostupné 15. 3. 2022 z:

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/208214/9789290617051_eng.pdf

The Global Economy (2021). Happiness Index – Country rankings. *The global economy*. Dostupné 23. 3. 2022 z:

<https://www.theglobaleconomy.com/rankings/happiness/>

The Human Capital Index 2020 UPDATE (2020). *The World bank*. Dostupné 23. 3. 2022 z: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital#Index>

Titumir, R. A. M. (2017). Changes in Population Age Structure and Economic Development: The Case of Bangladesh, *Florya Chronicles of Political Economy*, 3(1), 1-54. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/620281>

Tracking happiness (2018). Happiness Index: What is it and How does it work? *Tracking happiness*. Dostupné 23. 3. 2022 z:

<https://www.trackinghappiness.com/happiness-index-2018/>

Trnková, I. (2018). *Ztráta perly impéria Cesta Indie k samostatnost* (Diplomová práce). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Česká republika.

U.S. Relations With Bangladesh (2016). *U.S. Department of state*. Dostupné 16. 3. 2022 z: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/3452.htm>

Undp – Bangladesh, (2022). *United Nations Development*. Dostupné 18. 3. 2022 z:

https://www.bd.undp.org/content/bangladesh/en/home/countryinfo.html?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAjw9e6SBhB2EiwA5myr9v2rMWDy_8GIQYvvPSnvXxlyb2EWNkKeKfEzeXG-WnEDJsUAacPadxoCtE8QAvD_BwE

Waqar, F. (2017). Why have the MDGs failed?, *The News International*. Dostupné 17. 3. 2022 z: <https://www.thenews.com.pk/print/191044-why-have-the-mdgs-failed>

WHO Mission Report (2019). *Pakistan Health Financing System Review 2019*. Dostupné 17. 3. 2022 z:

<https://phkh.nhsr.pak.gov.pk/sites/default/files/2021-07/Pakistan%20Health%20Financing%20System%20Review%20WHO%202019.pdf>

World bank (2022). Dostupné 28. 4. 2022 z:

<https://www.worldbank.org/en/home>

Yasir, M. (2018). Pakistan's IT Exports Make History By Crossing \$1 Billion Mark, *ProPakistan*. Dostupné 18. 3. 2022 z:

<https://propakistani.pk/2018/08/06/pakistans-it-exports-make-history-by-crossing-1-billion-mark/>

Zastupitelský úřad ČR v Islámábádu (Pákistán) (2020). *Souhrnná teritoriální informace Pákistán*. Dostupné 28. 3. 2022 z:

[http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2020/10/30/Nahled%20STI%20\(PDF\)%20Pakistan%20-%20Souhrnna%20teritorialni%20informace%20-%202020.230936803.pdf](http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2020/10/30/Nahled%20STI%20(PDF)%20Pakistan%20-%20Souhrnna%20teritorialni%20informace%20-%202020.230936803.pdf)

Seznam zkratek

PPP - Pakistan People's Party

BaKSAL - Bangladesh Krishak Sramik Awami League

BNP - Bangladéšská nacionalistická strana

FSF - Federální bezpečnostní síly v Pákistánu

MRD - Hnutí za obnovu demokracie v Pákistánu

FATA - Federally Administered Tribal Areas

NWFP - North-West Frontier Province

PML - Pákistánská muslimská liga

PTI - Pakistan Tehreek-e-Insaf

TFR - Úhrnná plodnost

ESAF - Enhanced Structural Adjustment Facility

MMF - Mezinárodního měnového fondu

NGO - Dárcovské agentury a nevládní organizace

DGFP - Generální ředitelství pro plánování rodiny

DGHS - Generální ředitelství zdravotnických

MDGs - Rozvojové cíle tisíciletí

MOHFW - Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí

HPN - Sektor zdraví, populace a výživy

HPSP - Health and Population Sector Programme

HNPSP - Health Nutrition and Population Sector Programme

HPNSDP - Health, Population and Nutrition Sector Development Program

HPNSP - Health, Population and Nutrition Sector Programme

EPI - The Expanded Programme on Immunization

TBC - Tuberkulóza

BRAC - Building Resources Across Communities

GES - Gender Equity Strategy

NHP - National Health Policy

BHU - Basic Health Unit

RHC - Rural Health Center

SDGs - Cíle udržitelného rozvoje

UNDP - United Nations Development Programme

IEC - The Information Dissemination Cell

MCH - The Maternal and Child Health

LHW - The Lady Health Worker

GAVI - Globální aliance pro vakcíny a imunizaci

SSC - The Secondary School Certificate

HSSC - The Higher Secondary School Certificate

JDLNA - Joint Damage Loss and Needs Assessment

HDI - Human development index

LEI - Life Expectancy Index

EI - Education Index

II - Income Index

Seznam obrázků

Obrázek č.1: Složení indexu lidského rozvoje

Obrázek č.2: Schéma rozložení indexu globální zdravotní bezpečnosti

Seznam tabulek

Tabulka č.1: Minima a maxima jednotlivých dimenzí sledovaných indikátorů

Tabulka č.2: Údaje o indexu lidského kapitálu pro Pákistán a Bangladéš za rok 2020

Seznam map

Mapa č.1: Poloha států Pákistán a Bangladéš

Mapa č.2: Území Britské Indie po roce 1937, i s Barmou

Mapa č.3: Rozdělení Britské Indie

Mapa č.4: Území FATA a NWFP

Seznam grafů

Graf č.1: Celkový počet populace v milionech v letech 1971-2020

Graf č.2: Růst populace (% za rok) 1971-2020

Graf č.2: Růst populace (% za rok) 1971-2020

Graf č.4: Hrubý podíl porodnosti na 1000 obyvatel (v ‰) 1971-2020

Graf č.5: Hrubý podíl úmrtnosti na 1000 obyvatel (v ‰) 1971-2020

Graf č.6: Čistá migrace 1971-2017

Graf č.7: Věková pyramida Pákistánu za rok 2020

Graf č.8: Věková pyramida Bangladéše za rok 2020

Graf č.9: HDP v Bangladéši (v mld USD) 1971-2020

Graf č.10: HDP na obyvatele v Bangladéši (USD) 1971-2020

Graf č.11: Podíl sektorů na tvorbě HDP v Bangladéši v letech 1971-2020

Graf č.12: Podíl zaměstnanosti v sektorech v Bangladéši v letech 1971-2020

Graf č.13: HDP v Pákistánu (v mld USD) 1971-2020

Graf č.14: HDP na obyvatele v Pákistánu (USD) 1971-2020

Graf č.15: Podíl sektorů na tvorbě HDP v Pákistánu v letech 1971-2020

Graf č.16: Podíl zaměstnanosti v sektorech v Pákistánu v letech 1971-2020

Graf č.17: Naděje na dožití v Bangladéši a Pákistánu (v letech) 1971-2020

Graf č.18: Kojenecká mortalita (na 1000 živě narozených) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1971-2020

Graf č.19: Novorozenecká mortalita (na 1000 živě narozených) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1971-2020

Graf č.20: Mortalita dětí do pěti let (na 1000 živě narozených) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1971-2020

Graf č.21: Celková míra gramotnosti dospělých (% osob starších 15 let) v Bangladéši a Pákistánu v letech 1981-2020

Graf č.22: Očekávaná délka vzdělání (v letech) 1990-2019

Graf č.23: Střední délka vzdělání (v letech) 1990-2019

Graf č.24: Hrubý národní příjem (USD) 1990-2019

Graf č.25: Porovnání indexů lidského rozvoje Bangladéše a Pákistánu v 1990-2019

Graf č.26: Porovnání indexu štěstí v letech 2013 až 2021 – Pákistán a Bangladéš

Abstrakt

Lorencová, E. (2022). *Socioekonomická/demografická proměna států jižní Asie od získání nezávislosti do současnosti: srovnání Pákistánu a Bangladéše (dvou nástupnických států někdejší Britské východní Indie)* (Bakalářská práce). Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česká republika.

Klíčová slova: Pákistán, Bangladéš, Britská Indie, porovnání vývoje, komparační analýza

Bakalářská práce se zabývá srovnáním socioekonomické a demografické přeměny států Pákistán a Bangladéš od získání nezávislosti do současnosti. Zkoumány byly determinanty určující proces vývoje. Byly zjištěny vztahy mezi těmito faktory, i jejich vliv na rozvoj. Výsledky v práci demonstrují například početné grafy a některé důležité indexy rozvoje. Sledované determinanty byly v průběhu práce zkoumány a v závěru došlo k celkovému porovnání u obou států.

Abstract

Lorencová, E. (2022). *Socio-economic / demographic transformation of the countries of South Asia from independence to the present: a comparison of Pakistan and Bangladesh (the two successor states of the former British East Indies)*. (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Keywords: Pakistan, Bangladesh, British India, development comparison, comparative analysis

This bachelor thesis deals with the comparison of socio-economic and demographic transformation of the states of Pakistan and Bangladesh from independence to the present day. The determinants of the development process have been examined. The relationships between these factors, and their impact on development have been identified. The results in the paper are demonstrated, for example, by numerous graphs and some important indexes of development. The observed determinants were examined during the course of the thesis and in the end an overall comparison was made between the two countries.